

ha-kol

הקול

br. 118
siječanj | veljača 2011.
tevet | švat | adar | 5771.

**SA ŽIDOVSKIM ZAGREBOM
KOD PREDsjedNIKA JOSIPOVIĆA**

SADRŽAJ

- 04 Svečano predstavljen "Židovski Zagreb"
- 07 Predsjednik Josipović primio izaslanstvo Židovske općine Zagreb
- 07 Židovski Zagreb - ostaci jednog nestalog svijeta
- 08 Holokaust i Auschwitz – univerzalni pojmovi zla
- 13 Komemorativna svečanost u Europskom parlamentu
- 14 Poruke Ive Josipovića i Jadranke Kosor
- 14 Dvjesto uglednika u Auschwitzu
- 15 Što danas učenici uče o Holokaustu?
- 16 Žrtve ne smiju biti zaboravljene
- 17 Amrani o obnovi varaždinske sinagoge
- 18 Koliko je Židova u Hrvatskoj?
- 20 Osniva se zaklada za školovanje
- 21 Amrani i Kraus u posjetu dječjem domu
- 21 Pošumiti požarom opustošena područja u Izraelu
- 22 Prva umjetnina iz Hrvatske u Yad Vashemu
- 24 Treba li šutjeti?
- 26 Što je košer certifikat?
- 26 Taj certifikat nema za nas baš nikakvu vrijednost
- 28 Uz bogat program – zimovanje za dugo sjećanje
- 30 Rekordna godina izraelskog turizma
- 31 Vrijeme je da Hrvatska razriješi prava Židova
- 32 Što je (s) klezmer(om) u Hrvatskoj?
- 36 Multikulturalizam i ksenofobija u Europi danas
- 37 Čakovec i Kiryat Tivon – gradovi prijatelji
- 38 Tragedija obitelji Krajanski
- 40 Ašner još među najtraženijima
- 40 Najskuplja kuća u Izraelu
- 41 O povijesti Židova u Bjelovaru
- 43 U spomen na tvorca zajedničkog jezika svijeta
- 44 Viktor Hajon – zvijezda nepobjedivog "Juga"
- 46 Okrunjena višegodišnja istraživanja
- 47 Židovi, religiozni ili ne, u vrhu su američkog "indeksa boljitka"
- 48 Kako je to bilo moguće?
- 50 Moje ratno djetinstvo u Križevcima
- 54 Riječka ortodokсна sinagoga
- 56 Učiti judaizam od Gabrielle Giffords
- 57 Dobrovoljni prilozi
- 58 Nicholas Winton – britanski Oskar Schindler
- 59 Spomenik nečistoj savjesti
- 60 Svijet kojeg više nema
- 62 Njemački obavještajci znali gdje je Eichmann

IMPRESSUM

Ha-Kol 118
Siječanj / veljača 2011.
tevet / švat / adar I 5771.

Glavni i odgovorni urednik
Živko Gruden

Urednički savjet
Nataša Barac, Zora Dirnbach, Tamara Indik- Mali, Damir Lajoš, Vera Dajht Kralj

Oblikovanje i priprema za tisak
Studio Hendrih

Ha-Kol
glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj

Izdavač
Židovska općina Zagreb
Palmotićeve 16, 10000 Zagreb p.p. 986
tel: 385 1 49 22 692
fax: 385 1 49 22 694
e-mail: jcz@zg.t-com.hr
uredništvo: hakol@net.hr

Za izdavača
dr. Ognjen Kraus
ISSN 1332-5892
Izlaženje Ha-Kola financijski potpomaže
Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske

Pretplata
100 kuna godišnje, za inozemstvo 200 kuna
Žiro račun kod Zagrebačke banke broj:
2360000-1101504155
Židovska općina Zagreb

Devizni račun:
Account owner: Židovska općina Zagreb
Bank: Zagrebačka banka d.d.
Account number: 1500260173
IBAN: HR4923600001500260173
Swift: ZABAHR2X

Tisak
Offset tisak NP GTO d.o.o.

Stranica 1.: U Predsjedničkim dvorima, 23. veljače:
predsjednik Ivo Josipović sa Sanjom Zoričić-Tabaković,
Snješkom Knežević i Aleksandrom Laslom (snimila Marija
Kundek, Ured predsjednika RH)

Stranica 2.: U Novinarskom domu, 24. veljače: Yossi
Amrani, Milan Bandić, Ivo Josipović, Sanja Milković-Kraus
i Ognjen Kraus (snimio Siniša Jurica)

Stranica 63.: Plakat Međunarodnog dana sjećanja na žrtve
Holokausta

U realizaciji ovog broja svojim su priložima sudjelovali:
Nataša Barac, Zoran Bošnjak, Milivoj Dretar, Dean
Friedrich, Siniša Jurica, Tamara Jurkić-Sviben, Zlatko
Karač, Snješka Knežević, Ozren Kobsa, Fredi Kramer,
Melita Kraus, Mladen Mali, Andrej Pal, Luciano Moše
Prelević, Laila Šprajc, Melita Švob, Renee Weisz-
Maleček.

Toda raba!

Lijeva strana:
Autori Aleksander Laslo i Snješka Knežević, direktor suizdavača AGM-a Bože Čović i promotori Andrea Feldman i Žarko Puhovski

Desna strana:
Lijevo:
Milan Bandić
Desno:
Ivo Josipović

NOVE KNJIGE

SVEČANO PREDSTAVLJEN "ŽIDOVSKI ZAGREB"

SUDJELUJUĆI U PREDSTAVLJANJU KULTURNO-POVIJESNOG VODIČA „ŽIDOVSKI ZAGREB“, AUTORA SNJEŠKE KNEŽEVIĆ I ALEKSANDRA LASLA, PREDSDJEDNIK REPUBLIKE HRVATSKE IVO JOSIPOVIĆ IZRAZIO NADU DA ĆE JEDNO OD SLJEDEĆIH IZDANJA OVE KNJIGE NA NASLOVNOJ STRANI IMATI FOTOGRAFIJU NOVOG ŽIDOVSKOG DOMA NA MJESTU NEKADAŠNJE SINAGOGE U PRAŠKOJ ULICI

Novinarski dom je u četvrtak 24. veljače navečer bio ispunjen do posljednjeg kutka na promociji knjige koja se dugo očekivala: kulturno-povijesnog vodiča „Židovski Zagreb“, autori kojeg su povjesničarka umjetnosti dr. Snješka Knežević i arhitekt Aleksander Laslo.

Svečanost predstavljanja knjige otvorila je predstavnicu židovske nacionalne manjine Grada Zagreba Sanja Zoričić-Tabaković riječima da ovaj kulturno-povijesni vodič govori o dijelu vremena u kojem su Židovi prigrlili Zagreb kao svoj i pružili mu ono što su najbolje znali. Nije slučajno da je na naslovnoj stranici fotografija na kojoj se vidi nekadašnja sinagoga u Praškoj ulici, jer ona simbolizira snagu i veličinu zajednice kojoj pripada.

Hram je srušen 1942. jer se nije uklapao u vizuru NDH niti tadašnjeg Zagreba. Knjiga, prema riječima Sanje Zoričić-Tabaković, pokazuje kako je židovska zajednica rasla u gradu u kojem je ostavljala vrlo duboke tragove u svim segmentima društva i razvila se u veliku i jaku zajednicu koja je prije Drugog svjetskog rata brojala 12.000 pripadnika, što je tada bilo 5 posto od ukupnog broja stanovnika. Drugi svjetski rat je prekinuo taj uzlet; u vrijeme Holokausta židovska zajednica u gradu gotovo je nestala. Poslije rata imala je jedva 20 posto od predratnog broja. U sljedećih nekoliko godina otprilike polovica njih odselila se u Izrael.

Sanja Zoričić-Tabaković istakla je da je rad na knjizi trajao četiri godi-

ne i da je Grad Zagreb pokazao veliko razumijevanje za taj projekt. Zato je posebno zahvalila gradonačelniku Milanu Bandiću, a također i predsjedniku Židovske općine Zagreb dr. Ognjenu Krausu i direktoru AGM-a Boži Čoviću, budući da su ŽOZ i AGM, uz Predstavnik židovske nacionalne manjine Grada Zagreba, suizdavači „Židovskog Zagreba“.

Predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Ognjen Kraus u svom je izlaganju podsjetio da je još 1927. Lavoslav Šik, advokat, židovski aktivist i publicist istakao da bi napisati cijelu povijest zagrebačkih Židova bilo isto što i napisati povijest grada Zagreba. Šik je ubijen 1942. u Jasenovcu, a povijest kakvu je zamislio nikada nije napisana.

Pitanje što su Židovi bili Zagrebu, a što Zagreb Židovima, Kraus smatra suštinskim zbog toga što Židovi porijeklo i identitet vuku iz dva korijena: iz pripadnosti židovskom europskom korpusu i iz pripadnosti zagrebačkoj sredini. Odgovarajući na drugi dio pitanja, Kraus je rekao da je Zagreb Židovima omogućio da ga izaberu kao mjesto života i šansu egzistencije. U materijalni i duhovni napredak Zagreba Židovi su ugrađivali rad i talent, znanje i vjeru. Postepeno su postali članovi društva i vjerovali su da su stekli domovinu. Ali, 1941. godine, židovski Zagreb kakav je bio do početka Drugog svjetskog rata, nestao je u nepovrat; on, rekao je Kraus, pripada povijesti i sjećanjima, a ova knjiga može biti poticaj za nova istraživanja i nove interpretacije.

Bože Čović, direktor izdavačke kuće AGM, koja je dio Zagrebačkog holdinga, na početku svog izlaganja napomenuo je da nije imao privilegiju roditi se u Zagrebu, ali da ga je izabrao kao mjesto u kojem će provesti svoj radni vijek. Kada mu je ponu-

đen prijedlog za izdavanje „Židovskog Zagreba“, on se, kako je rekao, posramio, jer je iz projekta koji mu je ponudio Aleksander Laslo shvatio kako je slabo poznao doprinos Zagrebu jedne brojčano male, a po svemu drugome velike etničke zajednice. Čović je istakao da je vrlo zadovoljan što istodobno može predstaviti izdanje knjige na hrvatskom i engleskom jeziku i što može najaviti da je u pripremi i izdanje na hebrejskom jeziku, koje će, nada se, uskoro biti dovršeno.

Veleposlanik Izraela u Hrvatskoj Yossi Amrani podsjetio je da nam je prošlost svima poznata i da svrha ovoga skupa nije da se oplakuje prošlost nego da se slavi budućnost. Zato je podsjetio na dva tradicionalna židovska blagoslova. Prvi je uzajamno čestitanje nakon čitanja dijela Tore o šabatu, koje glasi: „Neka sve više jača!“ a to je, kako je rekao, njegova želja da ova zajednica sve više jača i njegov osjećaj da je pred Židovskom općinom Zagreb bolja sutrašnjica. Drugi je blagoslov: „Ljudi Izraela

su živi, mi smo živi jer stvaramo, mi smo živi jer čitamo i pišemo knjige!“. Mi smo, naglasio je Amrani, oduvijek bili narod knjige, a ova je knjiga još jedan doprinos bogatstvu židovskog života.

Zagrebački gradonačelnik Milan Bandić dao je sudionicima promocije „Židovskog Zagreba“ obećanje koje je izazvalo iznimno zadovoljstvo svih nazočnih. Kako je rekao, moralni nam je dug i obaveza da, zajedno s hrvatskom vlašću i židovskom zajednicom, na mjestu gdje je fašistički režim srušio jednu od najljepših srednjoeuropskih sinagoga, zajedničkim snagama i u znak zahvalnosti podignemo u Praškoj ulici novi židovski dom.

Predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović obratio se nazočnima vrlo prisnim riječima rekavši da bi podnaslov knjige „Židovski Zagreb“ mogao biti „Moj Zagreb“. On je, kako je rekao, čim je prolistao „Židovski Zagreb“, vidio da je to - njegov Zagreb. Zamolivši za dopuštenje da bude

Yossi Amrani

Sanja Zoričić-Tabaković

Ognjen Kraus

malo osoban, prvo je rekao da je u djetinstvu stanovao u Ulici Moše Pijade, zatim, da ga je, dok je bio beba, liječio doktor Teodor Grúner (97-godišnji dr. Grúner prisustvovao je predstavljanju!), da je sa Sanjom Zoričić-Tabaković radio na prekršajnom zakonu, da je glazbeno obrazovanje stjecao u Muzičkoj školi Pavao Markovac i da mu je jedan od učitelja bio maestro Bruno Bjelinski, da je s Alfijem Kabiljom proveo mnoge dane u Društvu skladatelja... i da je mnogim pripadnicima židovske zajednice zahvalan za dobrotu i ljepotu koju je upoznao.

Josipović nije propustio govoriti ni o teškim trenucima povijesti. Ustaški režim, rekao je, bacio je ljagu na hrvatski narod, učinio je zločin Holokausta, ali, istakao je Josipović, to nije Zagreb, to nije Hrvatska, jer je većina ljudi u Zagrebu i Hrvatskoj ustala i suprotstavila se toj ideologiji zla i zločina. Ponosan je, rekao je, što su i članovi njegove obitelji bili među tim ljudima.

Svaki put u Jasenovcu sjetit ćemo se svih koji su stradali od ustaške ideologije, nastavio je Josipović, ističući da je siguran da Zagreb i Hrvatska imaju snage da nikada više ne dozvole takvu ideologiju i politiku koja bi ovu ljepotu koju su židovski preci dali Zagrebu i Hrvatskoj bacili u blato zaborava. Isto je tako siguran da će ova prekrasna knjiga, „Židovski Zagreb“, doprinijeti tome da i oni koji ne znaju dovoljno saznaju koliki je bio doprinos Židova razvoju i napretku Zagreba. Izrazio je nadu da će možda uskoro vidjeti i knjigu o židovskoj Hrvatskoj, jer je siguran da su i povijest i budućnost Hrvatske nerazdvojno povezani sa židovstvom.

Na kraju svog izlaganja Josipović je podsjetio da je gradonačelnik Milan Bandić, govoreći prije njega, obećao novu sinagogu. Njegovo je mišljenje, rekao je, da je to dug Zagreba i Hrvatske židovskom narodu; siguran je, zaklju-

čio je, da će se to ispuniti i nada se da će neko novo izdanje „Židovskog Zagreba“ na naslovnoj stranici imati sliku nove sinagoge.

Predsjednik Josipović je morao ranije napustiti skup u Novinarskom domu i na odlasku je učinio još jednu gestu koja je bila nagrađena snažnim i dugotrajnim pljeskom: uočio je u publici doktora Grúnera, probio se do njega i srdačno mu stisnuo ruku.

Promotorica Andrea Feldman podsjetila je na temu koja je, kako je napomenula, nedovoljno raspravljena, a to je odnos Hrvata i Židova. Konstatirala je da je povijest Holokausta, doduše, obrađena, ali da je ostalo neistraženo je li antisemitizam u hrvatskom političkom i kulturnom životu bio takav da je navijestao da se Židovima približava katastrofa. Kako je rekla, Židovi, iako manjinska zajednica, bili su vrlo različiti po političkim i ideološkim nazorima i opredjeljenjima. Pritom je citirala Lavoslava Šika koji je smatrao da Židovi mogu pomiriti dva specifična identiteta: da mogu biti Hrvati odani svojoj zemlji, a istovremeno mogu ostati Židovi po vjeri i nacionalnosti.

Drugi promotor Žarko Puhovski smatrao je potrebnim ukazati na nešto čega u knjizi nema. Kako je rekao, ovim se albumom htjela pokazati ona pozitivna, dobra strana, dok je ona druga, loša, izostavljena. Pitao se kako to da se u knjizi govori o bogatim, a ne i o siromašnim Židovima, kako to da se govori o Židovima ljevičarima, a ne i o desničarima. Pritom je spomenuo Josipa Franka, Ivu Korškog i dvadesetak židovskih generala u vojci NDH.

Svojom nazočnošću skup su uveličali i predsjednik HAZU akademik Zvonko Kusić i veleposlanik SAD u Hrvatskoj Robert Bradtke sa suprugom. ✨

Mladen Mali

PREDsjedNIK JOSIPOVIĆ PRIMIO IZASLANSTVO ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

Uz to što je sudjelovao u predstavljanju kulturno-povijesnog vodiča „Židovski Zagreb“ u Novinarskom domu, predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović primio je dan prije predstavljanja vodiča izaslanstvo Židovske općine Zagreb s predsjednikom dr. Ognjenom Krausom na čelu.

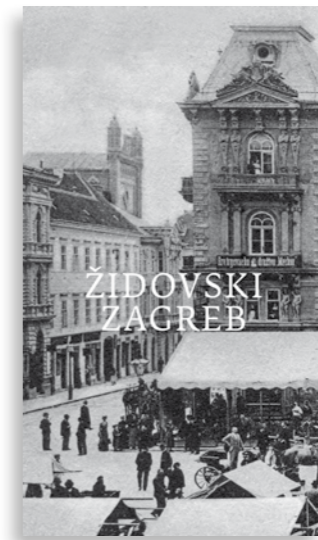
U izaslanstvu su, uz predstavnike Općine i predstavnicu židovske nacionalne manjine Grada Zagreba Sanju Zoričić-Tabaković, bili autori „Židovskog Zagreba“ povjesničarka umjetnosti dr. Snješka Knežević i arhitekt Aleksander Laslo, te Bože Čović, direktor AGM-a, koji je, uz Predstavnik židovske nacionalne manjine Grada Zagreba i Židovsku općinu Zagreb, suizdavač vodiča.

Čestitajući autorima i izdavačima „Židovskog Zagreba“ na odlično obavljenom poslu, predsjednik Josipović je istakao da su Židovi imali važnu ulogu u razvoju Zagreba, da on izuzetno cijeni njihov doprinos, osobito na područjima kulture, arhitekture, ekonomije, znanosti, medicine i glazbe, te da je hvalevrijedan svaki trud da se taj njihov doprinos što vjernije prikaže. Također je rekao da se uvijek zalagao za promicanje istine o Holokaustu i da će se i nadalje boriti protiv povijesnog revizionizma i pokušaja rehabilitacije ustaške ideologije kojih, na žalost, i dandanas ima.

Sanja Zoričić-Tabaković, koja je prije četiri godine pokrenula inicijativu za izradu vodiča i u cijelom se tom razdoblju angažirala na stvaranju uvjeta za njegovu realizaciju, naglasila je veliki trud koji su uložili ponajprije autori, ali i drugi sudionici u stvaranju i izdavanju vodiča, pri čemu je posebno istakla ulogu Grada Zagreba u financiranju tog projekta. Snješka Knežević je kao bitno izdvojila da je „Židovski Zagreb“ utemeljen na slici, da je to svojevrsni album relikata, a da je tekst sveden na najnužnija objašnjenja. I Aleksander Laslo je rekao da u ovoj publikaciji vizualni materijal govori više od riječi i da je to osobito izraženo u dijelu o razvoju Zagreba na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, kada su dva arhitekta, Leo Hönlberg i Julius Deutsch, svojim djelima dali snažni pečat urbanom identitetu Zagreba. ✨

SNJEŠKA KNEŽEVIĆ:

ŽIDOVSKI ZAGREB - OSTACI JEDNOG NESTALOG SVIJETA

Židovski Zagreb podudara se s europskim, kozmopolitskim Zagrebom, koji nastaje na prijelomu stoljeća i doseže puninu u prvim desetljećima dvadesetoga stoljeća. Ima značajke velegrada, otvoren je, potiče kreaciju na svim područjima: potiče i omogućava. Taj i takav Zagreb više ne postoji, a njegov je duh ispario. Zazivati ga, osobito slikom, što je bila osnovna intencija publikacije, značilo je upustiti se u arheološku potragu. Otprije postojao je dio

građe koju smo koristili za nekoliko velikih izložbi Židovske općine Zagreb, dio potječe od istraživanja zagrebačke urbane povijesti tog razdoblja, veliku sekvencu Graditelji modernog Zagreba Aleksander Laslo već je prije zaokružio i u više navrata javno predstavio. Ostalo smo tražili različitim putovima, a od mnogih smo dobili pomoć i potporu.

No kako bilo, to što je napokon sabrano i prikazano ipak su ostaci jednog nestalog svijeta, cjeline koju je gotovo nemoguće dohvatiti. Napose što se tiče Židova, jer povijest te epohe nije napisana. Aleksander Laslo i ja suglasili smo se da je najtočnije obilježje ovog kulturno-povijesnog vodiča: album relikata. I kao svi albumi, on predstavlja ono što je očuvano. Nema pretenzije da bude neki povijesni pregled, postavlja tek naglaske, a nadasve nastoji odgovoriti što su Židovi bili Zagrebu. Pitanje, na koje su tek dijelom odgovorili Židovi, ne i hrvatska historiografija. Štoviše, u nekom su se razdoblju prešućivali, pa primjerice u velikoj monografiji o Oskaru Hermanu iz 1978. nema ni riječi da je bio Židov i pripadnik ugledne zagrebačke židovske obitelji. No to se postupno mijenja, iako u nas nema govora o svjesno iniciranom procesu „popravka“ (njemački Wiedergutmachen) koji je u Njemačkoj uglavnom završen.

Naš je album podsjetnik na potonuli svijet i nestale ljude, poticaj za nove individualne potrage. Kad je riječ o materijalnoj baštini tog svijeta, a to je najprije sam grad, o njezini stanju zorno i bolno svjedoči povijesno središte Zagreba, oronulo u protoku vremena i od nemara. Nažalost, to je stanje naličje oficijelnih parola i deklaracija o europeizaciji. Europu u Zagrebu nalazimo danas samo u prošlosti. ✨

MEĐUNARODNI DAN SJEĆANJA NA ŽRTVE HOLOKAUSTA

ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB

HOLOKAUST I AUSCHWITZ – UNIVERZALNI POJMOVI ZLA

U VRLO SADRŽAJNOM DVODNEVNOM PROGRAMU ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB, KOJIM JE OBILJEŽEN I POPRAĆEN 27. SIJEČNJA, MEĐUNARODNI DAN SJEĆANJA NA ŽRTVE HOLOKAUSTA, KONSTATIRANO JE DA ISTRAŽIVANJA JAVNOG MNIJENJA, GRAFITI PO GRADSKIM ŽIDOVIMA, A I MNOGA ZBIVANJA U NAŠEM DRUŠTVU, NE SAMO NA TRIBINAMA SPORTSKIH STADIONA, OZBILJNO UPOZORAVAJU NA POTREBU ODLUČNOG PROMICANJA TOLERANCIJE I POUČAVANJA MLADIH O HOLOKAUSTU, KAO UNIVERZALNOIM POJMU ZLA I ZLOČINA

Židovska općina Zagreb pridružila se obilježavanju Međunarodnog dana sjećanja na žrtve Holokausta organizirajući, već drugu godinu za redom, program pod nazivom „Dani tolerancije – jednakost u različitosti“, realiziran u suradnji s Predstavnikom židovske nacionalne manjine Grada Zagreba i Veleposlanstvom Države Izrael. Prema riječima mnogih, ovogodišnji program bio je uspješan nastavak pilot projekta i kvalitetna podloga za razvoj i realizaciju sličnih projekata tijekom godine. „Dani tolerancije – jednakost u različitosti“, koji su se odvijali 26. i 27. siječnja 2011., obilovali su bogatim i zanimljivim sadržajima.

Program je započeo projekcijom francusko-njemačko-poljskog filma „Mala livada breza“. Nakon toga održan je okrugli stol „Poučavanje o ljudskim pravima i Holokaustu“, moderator kojeg je bio dr.sc. Renato Matić. Istoga je dana prof. dr. Žarko Puhovski održao predavanje pod nazivom „Jesu li Židovi potrebni za antisemitizam?“, a otvorena je i izložba „Antisemitska propaganda“, postavljena u suradnji s Jevrejskom opštinom Sarajevo i Historijskim arhivom Sarajeva.

Sutradan, na sam Dan sjećanja na žrtve Holokausta, 27. siječnja, održan je okrugli stol „Promicanje tolerancije, prevencija diskriminacije i razvoj multikulturalnosti“, moderator kojeg je bila prof.dr. Mirjana Krizmanić.

U večernjim satima istoga dana održana je središnja, završna svečanost kojoj su, uz članove i čelnike Židovske općine Zagreb, kao i članove Udruge preživjelih Holokausta, prisustvovali predstavnici vlasti Republike Hrvatske i Grada Zagreba, diplomatskog zbora, te predstavnici vjerskih zajednica i nacionalnih manjina u Hrvatskoj.

Nakon izlaganja dr. Ognjena Krausa, predsjednika Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj, okupljenima se obratio Yossi Amrani, veleposlanik Izraela u Hrvatskoj, a zatim su povjesničarka umjetnosti dr. Snježka Knežević i arhitekt Aleksander Laslo, autori „Židovskog Zagreba“, predstavili ukratko taj kulturno-povijesni vodič o povijesnom doprinosu Židova razvoju Zagreba.

Na kraju središnje svečanosti redatelj Branko Ivanda kratkim je isječkom premijerno predstavio svoj budući igrani film i TV-seriju „Lea i Darija - dječje carstvo“.

Poučavanje o ljudskim pravima i Holokaustu

Razgovor za okruglim stolom o poučavanju o ljudskim pravima i Holokaustu, moderator kojeg je bio dr. sc. Renato Matić, započela je Mirjana Mikić Zeitoun iz Centra za mirovne studije, iznošenjem podataka prema kojima u populaciji Hrvatske 7,5 posto ili oko 330.000 stanovnika čine pripadnici nacionalnih manjina. Najveće su manjine kod nas Srbi i Romi, koji su ujedno, istakla je, i najugroženiji. Romi, primjerice, uz osnovne egzistencijalne probleme, doživljavaju i probleme getoizacije i segregacije u školama. A Srbi, posebno povratnici, suočeni su i dalje s problemom rješavanja statusa boravka, državljanstva, priznavanja prava iz radnog odnosa, povratka imovine, etničkim napadima, govorom mržnje u medijima itd.

Loša ekonomska situacija sigurno izaziva još veće probleme u životu nacionalnih manjina. Nadalje, naglasila je Mirjana Matić Zeitoun, naše zakonske odredbe, kada je riječ o pravima manjina i antidiskriminaciji jesu, doduše, dobre, ali se ne provode u praksi. Demokratizacija društva, poboljšanje ekonomske situacije i međuetničkih odnosa kroz interkulturalni dijalog, te učenje o toleranciji i pravima na različitost, od vrtića i škola nadalje, sigurno bi pridonijeli poboljšanju ljudskih prava u zemlji.

Kada je riječ o Holokaustu, Mirjana Mikić Zeitoun je istakla da Hrvatska na međunarodnoj razini sudjeluje na području obrazovanja o Holokaustu. Naši nastavnici pohađaju seminare na tu temu, kao stipendisti Vijeća Europe i SAD-a borave u Memorijalnom centru Yad Vashem u Jeruzalemu, koriste se međunarodno priznatim nastavnim materijalima u školama, predaju o predrasudama društva i stradanjima Židova.

Dr. Melita Švob, direktorica CENDO-a, zauzela se da se u predavanjima o Holokaustu u školama koriste egzaktni podaci i statistike, uključujući one kojima raspolaže CENDO. Mlade generacije, istakla je, trebale bi više učiti o tome što se događalo u Hrvatskoj i svijetu tijekom Holokausta.

S njom se složila Sanja Zoričić-Tabaković, predstavica židovske nacionalne manjine u Gradu Zagrebu, konstatirajući da, kad je riječ o učenju o Holokaustu, kao i o učenju o

Lijevo:
Melita Švob
Desno:
Itai Bar Dov

ljudskim pravima i pravima manjina, nije dovoljno razvijena suradnja škola i državnih institucija. Prema njezinim riječima, u školama se izbjegava učenje o fašističkom režimu u Hrvatskoj za Drugog svjetskog rata. O tome svjedoče i rezultati istraživanja prema kojima samo 27 posto srednjoškolaca misli da je NDH bila fašistička tvorevina. Stoga se i može dogoditi da su kod nas masovno prisutni grafiti s fašističkim simbolima čak i na području Spomen-područja Jasenovac.

Itai Bar Dov, predstavnik Veleposlanstva Izraela u Hrvatskoj, napomenuo je da, u skladu sa svojom politikom, izraelsko Veleposlanstvo svoje goste obavezno vodi u posjet Spomen-području Jasenovac. Također je rekao da su, prema njegovom iskustvu, škole u Hrvatskoj otvorene za sve koji žele podučavati o Holokaustu. On smatra da se treba usredotočiti na mlade ljude i više im govoriti o konkretnim situacijama i individualizirati patnje žrtava Holokausta, kako bi se senzibiliziralo slušateljstvo.

Govoreći na temelju vlastite prakse profesorice etike u srednjoj školi, Vera Šimić se založila za „emocionalno učenje“ jer se, kako je naglasila, jedino tako može senzibilirati mlade i utjecati na njihove vrijednosne stavove.

U raspravi koja se potom vodila, prof. dr. Ognjen Kraus je ocijenio da je osnovni problem poučavanja o Holokaustu to što se u Hrvatskoj nikada nije posve račistilo s Nezavisnom Državom Hrvatskom i što postoji dvoličnost – jednim se licem Hrvatska predstavlja svijetu, a drugo je za kod kuće. Rabin Luciano Moše Prelević istakao je da ponašanje na sportskim događanjima i grafiti po zgradama svjedoče o zabrinjavajućoj razini svijesti naše mlade generacije kada je riječ o fašizmu, te iznio primjer kako ni policija adekvatno ne reagira u takvim slučajevima. Prof.dr. Mirjana Krizmanić potkrijepila je diskusiju podatkom da su prošloga lipnja svi učenici koji imaju neki oblik invaliditeta, dobili žute svjedožbe, za razliku od svojih kolega koji su dobili plave svjedožbe, uz objašnjenje da će im to olakšati upis u srednje škole. To je za nju bio primjer diskriminacije proizašle iz nedovoljne obrazovanosti o ljudskim pravima. Zaključujući

raspravu Renato Matić je predložio je da se u ovoj, izbornoj godini, zatraži da sve hrvatske političke stranke iznesu svoje strategije obrazovanja o Holokaustu.

Antisemitska propaganda za Drugog svjetskog rata

U Galeriji „Milan i Ivo Steiner“ Židovske općine Zagreb, 26. siječnja otvorena je izložba „Antisemitska propaganda“. Postavljena je u suradnji s Jevrejskom opštinom Sarajevo i Historijskim arhivom Sarajeva. Autori izložbe su Eli Tauber, Sejdalija Gušić i Milena Gašić.

Kopirajući antižidovsku propagandu, koja uzima maha u nacističkoj Njemačkoj tridesetih godina prošloga stoljeća, Nezavisna Država Hrvatska i Nedićeva Srbija primijenile su istovjetni recept. Agresivna antisemitska propaganda tih nacifašističkih režima bila je prisutna u svim vrstama medija (film, radio, tisak, plakati, proglašeni, pamfleti, knjige i publikacije, ilustrirane dopisne karte, poštanske marke i sl.). Ovim oblikom političke propagande nastojalo se prikazati Židove kao krajnje opasne neprijatelje naroda povezane s boljševizmom i masonstvom. Cilj je bio da se sustavna obespravljanja, deportacije i, na kraju, genocid nad cijelim jednim narodom opravdaju u javnosti, štoviše, da joj se nametne sud o pravednosti, svrsishodnosti i neophodnosti takvog čina. Autori izložbe „Antisemitska propaganda“ prikazali su samo jedan mali dio takve antisemitske propagande kroz tisak, plakate, proglašene, zakonske odredbe, tekstove iz novina i brošura itd.

Jesu li za antisemitizam potrebni Židovi?

U sklopu programa „Dani tolerancije – jednakost u različitosti“ prof. dr. Žarko Puhovski, redovni profesor filozofije politike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, održao je jednosatno predavanje naslovljeno pitanjem „Jesu li Židovi potrebni za antisemitizam?“, koje je od prve do posljednje minute plijenilo pažnju auditorija.

Govoreći o nastanku i razvoju antisemitizma kroz povijest do današnjih dana, ocjene je potkrijepio mnogim primjerima. Odmah u uvodu konstatirao je da je pojam antisemitizma relativno nov, ali je praksa, nažalost, jako, jako

Luciano Moše Prelević

stara. Općenito se nastanak pojma antisemitizma veže uz njemačkog novinara, inače deklariranog antisemita, koji je prije 130 godina, kao autor knjige "Pobjeda židovstva nad germanizmom", s pravom, ustvrdio da problem Židova nije pitanje politike već egzistencije. Prema riječima Puhovskog, o Židovima se još u 16. stoljeću počelo govoriti kao o rasi, iako – kako je istakao - Židovi ni po kakvoj logičkoj, antropološkoj ili drugoj odrednici nisu rasa. Upravo Adolf Hitler, tijekom čijeg je nacističkog režima u Njemačkoj antisemitizam doživio svoju kulminaciju, konstruirao Židove kao rasu i osniva 1934. ureda za raspoznavanje rase. Samim tim činom, naglasio je Puhovski, Hitler je pokazao besmisao svoje teze, jer je svaka rasa sama po sebi dovoljno prepoznatljiva i za njezino raspoznavanje nisu potrebni nikakvi uredi.

Židovi su se stoljećima očajnički trudili asimilirati se u sredinu u kojoj žive, paralelno očajnički nastojeći sačuvati svoj identitet. Iz svih tih razloga bili su prava slika unutrašnjeg neprijatelja. Kako je Puhovski plastično opisao, Židovi su za antisemite kao i antitijela u biologiji, jako važni za život organizma: u malim količinama njihovo prisustvo je zdravo, jer podiže pripravnost i osposobljenost zajednice za obranu, kao što je to slučaj i s cjepivom, dok su u velikom broju opasni kao epidemija.

Prema Puhovskom, tri su početne točke u nastanku antisemitizma. Prvo, pokušaj da se kolektivni identitet, očišćen od svih negativnosti, izvede iz negacije nekog drugog; drugo, povijesna zavrzlama koja kreće iz kršćanskih priča i krive interpretacije izvedene iz Biblije prema kojoj su Židovi krivi za smrt Isusa Krista iako je i on sam bio Židov i, treća točka, koja proizlazi iz dviju prethodnih, a to je pokušaj dokazivanja kvaziantropoloških elemenata razlikovanja (poput „židovskog nosa“ i sl.).

Kada je riječ o Hrvatskoj, rekao je u nastavku svog izlaganja Puhovski, moderni antisemitizam inicirao je pravaš fra Grga Tuškan, 1903. godine. Putem tadašnjih sisačkih novina organizirao je udar protiv mađarona, a usput i protiv sisačkih

Židova, organizirajući u Petrinji snažni prosvjed protiv njih. Prema Tuškanovoj tezi, Sišćani su desetljećima patili zbog "prostačkog" načina života Židova koji se nisu stidjeli svog bogatstva. Židovi su tako s vremenom, neovisno od svog izgleda, broja i realnog utjecaja, postali simbolom neprijatelja.

Do kraja je jasno i precizno, istakao je zatim Puhovski, svoj antisemitski stav iznio Adolf Hitler u svojoj knjizi "Mein Kampf". Između ostalog, on navodi da su Židovi opasni za nijemstvo zbog tri stvari - svoje nekontrolirane potencije, zato što su preko Marxa organizirali kozmopolitiski proleterski pokret i zbog svog kozmopolitizma, jer ne štiju naciju i nemaju osjećaj pripadnosti domu. To je nadgradnja na prethodna tri spomenuta elementa koji su apostrofirani kao temelj antisemitizma.

Umivena verzija antisemitizma

Nakon Drugog svjetskog rata, nastavio je Puhovski, iako se zbog genocida populacija Židova smanjila do neznatnih razmjera, antisemitizam je ipak još uvijek prisutan. To dokazuje, naglasio je Puhovski, da za antisemitizam Židovi zapravo nisu ni potrebni. Svoj "negativni imidž" dobili su zbog krive interpretacije Biblije i krive interpretacije antropoloških načela, zbog čega su nazvani rasom. S pojmom rasizma, preuzetim od Hitlera, napravljena je potpuna zbrka. Tezi o Židovima kao rasi na svoj su način pridonijele i Ujedinjene nacije, proglašivši 1948. godine rasizam najvećim zločinom, pa je i na taj način dodatno unesena pojmovna zbrka. Termin rasizam, potaknut strahotama koje je nacistički režim počinio u Drugom svjetskom ratu, potpuno je nekritički izokrenut, jer se zaboravlja da je u praksi vrijedilo pravilo „Tko je Židov odlučujem ja“.

Na sve to, rekao je Puhovski, nadovezuje se postmoderna, „umivena“ verzija antisemitizma. Jedan od takvih primjera "pristojnog antisemitizma" je, prema njegovim riječima, i skandalozna odluka Vijeća sigurnosti UN-a da se 27. siječnja, dan kada je Crvena armija oslobodila logor Auschwitz, proglasi Danom sjećanja na Holokaust. Implicirano to znači da se o Holokaustu navodno nije puno znalo tijekom rata, pa je danom sjećanja na Holokaust proglašen dan kada je Holokaust završio. Tu odluku prihvatile su i brojne židovske zajednice, što je, prema mišljenju Puhovskog, fundamentalna pogreška, kao uostalom i sam termin Holokaust. Izvorno, holokaust je vjerski obred paljenja svijeća i životinja u slavu boga. Termin Šoa, kaže Puhovski, daleko je primjereniji.

Svoje predavanje Puhovski je završio konstatacijom da su Židovi uvijek imali pojedince koji su prihvaćali prigovore na račun židovstva, što je dobro, jer ukazuje da Židovi nisu tako monolitni u svojim stavovima kako se to nerijetko smatra. To dokazuje da etničko porijeklo ne može, ne smije i ne treba biti jedina odrednica pojedinca, već ta odrednica ovisi o egzistencijalnom trenutku. Ako netko gleda drugoga prvenstveno kao Židova, to ponajprije govori o njemu samom.

Nakon predavanja postavljena su pitanja o današnjem europskom antisemitizmu i odnosu prema državi Izrael kao i povijesnim razlozima nastanka antisemitizma. Prema Puhovskom, uspostavljanjem države Izrael, koja je praktički bila nužnost zbog genocida nad Židovima tijekom Drugog svjetskog rata, Židovi su izdali svoje neprijatelje dokazavši da mogu biti nacionalisti kao i svi drugi. Tako je osnovni element teze o kozmopolitizmu i bezdomovinstvu Židova „izbijen iz ruku“.

Odgovarajući na pitanje o povijesnim počecima antisemitizma, Puhovski je rekao da je rodna točka antisemitizma, kao nakane, u zapadnoj tradiciji zapravo Justinijanov kodeks prava, koji je stupio na snagu 529. godine, a uvodi zabranu vlasništva Židova nad zemljom. Tragedija je za zapadnu tradiciju što je Justinijanov kodeks prava, prema Puhovskom, uz vatru i kotač najveći izum čovječanstva. Međutim, upravo tim dokumentom Židovi su izbačeni iz zajednice, a kasnije i društva te prisiljeni da se bave drugim poslovima, poput trgovine, bankarstva, intelektualnim zvanjima i sl.

Tolerancija, diskriminacija, multikulturalnost

Na okruglom stolu o promicanju tolerancije, prevenciji diskriminacije i razvoju multikulturalnosti, moderator kojeg je bila prof. dr. Mirjana Krizmanić, sudjelovali su Suzana i Reno Ritz iz zagrebačkog Savjetovaništa protiv nasilja djece i mladih „Luka Ritz“, Vesna Teršelič, voditeljica Documente, dr. Renato Matić, Višnja Pavlović, koordinatorica Zagrebačkog volonterskog servisa, Sanja Zoričić-Tabaković i Oto Konstein, jedan od malobrojnih preživjelih Holokausta.

Suzana Ritz govorila je o iskustvima nedavno otvorenog Savjetovaništa protiv nasilja djece i mladih, koje je u svega ne-

koliko mjeseci rada okupilo 50 volontera. Mladi, roditelji, pa čak i nastavnici i pedagozi, javljaju se u neočekivano velikom broju, a pruža im se savjetodavna i individualna pomoć. Potreba za učenjem o promicanju tolerancije i borbe protiv nasilja očigledno je velika u našem društvu. Savjetovanište organizira i radionice po školama.

Objeljavajući rad udruge Documenta, Vesna Teršelič je naglasila da njihovo djelovanje nastupa nakon počinjenog nasilja, posebno ratnih zločina i da tu ima još puno prostora za djelovanje. Trenutačno je Documenta inicirala akciju obilaska i obilježavanja mjesta ratnih stradanja u Hrvatskoj tijekom fašističkog režima i pri tom surađuje sa stručnjacima. Smatraju da je to nužno kako bi mladi razvili svijest i kulturu pamćenja o zbivanjima tog vremena. Također snimaju izjave još živih svjedoka.

Sanja Zoričić-Tabaković konstatirala je da u našem društvu vlada indiferentnost prema svim oblicima nasilja i da država pri tome ne reagira dovoljno odlučno. Govoreći o nužnosti obrazovanja mladih, vratila se na primjer Jasenovca, o kojem mlade generacije malo znaju jer proizlazi da se Hrvatska više srami svog antifašizma, nego onoga čega bi se doista trebala sramiti.

Oto Konstein, jedan od malobrojnih koji su preživjeli Holokaust, iznio je svoj stav da postoje dvije vrste nasilja: ono tijekom Drugog svjetskog rata i nasilje suvremenog svijeta. Objе vrste nasilja povezuju predrasude i mržnja prema drugome bez opipljivog razloga, a jednako je neobjašnjivo za ljude koji bi trebali biti razumna bića.

Sažimajući izrečeno, Mirjana Krizmanić je između ostaloga konstatirala da bismo se trebali zalagati za ne-toleranciju prema svim oblicima nasilja i drugim negativnim po-

Predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Ognjen Kraus, autor izložbe Eli Tauber i glavna tajnica Jevrejske opštine Sarajevo Elma Softić-Kaunitz otvaraju izložbu o antisemitskoj propagandi

Žarko Puhovski

javama u društvu. Pri tome je u odgoju, izgradnji sustava vrijednosti i obrazovanju mladih, uz institucije sistema i obrazovne institucije, nezaobilazna uloga obitelji, a ona je u tom pogledu zakazala.

Širenje ideje tolerancije – moralna obveza Židova

Na središnjoj svečanosti Židovske općine Zagreb u obilježavanju Međunarodnog dana sjećanja na žrtve Holokausta okupljenima se prvo obratio dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina Hrvatske, naglasivši da se Židovska općina Zagreb svojim opsežnim i raznovrsnim programom aktivno uključila u komemoracije žrtvama Holokausta, koje se održavaju diljem svijeta, s nakanom da se potakne svijest društvene zajednice o nužnosti razvijanja tolerancije u svim društvenim sferama.

Holokaust i koncentracijski logor Auschwitz postali su u svijetu ključni pojam za genocid i nacizam, a s vremenom i za sve ratne zločine, rekao je dr. Kraus. Na poticaj premijera švedske i britanske vlade te predsjednika Sjedinjenih Država, 1998. godine je odlučeno je da se Holokaust problematizira na tri razine i to kroz istraživanje, kulturu sjećanja i obrazovanje. Već iste godine održana je u Washingtonu Konferencija o nacističkoj pljački židovske imovine. Godine 2000. održana je značajna Konferencija u Stockholmu na kojoj je usvojena deklaracija kojom se naglašava da će Holokaust, zbog svoje bezprimjerenosti, ostati za sva vremena od univerzalne važnosti; da se moraju onemogućiti društveni procesi koji potencijalno sadrže opasnost od genocida; da se sjećanje na Holokaust mora povezati s aktivnom politikom za ljudska prava te da Uje-

Oto Konstein

dinjene nacije moraju preuzeti najveću odgovornost u suvremenom svijetu za daljnju borbu protiv genocida, rasizma, antisemitizma i ksenofobije.

Iako su neke zemlje i ranije uspostavile svoje nacionalne dane sjećanja na žrtve nacionalsocijalizma (1978. u SAD-u, 1996. u Njemačkoj, 1997. u Austriji, 2000. u Velikoj Britaniji), Ognjen Kraus je u svom izlaganju podsjetio da je sjećanje na Holokaust dobilo globalnu dimenziju 2006. godine, kada je odlukom Generalne skupštine UN-a 27. siječnja (dan kada je Crvena armija oslobodila logor Auschwitz), proglašen Međunarodnim danom sjećanja na Holokaust. U Hrvatskoj se taj dan, nastavio je Kraus, službeno obilježava od 2006. godine. Na prijedlog Nacionalnog kongresa Roma i Međunarodne romske unije 2009. godine, inicirano je da se 2. kolovoza – na dan kada je 1944. godine više od 3.000 osoba u Auschwitzu ugušeno plinom – posvuda u Europi izađe na ulice u znak sjećanja na njih.

Zaključujući izlaganje, dr. Kraus je rekao da kronologija koju je iznio svjedoči o deklarativnoj volji da se Holokaust etablira u svijesti svjetskog društva, ali da današnji svijet nameće pitanje koliko su te poruke i preporuke zaista doprle do svijesti, s obzirom na to da se i nadalje u mnogim dijelovima svijeta događaju zločini i nasilja.

Okupljenima se zatim obratio Yossi Amrani, veleposlanik Izraela u Hrvatskoj, koji je naglasio da zbog užasa koji je iskustio cijeli jedan narod tijekom Holokausta, Židovi imaju moralnu obvezu širiti ideju tolerancije i pomagati svim obespravljenim ljudima. Židovi ne smiju težiti osveti već

Plakat izložbe o antisemitskoj propagandi

pridonositi izgradnji boljeg svijeta i boljih ljudi, što se, između ostaloga, mora činiti i kroz sustav obrazovanja, prenošenjem mladima svjedočanstva o užasima koji su se dogodili tijekom Drugog svjetskog rata.

U okviru središnje svečanosti povjesničarka umjetnosti dr. Snješka Knežević i arhitekt Aleksander Laslo, autori publikacije "Židovski Zagreb", predstavili su ukratko ovaj kulturno-povijesni vodič, odnosno, album, kako su ga nazvali, koji dokumentirano, uz mnogo fotografija, govori o doprinosu Židova kulturnom, umjetničkom, graditeljskom i općenito intelektualnom životu, kao i ekonomskom razvoju Zagreba u razdoblju do Drugog svjetskog rata, do Holokausta. Uoči rata židovska zajednica Zagreba brojila je 12 tisuća ljudi (nešto više od pet posto ukupnog stanovništva).

Publikacija „Židovski Zagreb“, čije je izlaženje financijski pomogao i Grad Zagreb, nastajala je četiri godine, a u nju su, uz autore, nebrojene sate rada i svoj doprinos ugradili i brojni drugi članovi Židovske općine Zagreb, a i drugi suradnici. Kako su naglasili sami autori, ovaj vodič ponajprije

predstavlja štetnju kroz povijest Zagreba, koji je uoči Drugog svjetskog rata bio europski i kozmopolitski grad. Zaključujući svoje izlaganje, dr. Snješka Knežević izrazila je nadu da, nakon što je 2010. prestalo vrijeme političke represije kojoj je Židovska općina Zagreb bila izložena punih pet godina, uključujući tu i medijsku blokadu, nailaze bolja vremena za židovsku zajednicu u glavnom gradu Hrvatske.

Na kraju središnje svečanosti filmski redatelj Branko Ivanda desetminutnim je isječkom predstavio svoj budući novi igrani film i TV seriju "Lea i Darija - dječje carstvo". Priča je to o sudbini Lee Deutsch i Darije Gasteiger, djevojčica koje su uoči Drugoga svjetskoga rata u zagrebačkom Hrvatskom narodnom kazalištu, kao članice dječje scene, oduševljavale pjesmom, glumom i plesom. ☆

Ozren Kobsa

KOMEMORATIVNA SVEČANOST U EUROPSKOM PARLAMENTU

Europski parlament odao je počast Židovima koji su - njih šest milijuna - ubijeni za Drugog svjetskog rata na europskom tlu. Predstavnici svih zemalja Europe i židovskog svijeta, uključujući i izraelskog ministra za dijasporu Yulija Edelsteina, predsjednika Svjetskog židovskog kongresa Rona Lauderu i predsjednika Europskog židovskog kongresa Moše Kantora prisustvovali su komemorativnoj svečanosti u Europskom parlamentu u Bruxellesu.

Glavni rabin Tel Aviva Meir Lau, koji je preživio užase Buchenwalda, istaknuo je važnost održavanja takve ceremonije u visokom tijelu EU-a. "Uzimajući u obzir da se fokus antisemitizma vratio u Europu, od velike je važnosti da Europski parlament obilježava ovaj dan", rekao je Lau.

Stoljećima je Europa bila dom najveće židovske populacije na svijetu. Danas, nakon Holokausta, u Sjevernoj Americi i Izraelu živi 90 posto svjetske židovske populacije, dok u Europi živi samo 10 posto.

Predsjednik Europskog parlamenta Hans-Gert Poettering rekao je da zločini koje su nacisti počinili za Drugog svjetskog rata "moraju zauvijek ostati u sjećanju budućih generacija kao znak upozorenja protiv genocida, koji se više nikada ne smije ponoviti".

Preživjeli Holokausta pričali su svoja sjećanja i palili svijeće za sve one koji su ubijeni u Holokastu. Na kraju je orkestar Ra'anana Symphonette izveo djela Alme Rosé, ubijene u Auschwitzu 5. travnja 1944. Jedan član orkestra svirao je na posebnoj violini koja je pripadala Židovu koji je ubijen u Auschwitzu.

U okviru obilježavanja Dana sjećanja na žrtve Holokausta židovske organizacije priredile su u Europskom parlamentu izložbu o Holokastu. ☆

T.R.

MEĐUNARODNI DAN SJEĆANJA NA ŽRTVE HOLOKAUSTA

PORUKE IVE JOSIPOVIĆA I JADRANKE KOSOR

Povodom Dana sjećanja na žrtve Holokausta i zločina protiv čovječnosti, predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović uputio je poruku u kojoj navodi da nas "Međunarodni dan sjećanja na žrtve Holokausta i zločina protiv čovječnosti ponovno podsjeća na strašan zločin genocida nad židovskim narodom tijekom Drugog svjetskog rata".

"Na današnji dan sjećamo se i svih žrtava zločina nad židovskom narodom u Hrvatskoj počinjenih od strane ustaškog režima. Zbog svih žrtava Holokausta, ali i svih žrtava zločina protiv čovječnosti u povijesti, a osobito u dvadesetom stoljeću, naša je dužnost da obrazujemo današnje mlade generacije o povijesti Holokausta i zločina protiv čovječnosti, ali i da ih odgajamo u duhu mira i istinske tolerancije. Neka stoga poruka Dana sjećanja na žrtve Holokausta i zločina protiv čovječnosti bude trajan poticaj svim ljudima dobre volje da izgrađuju svijet čovječnosti i razumijevanja među ljudima", rekao je Josipović.

Predsjednica hrvatske vlade Jadranka Kosor također je uputila poruku povodom Dana sjećanja na Holokaust u kojoj je istaknula kako nas sjećanje na Holokaust obvezu-

je na borbu protiv ugnjetavanja, protiv terora, protiv zla i nečovječnosti, pritom gradeći svijet tolerancije, mira i zajedništva.

"Na dan kada se sjećamo najvećeg zločina protiv čovječanstva u našoj novijoj povijesti, teško je pojmiti strahotne razmjere takve tragedije. To što se dogodilo je neoprostivo. To što se dogodilo ne smije se nikada više ponoviti", naglasila je u poruci premijerka Kosor, te dodala kako "u spomen milijunima nevinih žrtava, zatvaranih, mučenih i ubijenih samo zato jer su bili drugačiji, ponovit ćemo kako je nedopustivo progoniti bilo koga na temelju rasne, religijske ili etničke pripadnosti".

"U spomen na milijune razorenih obitelji, ponovit ćemo da države postoje kako bi štatile sve svoje građane i njihova ljudska prava i kako osuđujemo bilo koji režim koji ih želi ugroziti. Sjećanje na Holokaust obvezuje nas na borbu protiv ugnjetavanja, protiv terora, protiv zla i nečovječnosti, pritom gradeći svijet tolerancije, mira i zajedništva. Zato ćemo se zauvijek sjećati", istaknula je premijerka Kosor. ✨

DVJESTO UGLEDNIKA U AUSCHWITZU

S CILJEM DA SE UGLEDNI LJUDI IZ POLITIČKOG, VJERSKOG I INTELEKTUALNOG ŽIVOTA POTAKNU NA BORBU PROTIV ANTISEMITIZMA, RASIZMA I NETOLERANCIJE, UNESCO I PROJEKT ALADIN ORGANIZIRALI SU POČETKOM VELJAČE POSJET VIŠE OD DVJESTO UGLEDNIH LIČNOSTI IZ 40 ZEMALJA NEKADAŠNJEM NACISTIČKOM LOGORU SMRTI AUSCHWITZU

Više od dvjesto istaknutih ličnosti iz političkog, javnog i vjerskog života 40 zemalja, među kojima i bivši hrvatski predsjednik Stjepan Mesić, posjetilo je početkom veljače, samo nekoliko dana nakon Dana sjećanja na žrtve Holokausta, nekadašnji nacistički logor smrti Auschwitz u Poljskoj. Organizatori, UNESCO i Projekt Aladin, željeli su na taj način upozoriti na potrebu daljnjeg održavanja, što znači i financiranja, spomen područja poput ovoga, te čuvanja sjećanja na žrtve zločina.

Izaslanstvo, u kojemu je među nekoliko nekadašnjih šefova država bio i bivši njemački kancelar Gerhard Schröder, posjetilo je prijevodne nekadašnji logor smrti Auschwitz 2 – Birkenau. Prije polaganja vijenaca žrtvama Holokausta, ekumensku su molitvu kod središnjeg spomenika održali glavni rabin Izraela, Meir Lau, pariški nadbiskup kardinal Andre Vingt-Trois i glavni muftija Bosne i Hercegovine Mustafa Cerić. Poslijepodne izaslanstvo je posjetilo nekadašnji logor Auschwitz 1, gdje je vijence položila skupina od dvanaest gradonačelnika iz zemalja Europe, Azije, sjeverne i središnje Afrike.

Cilj posjeta bio je da se ugledni ljudi iz političkog, vjerskog i intelektualnog života pozovu da se uključe u borbu protiv novih i starih oblika antisemitizma, rasizma i netolerancije. Visokim gostima pridružilo se i deset preživjelih žrtava Holokausta koji su govorili o užasima što su ih preživjeli u koncentracijskim logorima.

"Kada duhovni vođa muslimanskog svijeta dođe ovamo kako bi svojim očima vidio najveće groblje u povijesti čovječanstva, to je poruka svima onima koji niječu Holokaust", kazao je nakon kadiša, veliki rabin Meir Lau. "Došao sam ovdje da svojim vlastitim očima vidim kakvo zlo ljudsko biće može učiniti. Naše mlade moramo u džamijama, crkvama i sinagogama poučavati o onome što se ovdje dogodilo", kazao je nakon molitve Mustafa Cerić.

Projekt Aladin, sa sjedištem u Parizu, osnovan je prije dvije godine, kako bi ukazivao na istinu o Holokaustu i borio se protiv rasizma, islamofobije i netolerancije. ✨

S.C.

STRUČNI SKUP U POVODU DANA SJEĆANJA

ŠTO DANAS UČENICI UČE O HOLOKAUSTU?

SUDIONICI TRODNEVNOG SEMINARA, UČITELJI I NASTAVNICI POVIJESTI, POSJETILI SU SPOMEN-PODRUČJE JASENOVAC I SASLUŠALI SJEĆANJA JEDNE OD PREŽIVJELIH ŽRTAVA HOLOKAUSTA

U povodu međunarodnog Dana sjećanja na žrtve Holokausta, u siječnju je u Zagrebu organiziran trodnevni stručni skup "Poučavanje o Holokaustu i sprječavanje zločina protiv čovječnosti". Skup je održan i kao seminar za učitelje i nastavnike povijesti o strategiji učenja i poučavanja o Holokaustu, a središnja je tema bila: što uče današnji školarci o Holokaustu?

Važnost učenja o Holokaustu, kao i o potrebi da se bude precizan te da se povijest ne iskrivi samo da bi se prenijele moralne pouke - isticano je na skupu kao glavni cilj edukacije nastavnika, a potom i učenika o tom tragičnom razdoblju ljudske povijesti. U tom cilju organiziran je posjet spomen-području nekadašnjeg koncentracijskog logora Jasenovac, a upriličeno je i svjedočenje preživjele žrtve Holokausta, odnosno razgovor s Borisom Braunom, Zagrepčaninom koji je preživio strahote koncentracijskog logora.

Na seminaru su istaknute smjernice za poučavanje o Holokaustu, koje nastavnicima poručuju da se ne boje pristupiti tom predmetu, da individualiziraju nastavu prevodeći statističke podatke u osobne priče i da se ne koriste zastrašujućim slikama i simbolima kako bi privukli pozornost učenika i studenata.

„Jesmo li naučili lekciju iz povijesti?“, to pitanje bilo je u središtu izlaganja izraelskog veleposlanika, Yossija Amranija, koji je istakao da je naša moralna obveza, kada učimo i razmišljamo o povijesti, da postanemo bolji ljudi. Ratova je bilo i prije, no nikada svijet nije bio suočen s ideologijom koja želi uništiti drugu naciju, podsjetio je izraelski veleposlanik i zapitao zašto tada, za vrijeme Drugog

svjetskog rata, međunarodna zajednica nije zaustavila to zlo.

U svom govoru ministar kulture Jasen Mesić istaknuo je da je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, uz suradnju brojnih stručnjaka iz Hrvatske i inozemstva, osobito suradnjom s Memorijalnim muzejom Holokausta SAD-a, Yad Vashemom iz Izraela, Memorialom de la Shoah, te nizom europskih i izvanoeuropskih muzeja Holokausta, upravo zadnjih godina pitalo i organiziralo suradnju, skupove, i proširenje međunarodne i dakako nacionalne muzejske suradnje o ovoj temi, ali i otvorilo jedno od važnih područja za priključenje Republike Hrvatske, u svojstvu punopravne članice, u Radnu skupinu za međunarodnu suradnju na području obrazovanja, sjećanja i istraživanja o Holokaustu, u kojoj već punih šest godina ostvarujemo kvalitetnu suradnju. Ministar Mesić izrazio je uvjerenje da će ovaj seminar, iako nužno vezan uz prošlost, biti posvećen budućnosti.

Ravnatelj Agencije za odgoj i obrazovanje Vinko Filipović u svom je izlaganju među ostalim rekao da su seminari o Holokaustu i o Domovinskom ratu među najvažnijim stručnim skupovima koje organizira ova agencija, te istaknuo da i dalje ima nekih pojava koje govore da se na temu Holokausta s učenicima mora puno raditi. Zauzeo se za interdisciplinarni pristup temi Holokausta.

Skup, koji se organizira već osmu godinu zaredom, otvorila je izaslanica hrvatskog predsjednika Ive Josipovića, njegova savjetnica Zrinka Vrabec-Mojzeš, koja je izrazila uvjerenje da se s poučavanjem o Holokaustu započelo u Hrvatskoj gotovo deset

godina prekasno. Generacije koje su obrazovanje stjecale 90-tih ostale su uskraćene za pouku o genocidu nad Židovima, istakla je Vrabec-Mojzeš. Podsjetila je da je hrvatski predsjednik posjetio Spomen-područje Jasenovac i mnoga mjesta ljudskih stradanja, zauzimajući se za utvrđivanje povijesne istine s kojom treba izaći pred djecu i generacije koje dolaze.

Trodnevni skup organizirali su Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa, Agencija za obrazovanje, Ministarstvo kulture, Spomen-područje Jasenovac, Yad Vashem, Memorial de la Shoah i Radna grupa za međunarodnu suradnju u području obrazovanja, sjećanja i istraživanja o Holokaustu. ✨

N.B.

Jasen Mesić

Zrinka Vrabec-Mojzeš

MEĐUNARODNI DAN SJEĆANJA NA ŽRTVE HOLOKAUSTA

ŽRTVE NE SMIJU
BITI ZABORAVLJENE

SREDIŠNJA KOMEMORACIJA ODRŽANA JE U NEKADAŠNJEM NACISTIČKOM LOGORU AUSCHWITZ-BIRKENAU, U KOJEM JE UBIJENO VIŠE OD MILIJUN ZATOČENIKA, VEĆINOM ŽIDOVA, A OSLOBODENJE JE NA DAN 27. SIJEČNJA 1945. DOČEKALO TEK 7.000 PREŽIVJELIH LOGORAŠA

Ban Ki-moon

Benjamin Netanyahu

Međunarodni dan sjećanja na žrtve Holokausta obilježen je 27. siječnja, na dan oslobođenja zloglasnog koncentracijskog logora Auschwitz-Birkenau, diljem svijeta.

Središnja komemoracija održana je u bivšem nacističkom logoru Auschwitz-Birkenau, na 66. godišnjicu oslobođenja. Nacistička Njemačka u tom je logoru ubila oko 1.1 milijun Židova, Roma i drugih. Auschwitz je 27. siječnja 1945. oslobodila Crvena armija. U njemu je zaklela tek 7.000 preživjelih logoraša.

Ove godine u Auschwitzu su na Dan sjećanja bili njemački predsjednik Christian Wulff i poljski Bronislaw Komorowski koji su s tog mjesta pozvali svijet da ne zatvara oči pred masovnim zločinima koji se i dalje čine diljem svijeta.

“Nakon Drugog svjetskog rata, u svijetu nije bilo nijednog dana bez rata. I dalje smo svjedoci pokolja, genocida zbog etničkih, rasnih, vjerskih i jezičnih razloga”, rekao je Wulff za vrijeme susreta s mladim Poljacima i Nijemcima u Međunarodnom središtu mladih u Oswiecimu, u neposrednoj blizini nekadašnjeg logora. “To je poziv mladima da se osjećaju odgovornima za ono što se događa. Najgora prijetnja demokra-

ciji i slobodi je ravnodušnost”, dodao je Wulff.

“Ovdje s pravom možemo postaviti pitanje kako zaštititi svijet od zločina, mržnje i gaženja ljudskih prava. Dugujemo to onima koji su stradali u Auschwitzu, ali i onima koji su ne tako davno izgubili život na Balkanu i drugdje”, rekao je pak Komorowski.

Dvojica predsjednika su u pratnji čelnika židovske zajednice, mladih i bivših logoraša, položili vijence ispred zida strijeljanih u Auschwitzu, a zatim su sudjelovali na glavnoj svečanosti u Birkenau.

Obilježavajući Međunarodni dan sjećanja na Holokaust, muzej u Auschwitzu pokrenuo je na Facebooku kampanju za prikupljanje 120 milijuna eura potrebnih za održavanje logora. Njemačka je najveći financijer tog projekta i obećala je da će osigurati polovicu tog iznosa.

I na drugim mjestima nekadašnjih stradanja, uključujući i koncentracijski logor Buchenwald, održane su komemoracije.

U Berlinu je njemački je parlament održao posebnu sjednicu posvećenu sjećanju na žrtve Holokausta. Predsjednik njemačkog Bundestaga Norbert Lammert podsjetio je zastupni-

Međunarodni dan sjećanja na Holokaust, koji se obilježava 27. siječnja, prva je univerzalna komemoracija u znak sjećanja na žrtve Holokausta. Utemeljila ga je Opća skupština UN-a na 42. plenarnoj sjednici 1. studenoga 2005. godine.

ke da je zadaća novih generacija da sačuvaju sjećanje na one koje su ubili nacisti. Sjednicu Bundestaga obilježio je govor Zonija Weisza, nizozemskog Roma, kojemu je gotova čitava obitelj ubijena u Holokaustu, a koji je upozorio da se i danas u nekim restoranima još mogu naći natpisi: “Zabranjeno Ciganima”. To je ujedno bio i prvi govor jednog Roma u Bundestagu u povodu Dana sjećanja na žrtve Holokausta.

Francuzi su također odali počast nacističkim žrtvama. Ove je godine prvi put i u Turskoj održana službena komemoracija žrtvama Holokausta u najvećoj istanbulskoj sinagogi.

U Ujedinjenim narodima u New Yorku i u UN-ovim centrima diljem svijeta organizirane su komemorativne svečanosti i obrazovni programi. U svojoj prigodnoj poruci glavni tajnik UN-a Ban Ki-moon rekao je da se 27. siječnja međunarodna zajednica sjedinjuje u sjećanju na Holokaust

i u razmišljanju o lekcijama koje bismo svi morali znati.

Izraelski premijer Benjamin Netanyahu pozvao je svijet da nauči lekcije iz Holokausta i poduzme mjere protiv Irana. Netanyahu je u Knesetu optužio iranski “režim ajatolaha” zbog poticanja na novi genocid protiv židovskog naroda. Izraelski je premijer podsjetio da su svjetski čelnici znali za masovna nacistička ubojstva Židova, ali da nisu ništa poduzeli te ih je pozvao da danas ne ponove istu grešku. “Znali su i ništa nisu poduzeli. Očekujem da će svijet naučiti lekcije i djelovati riječima i djelima protiv novog antisemitizma”, naglasio je Netanyahu. ☆

Nataša Barac

TRI TISUĆE
OSJEČKIH
ŽRTAVA

Polaganjem vijenca na spomenik „Majka i dijete“, rad osječkoga kipara židovskog podrijetla Oscara Nemona, Židovska općina Osijek obilježila je 27. siječnja Međunarodni dan sjećanja na žrtve Holokausta. Predsjednik Općine Damiir Lajoš rekao je, među ostalim, da je u blizini Osijeka, na Tenjskoj cesti, bio sabirni logor, koji su morali izgraditi Židovi, a zatim je njih 1.500 odvedeno u logore smrti - u Jasenovac i drugdje. Ukupno je u Holokaustu ubijeno tri tisuće osječkih Židova. U Osijeku danas živi 150 Židova, napomenuo je Lajoš. Dodao je da je Međunarodni dan sjećanja na Holokaust dan kada se cijelo čovječanstvo treba podsjetiti na ta tragična zbivanja odlučno da se takvo što više nikada ne smije ponoviti. ☆

IZASLANSTVO IZRAELSKOG
MINISTARSTVA OBRANE
U SABORU

Izaslanstvo Ministarstva obrane Države Izrael, s pomoćnikom ravnatelja za međunarodnu suradnju Ministarstva Jacobom Laorom na čelu, posjetilo je početkom siječnja Hrvatski sabor i tom prilikom imalo razgovore s predsjednikom saborskog Odbora za obranu Borisom Špremom, potpredsjednikom Odbora Berislavom Rončevićem, članicom Odbora i potpredsjednicom Sabora Željkom Antunović i članom Odbora Marinom Jurjevićem.

Boris Šprem je tom prigodom rekao da se nada da će i ovaj razgovor pridonijeti produbljivanju odnosa Hrvatske i Izraela. Predstavljajući djelokrug i način rada Odbora za obranu, Šprem je posebno izdvojio njegov međunarodni aspekt, koji uključuje angažman na sudjelovanju hrvatskih mirovnih misija u svijetu te aktivnu parlamentarnu diplomaciju.

Suradnja dviju zemalja na području obrane je vrlo dobra, složili su se

sugovornici. Dokaz tome, rekao je Jacob Laor, jest i ovaj posjet, dogovoren u okviru redovnih godišnjih susreta na razini dvaju ministarstava.

Predstavivši najznačajnije projekte u 2011. godini, koji uključuju gospodarsku suradnju i zajedničku obuku, Laor je izrazio je nadu u daljnje intenziviranje zajedničkih aktivnosti.

Odgovarajući na pitanje potpredsjednice Sabora Željke Antunović, Jacob Laor upoznao je saborske zastupnike s aktualnim stanjem na Bliskom istoku, naglasivši da Izrael kontinuirano ulaže napore za pronalazak rješenja. Govoreći o parlamentarnoj suradnji, sugovornici su se složili da je ona vrlo dobra. U tom kontekstu upućen je članovima Odbora za obranu poziv za posjet Izraelu. Razgovor je zaključen dogovorom o nastavku suradnje. ☆

N.B.

AMRANI O OBNOVI
VARAŽDINSKE SINAGOGE

Izraelski veleposlanik u Hrvatskoj Yossi Amrani u siječnju je posjetio Varaždin i s varaždinskim gradonačelnikom Ivanom Čehokom razgovorao o obnovi varaždinske sinagoge. Čehok je tom prilikom rekao da grad trenutačno nema novaca za varaždinsku sinagogu, koja već godinama čeka obnovu i zbog toga što Ministarstvo kulture, zbog recesije, pomaže samo obnovu varaždinskog kazališta.

Izraelski je veleposlanik kazao kako smatra da Hrvatska treba učiniti sve kako bi tu građevinu očuvala kao živu uspomenu na židovsku zajednicu koja je postojala u Varaždinu. “Sinagoga bi se mogla prenamijeniti u galeriju ili kulturni centar i biti centar života, ne samo židovskog, već života općenito”, rekao je Amrani. “Nadam se da će sinagoga oživjeti i podsjećati na veliku prijatelnu židovsku zajednicu u Varaždinu”, istaknuo je izraelski veleposlanik.

Grad Varaždin i Državu Izrael od prije nekoliko godina vežu posebne kulturne spone, pošto je Izrael bio zemlja partner Varaždinskih baroknih večeri

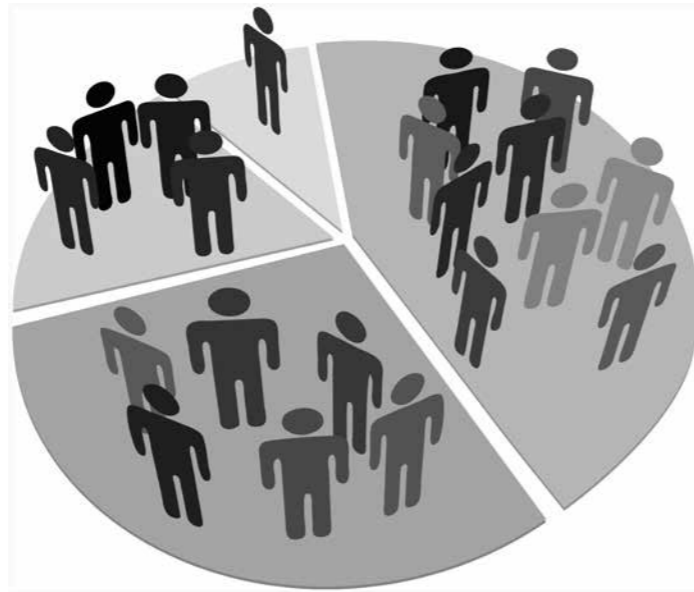
Izraelski veleposlanik razgovarao je s varaždinskim gradonačelnikom i o gospodarskoj suradnji Izraela i Varaždina te o drugim oblicima suradnje, osobito o mogućem povezivanju Varaždina s nekim gradovima u Izraelu. ☆

T.R..

POPIS STANOVNIŠTVA – TRAVANJ 2011.

KOLIKO JE ŽIDOVA U HRVATSKOJ?

ŽIDOVSKIE OPĆINE U HRVATSKOJ IMAJU UKUPNO OKO DVIJE TISUĆE ČLANOVA, A KAKO JE PORIJEKLO KAO KRITERIJ PRIMANJA U ČLANSTVO OPĆINA BLISKO ILI IDENTIČNO DEFINICIJI NARODNOSTI IZ POPISA STANOVNIŠTVA, U HRVATSKOJ BI NA POPISU TREBALO BITI BAREM 2.000 ŽIDOVA PO NARODNOSTI, MEĐUTIM, NA POSLJEDNJEM POPISU, PRIJE DESET GODINA, NIJE IH BILO NI 600

Pred nama je popis stanovništva. Trajat će od 1. do 28. travnja 2011. Popisivat će se osobe i kućanstva temeljem dva različita obrasca: Popisnice, koja sadržava pitanja o osobi i Upitnika, koji sadrži pitanja o stanovanju, infrastrukturi, vlasništvu i sl.

U četvrtoj grupi pitanja iz Popisnice - od 18 do 21 - osobe se izjašnjavaju o državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku. Na pitanja o državljanstvu i materinskom

jeziku obavezno je dati odgovor. Na pitanja o narodnosti i vjeri pojedinac se ne mora izjasniti. Dok za članove židovskih općina pitanja broj 18 i 20 ne bi trebala predstavljati problem, jer svi znaju u koju su knjigu državljan upisani i koji im je materinski jezik, pitanja pod brojem 19 i 21 izazvat će, vjerojatno, neku vrstu nedoumice, kao što je to bio slučaj i na prethodnom popisu stanovništva, 2001. godine.

Prema podacima iz tog popisa na isti je, fakultativni način, „ustanovljeno“ da u Hrvatskoj živi 576 Židova po narodnosti i 495 po vjeri, uz sljedeću statistiku po županijama (izvor podataka: Državni zavod za statistiku)

ŽUPANIJA	PO NARODNOSTI	PO VJERI
Zagrebačka	8	11
Krapinsko – zagorska	0	0
Sisačko – moslavačka	6	3
Karlovačka	5	1
Varaždinska	3	1
Koprivničko – križevačka	9	8
Bjelovarsko – bilogorska	11	8
Primorsko – goranska	27	24
Ličko – senjska	5	1
Virovitičko – podravska	2	2
Požeško – slavonska	1	1
Brodsko – posavska	2	2
Zadarska	4	5
Osječko – baranjska	26	24
Šibensko – kninska	9	11
Vukovarsko – srijemska	5	1
Splitsko – dalmatinska	44	32
Istarska	17	6
Dubrovačko – neretvanska	18	22
Međimurska	6	9
Grad Zagreb	368	323

Ovi su podaci, prema svim kriterijima i parametrima židovskih općina, apsurdni. Što znači biti Židov po narodnosti, a što po vjeri? Što uopće znači biti Židov? Posljednje je predmet vječitih rasprava unutar židovskih zajednica u svijetu.

Židov po narodnosti

Ako izuzmemo židovske filozofske rasprave na ovu temu, narodnost se može definirati na više načina. Uzmemo li prihvatljivom definiciju pripadnosti etničkoj skupini usko vezanu uz porijeklo, statistički su podaci o broju Židova u Hrvatskoj u najmanju ruku porazni. Da bi netko postao punopravnim članom židovske općine mora dokazati svoje porijeklo. Samo Židovska općina Zagreb ima oko 1500 takvih članova, a zajedno s Koordinacijom taj se broj uvećava na gotovo 2000. Uzmemo li u obzir da je porijeklo, kao kriterij prijema u članstvo židovske općine, blisko ili identično definiciji narodnosti iz popisa stanovništva, u Hrvatskoj bi na popisu trebalo biti 2000 Židova po narodnosti (barem onih za koje posjedujemo podatke). Za razliku od stvarnog stanja, službeni popis sadrži jedva jednu četvrtinu tog broja Židova. Vjerojatno je da većina Židova ima hrvatsko državljanstvo te će se sukladno tom parametru izjasniti Hrvatima u 99 posto slučajeva, a što u krajnjoj liniji nema veze s pripadnošću nacionalnoj manjini (svi koji se osjećaju kao Židovi trebali bi se izjasniti kao pripadnici židovske narodnosti, odnosno, kao pripadnici nacionalne manjine).

Židov po vjeri

Je li osoba koja se želi učlaniti u židovsku općinu vjernik, prakticira li i kako svoju vjeru, nitko neće pitati, iako je židovska općina prvenstveno definirana kao vjerska zajednica, bez obzira na to što je istovremeno i nacionalna. Jedino je važno da ta osoba nije član druge vjerske zajednice. Izjašnjavanje o vjeri tako je za same Židove, barem što se tiče ovih prostora i organizacija, potpuno ire-

levantno. Usprkos tome, na popisu stanovništva 323 osobe su se izjasnile kao Židovi po vjeri, ali ne nužno i istovremeno kao Židovi po narodnosti. Može li netko uopće biti Židov, ako to nije? Zasiurno niti jedna židovska zajednica ne bi prihvatila za člana osobu koja nije Židov, a želi biti židovski vjernik. Da bi netko bio židovski vjernik, prvo mora postati Židovom, što znači i izjasniti se Židovom! Koji se to onda Židovi po porijeklu izjašnjavaju nežidovima, a istovremeno židovskim vjericima? Ili, koji se nežidovi izjašnjavaju židovskim vjericima?

Zašto neki Židovi nisu Židovi?

Razlozi zašto se Židovi ne izjašnjavaju Židovima su različiti. Prema našim istraživanjima, na prvom su mjestu strah i neugoda. Ovi razlozi proizlaze iz iskustva povijesnih zbivanja i deportacija temeljem sličnih popisa stanovništva.

Na drugom je mjestu izbor budućih generacija. Uzmemo li u obzir da je 90 posto židovske zajednice na ovim prostorima iz mješovitih brakova, izjašnjavanjem o pripadnosti židovskoj nacionalnosti roditelji misle da će prejudicirati pripadnost svoje djece nacionalnoj zajednici.

Treći su razlog nedoumice oko samog koncepta. Je li netko uistinu Židov ako generacijama pripada hrvatskom državnom korpusu, ne prakticira vjeru i u toj se mjeri inkorporirao i asimilirao u većinsko društvo da između njega i pripadnika većinskog naroda praktički i nema razlika?

Što će biti za deset godina?

Bez obzira na mogućnost da se netko ne izjasni o narodnosti i vjeri, statistika će u konačnici koristiti i te podatke. Već smo bili svjedocima raznovrsnih interpretacija popisa iz 2001., koje su se koristile protiv židovskih općina.

Vjera je stvar slobodnog izbora i osobnog opredjeljenja. Narodnost je kategorija usko vezana uz porije-

klo, bez obzira na to kako se netko izjašnjavao. Za razliku od vjerskih prava, koja jamče Ustav i Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica, prava nacionalnih manjina zajamčena su i Ustavom i Ustavnim zakonom te cijelim nizom posebnih zakona. O brojnosti nacionalne zajednice ovisi i participacija u tijelima državne i lokalne vlasti, razvoj programa i aktivnosti i još mnogo toga.

Nastavi li se ovaj trend izjašnjavanja po narodnosti, za deset godina, na novom popisu stanovništva, mogli bismo očekivati svega desetak Židova. Kad bi tome bilo tako, s pravom bi se javnost mogla pitati kakva prava uopće traži nacionalna manjina koju čini tek nekoliko pojedinaca. Misle li hrvatski Židovi „koji to nisu“ da će u tom slučaju netko uopće mariti za njihova politička, nacionalna i druga prava, pitanje opstanka ili nestanka židovskih groblja, hoće li njihovi potomci ostvariti ikakva prava na povrat imovine i slično.

Nakon svega navedenog, pozivamo članove židovskih općina, članica Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj, da se na popisu stanovništva u travnju ove godine izjasne onako kako se osjećaju. Bilo bi logično da se svi članovi židovskih općina izjasne Židovima po narodnosti i po vjeri! Budućnost hrvatske židovske zajednice mogla bi ovisiti o tome! ✨

Dean Friedrich
glavni tajnik
Židovske općine Zagreb

ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB

OSNIVA SE ZAKLADA ZA ŠKOLOVANJE

NA PRIJEDLOG I UZ ZNATNU DONACIJU SVOJE DUGOGODIŠNE ČLANICE BOJANE HODALIĆ I NJEZINA BRATA NINE PEROVIĆA, ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB OSNIVA ZAKLADU KOJA ĆE POMAGATI ŠKOLOVANJE DJECE NJEZINIH ČLANOVA

Na inicijativu Bojane Hodalić, dugogodišnje članice Židovske općine Zagreb i njezina brata Nine Perovića, zahvaljujući njihovom zajedničkom novčanom prilogu doniranom u spomen na njihovu majku Miru Kraus, Židovska općina Zagreb pristupa osnivanju zaklade za školovanje djece članova Općine. Ideja o osnutku institucije koja će pomoći učenicima došla je kao rezultat njihova dugogodišnjeg promišljanja. U želji da pomognu djelatnosti i projekte Općine odlučili su odvojiti respektabilni iznos, razmišljajući o tome kojem bi programu ili instituciji pomoć bila najkorisnija. Kako se za već postojeće programe osnovna sredstva osiguravaju iz proračuna Općine pri čemu je većina sredstava namijenjena starijoj generaciji (Schwarzov dom, Klub seniora, Ženska sekcija, Udruga preživjelih Holokausta), osnovna je želja bila potaknuti razvoj programa za mlade.

Nakon izvjesne generacijske praznine i „starenja“ omladinskog kluba i Unije studenata, pojavila se cijela nova generacija mladih. Dječji vrtić ima gotovo pedeset polaznika, a skupina djece osnovnoškolske dobi uključena u programe neformalnog obrazovanja povećala se na više od dvadeset polaznika. Za nekoliko godina ta će generacija tražiti najbolje sveučilišno obrazovanje, a u tome bi im mogla pomoći i Općina. Iako je ideja još u začetku, Židovska općina Zagreb već planira sljedeće korake: uspostavu veza s općinama iz Europske Unije, Sjedinjenih Država i Kanade, a i s tamošnjim visokoškolskim ustanovama, te plan za animaciju budućih donatora.

Za ovaj će se projekt izdvajati i sredstava iz proračuna Općine. Kriteriji za dodjelu sredstava iz ovog programa još su u pripremi, ali svakako će neki od osnovnih biti: članstvo u Općini i redovito ispunjavanje članskih obveza, dosadašnje sudjelovanje djece u programima Općine, te izvrsnost u postizanju školskih rezultata. Židovska općina Zagreb zahvaljuje Bojani Hodalić i Nini Peroviću. ✨

Laila Šprajc

ZAHVALNOST DOMA ZA NEZBRINUTU DJECU

Prigodom obilježavanja stote obljetnice osnutka Doma zaklade Lavoslava Schwarzza, u Hrvatskom narodnom kazalištu je potkraj prošle godine u organizaciji Veleposlanstva Države Izrael i Židovske općine Zagreb nastupila plesna atrakcija iz Izraela, Batsheva Dance Company. Prihod od ulaznica poklonjen je dječjem domu u Hrvatskom Leskovcu, koji nosi službeni naziv Kuća sv. Josipa za nezbrinutu djecu.

Dječji dom je utemeljen davne 1919. godine, kada su prve karmelićanke došle iz Beča u Hrvatsku. Započele su zbrinjavanjem siročadi iz Prvog svjetskog rata te do danas zadržale specifično poslanje brige za djecu u potrebi. Kuća sv. Josipa nedaleko je od Zagreba, u Hrvatskom Leskovcu.

U znak zahvalnosti, Židovska općina Zagreb primila je početkom siječnja od Kuće sv. Josipa za nezbrinutu djecu sljedeće pismo:

Poštovani,

Osjećamo vrlo duboko Vašu blizinu kroz konkretne čine Vaše materijalne pomoći kojom nas tako nesebično podržavate u odgoju povjerene nam djece i mladih. S Vama se osjećamo zaštićeni i sigurni, dirnuti Vašom plemenitom ljubavlju kroz koju osjećamo Božju brigu za nas. Preko Vas Bog ulazi u naše živote i želimo Vam zbog toga reći iskreno hvala. U Vama prepoznajemo nesebičnost i otvorenost na koju smo mi svi pozvani, a Vi ste u tome pravi primjer. Hvala Vam za kampove koje smo imali u Pirovcu. Posebnu zahvalnost izražavamo za Vašu donaciju u novcu koju ste ovih dana uplatili na naš žiro račun.

Bili blagoslovljeni mirom i svakim dobrom, ispunjeni duhovnom radošću i vedrinom; pratio Vas svaki uspjeh i napredak kako u osobnom tako i u poslovnom životu. Znajte da u našim srcima i molitvama zauzimate posebno mjesto.

Srdačno Vas pozdravljaju djeca, mladi i odgajateljici Kuće sv. Josipa,

osobito s. Katarina Pišković ✨

POSJET VELEPOSLANIKA ŠVICARSKJE

Denis Knobel, novi veleposlanik Švicarske u Hrvatskoj, posjetio je 24. siječnja Židovsku općinu Zagreb, gdje ga je predsjednik Općine dr. Ognjen Kraus u kraćem razgovoru upoznao s aktivnostima Općine i s problemima s kojima se ona suočava. ✨

PONOVNI IZBOR PREDSJEDNIKA ECJC-A

U Milanu je, u organizaciji tamošnje židovske općine, 30. siječnja održana konzultativna skupština Europskog vijeća židovskih općina (ECJC). Razlog održavanja skupštine bilo je nezadovoljstvo procedurom izbora novog predsjednika, ukrajinskog biznismena Igora Koloemoiskoga, inače predsjednika Ukrajinskog kongresa židovskih općina, koji je postao predsjednikom ECJC-a na skupštini održanoj u Berlinu od 24. do 26. listopada prošle godine. Predstavnici židovskih općina zaključili su da u proceduri izbora Kolomoiskog nije poštovan Statut ECJC-a, te su odlučili da će se predsjednički izbori ponoviti. Židovsku općinu Zagreb na skupštini je predstavljao njezin predsjednik, dr. Ognjen Kraus. ✨

AMRANI I KRAUS U POSJETU DJEČJEM DOMU

Yossi Amrani, veleposlanik Izraela u Hrvatskoj i dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb posjetili su 17. veljače Kuću sv. Josipa za nezbrinutu djecu u Hrvatskom Leskovcu. Posjet je dogovoren potkraj studenoga prošle godine, prilikom nastupa renomirane izraelske plesne skupine Batseva Dance Company u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Taj plesni spektakl organizirali su u dobrotvorne svrhe Veleposlanstvo Izraela u Hrvatskoj i Židovska općina Zagreb. Sav prihod od ulaznica – nešto više od 27.000 kuna - donirali su Kući sv. Josipa za nezbrinutu djecu u Hrvatskom Leskovcu.

Kuću sv. Josipa osnovale su još 1919., neposredno nakon što su došle iz Beča, sestre Karmelićanke Božanskog Srca Isusova. Odmah su započele zbrinjavanjem siročadi iz Prvog svjetskog rata i sve do danas nastavile brigu o nezbrinutoj djeci.

Židovska općina Zagreb već duže vrijeme održava suradnju s Kućom sv. Josipa, potpomažući obavljanje njezine humanitarne uloge. ✨

SURADNJA S VENECIJOM

Dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb, susreo se 31. siječnja u Veneciji s predsjednikom tamošnje židovske općine Amosom Luzzattom i tom prigodom dogovorio suradnju dviju općina na novim projektima. ✨

PROSLAVA TU BŠVATA

POŠUMITI POŽAROM OPUSTOŠENA PODRUČJA U IZRAELU

OVOGODIŠNJE SVEČANO OBILJEŽAVANJE “NOVE GODINE DRVEĆA” U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB PROTEKLO JE U ZNAKU IZRAŽAVANJA VOLJE I ŽELJE DA SE I ZAGREBAČKI ŽIDIVI PRIDRUŽE MEĐUNARODNOJ AKCIJI PRIKUPLJANJA SREDSTAVA ZA ŠTO BRŽI OPORAVAK NEDAVNIM KATASTROFALNIM POŽAROM OPUSTOŠENIH PODRUČJA U IZRAELU

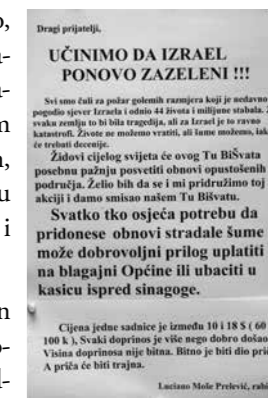
Na dan 20. siječnja, odnosno, 15. dana židovskog mjeseca švata, članovi Židovske općine Zagreb, predvođeni svojim rabinom Lucianom Mošom Prelevićem, svečano su obilježili Roš Hašanu lellanot, tj. Novu godinu drveća i voća, ukrajno Tu Bšvat.

Kako je tom prilikom rekao rabin Prelević, Tu Bšvat je prvi put spomenut prije 2000 godina kao jedna od četiri Nove godine u židovskom kalendaru, Tu Bšvat označava dan kada drveće prestaje apsorbirati vodu iz zemlje i umjesto nje počinje uzimati hranu iz svojih sokova. Važnost tog dana jest što se prema halahi, židovskom zakonu, na plodove drveća koje je procvjetalo prije tog dana nije plaćao porez.

Neki ljudi, ispričao je među ostalim rabin Prelević, slave Tu Bšvat jedući suho voće, smokve, datule, šipak, masline, grožđice i kolače od pšenice i ječma, sedam plodova kojima se Izrael posebno ponosi. Kabalistička tradicija čak uključuje “mističan” Tu Bšvat seder, kada se ističu osobine voća, govore blagoslovi, pjevaju pjesme i vode duboke diskusije. Nova godina Tu Bšvat obilježava se i konzumiranjem novog sezonskog voća, koje se još nije jelo te godine, kako bi se izgovorio blagoslov “šehehejanu”.

Rabin Luciano Moše Prelević također je rekao da je danas u Izraelu Tu Bšvat postao nacionalni dan sadnje drveća. S obzirom na nedavni katastrofalni požar koji je u Izraelu opustošio sjever zemlje, brdo Karmel u blizini Haife, odnio 44 života i uništio ogroman broj stabala, ovogodišnji Tu Bšvat odvija se u specifičnom ozračju. Židovi cijelog svijeta, istakao je rabin Prelević, ovoga će Tu Bšvata posebnu pozornost posvetiti obnovi opustošenih područja prikupljajući novac za sadnju novog drveća na izgorjelom području Izraela. Rabin Prelević pozvao je sve zagrebačke Židove da se pridruže toj humanoj akciji. Svaki doprinos, rekao je, više je nego dobrodošao, visina pomoći nije bitna, važno je postati sastavni dio ove svjetske humanitarne akcije koja će imati trajni karakter. ✨

Ozren Kobsa

INTERVJU: MELITA KRAUS

PRVA UMJETNINA IZ HRVATSKE U YAD VASHEMU

SKULPTURU „PUTNICI“, KOJA JE UPRAVO UŠLA U STALNI POSTAV MUZEJA HOLOKAUSTA YAD VASHEM, BJELOVARSKA SLIKARICA I KIPARICA MELITA KRAUS POSVETILA JE ČLANOVIMA SVOJE PORODICE I SVIM DRUGIM ŽRTVAMA HOLOKAUSTA

Prije nekoliko dana, 17. veljače, u stalni postav Muzeja Holokausta Yad Vashem u Jeruzalemu ušla je prva umjetnina iz Hrvatske: to je skulptura „Putnici“, djelo Melite Kraus, slikarice i kiparice iz Bjelovara. Svečanom činom uvrštavanje skulpture u stalni postav toga u svijetu jedinstvenog muzeja, muzeja koji svojim izlošcima podsjeća na besprimjerno stradanje židovskoga naroda, prisustvovala je, dakako, i sama autorica.

Melita Kraus, rođena 1954. u Bjelovaru, diplomirani je politolog i radi kao profesorica etike u srednjoj školi, ali je još od djetinstva privrženica likovnom izražavanju. Od 1991., kada je prvi put izložila svoje likovne radove, sudjelovala je na stotinjak izložbi, dijelom samostalnih, u Hrvatskoj i inozemstvu, a jedna je njena slika u stalnom postavu Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu. U povodu odluke jeruzalemskog Muzeja da njezinu skulpturu uvrsti u svoj stalni postav, lokalni list „Bjelovarac“ je napisao da je „time i sam Bjelovar upisan na kartu umjetnosti bez granica, na koju se dolazi jedino znanjem i umjetničkim darom“.

Ulazak „Putnika“ u Muzej Holokausta Yad Vashem bio je povod i našem razgovoru s Melitom Kraus. Razgovor smo vodili uoči njezina puta u Jeruzalem, na svečanost uvrštavanja njezine skulpture u stalni postav Muzeja.

Možete li nam opisati vašu skulpturu koja je odabrana za stalni postav jeruzalemskog Muzeja Holokausta Yad Vashem? Kada ste je izradili?

Kao i većina mojih skulptura, „Putnici“ su načinjeni od drveta. Od drveta koje je dospjelo u more i koje je poslilo stanovitog vremena bilo izbačeno iz mora. U ovom slučaju to je bilo drvo masline, što ima simbolično zna-

čenje. Čim sam ugledala taj iz mora izbačeni komad drveta, znala sam da će od toga nastati moja skulptura. Re-ljef drveta bio je nalik nekom tajnom pismu koje se otvaralo predamnom i navodilo me na oblikovanje i oslikavanje skulpture. Izradila sam je prije dvije godine i, prepoznavši u njoj ono što je čamilo neizrečeno u mojoj podsvijesti, odlučila sam je, kao neku vrst uspomene na moju obitelj, pokloniti Muzeju Holokausta.

Znači li to da ste, stvarajući tu skulpturu, odmah, od samoga početka, namjeravali da je pošaljete u Muzej Holokausta Yad Vashem?

Vrlo sam brzo došla na tu ideju. Skulptura je zaista bila primjerena Muzeju Holokausta. Neobično je, ali kad radim slike i skulpture, ja dopuštam da mnome posve ovlada podsvijest; ona me vodi i kao da netko drugi upravlja mojim kistom. Tako je i ovo djelo dio nečega iz duše, nečega što je prepoznato i potom, poput pisma, upućeno na pravu adresu!

Skulpturi ste dali ime „Putnici“. Zašto? O kakvim je putnicima riječ?

Skulpturu sam nazvala „Putnici“, misleći na članove moje porodice koji su, kao i svi Židovi, željeli dodirnuti Kotel (Zid plača), ali su, umjesto u Jeruzalem, dospjeli u logore smrti. Kad

sam prvi put bila u Izraelu i prvi put dodirnula Kotel, imala sam neobičan doživljaj: učinilo mi se da svi ti članovi moje porodice stoje u dugome redu iza mene i zajedno samnom idu prema Zidu. Njima, ali i svim drugim žrtvama Holokausta, posvetih ovu skulpturu i dadoh joj to ime!

Diplomirali ste političke znanosti, radite kao profesorica etike u srednjoj školi, a, evo, autorica ste prvog likovnog djela iz Hrvatske koje se u jakoj međunarodnoj konkurenciji uspjelo probiti u stalni postav jednog jedinstvenog muzeja u svijetu. Što je, po vašem mišljenju, bilo pri tom odlučujuće?

Da, mogla bih biti nazvana likovnom amaterkom i zato odmah želim razbiti neke krive predodžbe: dakle, ja ne živim od umjetnosti, ali živim za umjetnost! Umjetnost je moja bit, moja najveća ljubav, moj totem. Kao odgovor na vaše pitanje o tome što je, po mojem mišljenju, bilo odlučujuće da „Putnici“ uđu u stalni postav jeruzalemskog Muzeja Holokausta, podsjetila bih na prosudbu moga dugogodišnjeg dragog prijatelja i savjetnika, tragično poginulog glazbenog i likovnog kritičara Darka Glavana, prema kojoj je ISTINA ono što je najprivlačnije u mojem radu. A istinu i ljubav prepoznaju i djeca, jer djela s takvim nabojem zrače!

Vaš likovni opus vrlo je bogat i vrlo raznovrstan. Kako je, kada i čime započeo? Jeste li imali i imate li sada neke uzore i jesu li oni na vas utjecali?

Intenzivno sam počela slikati kada je započeo rat u Hrvatskoj. Slikala sam ono što je nestalo – ljubav i sklad. Moja se prva izložba zvala „Pticama koje su pobjegle s hrvatskog neba“, a motto joj je bila Prevertova Barbara. Uzori su mi tada i sada, dakle, uvijek bili Chagall, Modigliani, Munch, njemački ekspresionisti, Klee, Bruno Schulz.

Sudjelovali ste na stotinjak grupnih i samostalnih izložbi u zemlji i inozemstvu. Kojima ste bili najzadovoljniji i koje svoje izložbene nastupe smatrate najvrednijima?

Najponosnija sam na ovaj ulazak u stalni postav Muzeja Holokausta Yad Vashem. U najveće uspjehe ubrajam što mi je slika ušla u stalni postav Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu i nastup na zajedničkoj izložbi židovskih slikara iz Hrvatske, koja je pod nazivom „San i krik“ održana 2000. godine u Klovićevim dvorima. Većinom izložbi bila sam zadovoljna, pa i s onima manjim, ali zato jako dobro posjećeni, kao, na primjer, izložbom u bjelovarskoj Knjižnici četiri škole, koja je nosila naziv „Na dvoru kralja vilenjaka“. To vrijedi i za posljednju, tj. sadašnju izložbu, otvorenu u Noći muzeja u Muzeju grada Bjelovara, na kojoj, zajedno s Manuelom Vladić Maštrukom i Marcelom Hajdinjakom, izlažem ilustracije na temu Hansa Christiana Andersena. Kao i u ljubavi – ona posljednja je najbolja!

Posljednjih ste se godina afirmirali kao vrsna autorica dječjih slikovnica, i to ne samo kao ilustratorica nego i kao spisateljica. Neke su od njih doživjele i izdanja na stranim jezicima. Što vas je potaklo da počnete slikati i pisati za djecu, da postanete autorica dječjih knjiga? Kad vam se knjiga pojavi u izlozima knjižara, osjećate li se podjednako zadovoljnom kao kad izlažete slike i skulpture na izložbama?

Slikovnice sam počela pisati kao, po mojem skromnom sudu, promašena profesorica etike! Ono što djeci ne mogu prenijeti predavanjima, koja su uvijek ex cathedra, često prenosim slikovnicama. One uvijek imaju etičku poruku koja se probija u dječje umove. Naravno, u njih unosim elemente vlastitog djetinjstva i pročišćavam „lošu dječju savjest“! Obožavam raditi slikovnice, jer je doista prekrasno kada znate da ih majke čitaju djeci prije spavanja i da ste se trajno uselili u dječja sjećanja! Preljepo mi je bilo iskustvo nakon objavljivanja slikovnice „Čiji je medo“, kad mi je jedna majka rekla da je u svom djetetu, nakon čitanja slikovnice, osjetila suosjećanje i plemenitost! Kao autorica slikovnica imam mnogo obožavatelja i oni mi zaista daju snažne poticaje. A slike i skulpture, to je moje drugo ja, to su želje, stvarnost, strahovi, tu sam ozbiljna i dramatična! Izložbe danas nisu osobito posjećene, čak ni one najekskluzivnije, ali, kad naslikate sliku, to je nešto što se odvojilo od vas, dok je slikovnica nešto što stalno živi i potiče djecu da trče za vama i šapću „To je ona što je napisala ‘Medu i kolač i Lahorku i ptičicu!’“.

Nedavno, kad ste prisustvovali svečanom otkrivanju spomen-ploče na zgradi koja je nekoć, do Holokausta, bila bjelovarska sinagoga, u medijima je spomenuto da ste vi jedina Židovka u Bjelovaru. Po tome što je vaša skulptura odabrana za stalni postav Muzeja Yad Vashem, moglo bi se zaključiti ili barem pomisliti da su u vašem likovnom opusu prisutne neke značajke ili tragovi židovske kulturne tradicije. Mislite li da je to tako?

U mojem su radu prisutni tragovi židovske kulturne tradicije u onoj mjeri u kojoj sam ja Židovka. Moram reći da se ne volim likovno izražavati koristeći prepoznatljivu simboliku. Židovske vrijednosti su općeljudske vrijednosti, a ja svoj senzibilitet, koji možda jest aškenaski, izražavam izborom tema, boja, poteza, ali više volim kada to ljudi odgonetnu, kao kod Modiglianija, nego kad im se to trubi u uho prepoznatljivim simbolima! ✨

Razgovarao Živko Gruden

Dio skulpture „Putnici“

Melita Kraus pred Zidom plača

KOŠER CERTIFIKATI I OKO NJIH

TREBA LI
ŠUTJETI?

PRIČA O ISPLATIVOSTI
KUPNJE KOŠER
CERTIFIKATA PODGRIJAVA
SE MEDIJSKIM
PRILOZIMA KOJI SADRŽE
NEPROVJERENE PODATKE I
NEOBIČNE PROPAGANDNE
KONSTRUKCIJE

U posljednjih nekoliko tjedana svjedoci smo raznovrsnih medijskih objava koje kulminiraju 26. siječnja prilogom u središnjem Dnevniku HRT-a. Prilog je, barem u dijelu koji se odnosi na razgovor s rabinom Lucianom Mošom Prelevićem, bio bitno skraćeni, a iz konteksta je izvučeno nešto posve nebitno, što je moglo stvoriti negativnu sliku o Židovima i sugerirati gledateljima da se dva rabina spore oko tržišta i novca. Tome su bitno doprinijeli i uvodna reportaža i završni komentar o navodnoj veličini košer tržišta, a posebice kraćenje izjave rabina Prelevića, koja je umjesto afirmativne, dobila negativnu konotaciju. Reakcije na videono bile su različite te se postavlja pitanje **treba li šutjeti i ne reagirati, ili se izložiti mogućnosti da mediji našu komunikaciju s javnošću pretvore u ekscs, žutilo ili crnu kroniku?**

Prilog iz Dnevnika ima kraću medijisku i drugu povijest s kojom želimo upoznati čitatelje.

Više pojedinaca i tvrtki obratilo se Židovskoj općini Zagreb za savjet o dobivanju košer certifikata. Pritom su komentirali i certifikate koje rabin Bet Israela trenutno prodaje u Hrvatskoj, i to uglavnom negativno, ali ne u pogledu kompetencije izdavatelja, jer o tome kupci ionako ne znaju ništa, već zbog navodno visokih naknada, za koje u konačnici navodno nema računiće. Vjerojatno bi naš komentar trebao biti: "Tko im je kriv!". Ali, naposljetku, za one koji se osjećaju prevarenima, ovi su certifikati, a s njima i osjećaj koji se kod kupaca javlja nešto kasnije, „krasan“ generator antisemitizma.

Prve javne komentare Židovske općine Zagreb izazvali su prilozi objavljeni u Večernjem listu i Nacionalu (donosimo ih u cijelosti nakon ovoga teksta). Za razliku od Nacionala, koji je tražio naše mišljenje i objavio ga, Večernji nas ignorira, iako nije prvi put da podgrijava priču o isplativosti kupnje košer certifikata tekstovima koji sadrže neproverene podatke i propagandne konstrukcije vrlo neobične za standarde medijskih izvješća. Prosudili smo da reagirati moramo jer se broj onih koji nam se obraćaju povećava, a sve ide „na teret“ Židovima. Naša je reakcija bila fokusirana na objašnjenje što certifikati zapravo jesu, tko je ovlašten za izdavanje, tko ih priznaje ili ne priznaje, no, kako to obično biva, mediji radije sve svode na „konflikt dviju zajednica“. Tako se pojavljuju i novi članci u Jutarnjem listu s izjavama Ive Goldsteina, koje snažno podsjećaju na prošlo vrijeme i na već viđene objede Židovske općine Zagreb i njezina vodstva (o (in)kompetenciji rabina Židovske općine Zagreb, (ne)valjanosti njegove diplome i sl.).

Naša su nastojanja svakako usmjerena umanjenu štete stvorene u javnosti u odnosu na percepciju Židova općenito, a za koju sami ne snosimo krivnju. Židovsku općinu Zagreb ne zanima konflikt s organizacijom Bet Israel ili diskreditiranje njihova rabina. U krajnjoj liniji, nju uopće ne zanima što oni, ili on čini, sve dok to, direktno ili indirektno, ne ide na našu ili štetu drugih.

Bili bismo jako sretni kad bi ova priča bila jedina koja ide na "teret" svim Židovima. Istovremeno s pričom o certifikatima, dio javnosti, pa makar to bili i pojedinci, očigledno se senzibilizira na još jednu temu. Citiramo nedavno upućeni komentar: „Vi Židovi prodajete 'maglu' na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i diskreditirate Sveučilište. Zahvaljujući svojim političkim vezama dobili ste katedru na Filozofskom fakultetu (Katedra za judaizam, fakultativni predmet Uvod u judaizam, 5 ECTS, op.a) i predmet koji nosi nepri-

mjerenu količinu bodova studentima, a neki od predavača nemaju osnovne uvjete“. U tom se kontekstu posebno apostrofira hebrejski jezik. **Trebamo li preispitati takve navode, i ukoliko je to sve točno, zbog percepcije Židova i onoga što čine, reagirati, iako s tim nemamo nikakve veze?**

Slična se priča ponavlja i oko edukacije o Holokaustu. Svake godine oko Međunarodnog dana sjećanja na Holokaust država organizira seminar za djelatnike u školstvu, koji u većini, pohađaju nastavnici u ulozi trenera, a koji bi na seminaru naučeno trebali prenositi svojim kolegama. Sukladno deklaraciji o poučavanju o Holokaustu prihvaćenoj u Dubrovniku prije više godina, u ovom bi programu trebala učestvovati i židovska zajednica, što god to značilo. Kako se nesretna formulacija „židovska zajednica“ našla u tekstu dokumenta, u kojem je trebalo stajati Koordinacija židovskih općina, nije nam poznato. Ne znamo niti što je za državu židovska zajednica i tko bi židovsku zajednicu trebao predstavljati. Kao jedan od rezultata tzv. suradnje s tzv. židovskom zajednicom, u programu koji organizira Agencija za odgoj i obrazovanje našlo se nekoliko predavača, tzv. predstavnika židovske zajednice. Upitani smo više puta kako je to moguće i gdje su naši ljudi? Gdje su nestali svi naponi koje je Židovska općina Zagreb uložila u obrazovanje i ima li najveća zajednica uopće svoje mjesto u edukaciji unutar državnog programa? Nikome nije jasno kako smo to mogli dopustiti. **Jesmo li? Trebamo li sada šutjeti, prigovoriti, komentirati ili nešto četvrto?**

I kao ovdje posljednje, aktualizira se sukob između pjevačkog zbora Lira i novoosnovanog zbora Mihael Montiljo. Htjeli mi to priznati ili ne, bez obzira na repertoar ili nečije želje, zbor Lira nije židovski zbor. Barem ne, uzme li se u obzir da ne pripada niti jednoj židovskoj općini, te da je broj pjevača članova židovske zajednice zanemariv. Kako ti ljudi, koji se svojski trude radeći na očuvanju židovske ba-

štine, doživljavaju postupke koje su im „priuštili“ neki koji sebe nazivaju Židovima? Donosimo dio protesta upućenog HRT-u od strane zbora Lira:

„...*Vatroslav Ivanuša je nakon smrti Mihaela Montilja predložen od Židovske zajednice Beth Israel za novog predsjednika Mješovitog pjevačkog zbora LIRE, koju je dužnost obnašao do 28. siječnja 2008. godine, kada je na Skupštini MPZ LIRE smijenjen zbog neprofesionalnog vođenja zbora. Danas je voditelj Pjevačkog zbora Mihael Montiljo koji djeluje u okviru Židovske općine Beth Israel, a koja je osnovana tek 2006. godine te se ne može tvrditi da taj Pjevački zbor Mihael Montiljo izravno nastavlja tradiciju Židovskog zbora zagrebačke Židovske zajednice, jer nije mogao postojati prije 2006.*

Mješoviti pjevački zbor LIRA najoštrije osuđuje ovaj način krađe identiteta, falsificiranje povijesti Pjevačkog zbora Mihael Montiljo i prisvajanje uspjeha Mješovitog pjevačkog zbora LIRE koji kontinuirano djeluje već 56 godina, s namjerom manipuliranja i obmanjivanja javnosti.«

Trebamo li šutjeti? Ili ćemo i mi iznijeti činjenice o zboru koji je nekoć osnovala Židovska općina Zagreb da bismo kasnije u novinama čitali o novom sukobu Židova?

Nažalost, sve pogrešno što čine pojedinci, šteti svima nama, jer nas je malo, a generalizirati je lako. Hoćemo li, zavarajući se u "podrum", stvoriti bolju sliku o nama, ili ćemo bar jednog razumnog čitatelja ili gledatelja navesti na zaključak da eventualna krivnja ipak ima ime i prezime?

Možemo li uopće reakcijama pogoršati položaj? Snosi li Židovska općina Zagreb i njezino članstvo krivnju za interes medija za isključivo negativne stvari u Židova ili je taj interes potaknut upravo kampanjom za osnutak nove židovske općine 2005.? **Trebamo li se, s ciljem popravka slike o Židovima „pokriti krpom“? Treba li šutjeti? ✧**

Dean Friedrich

Večernji
list

22.siječnja 2011.

PRILIKA ZA IZVOZ

SVJETSKO TRŽIŠTE KOŠER HRANE GODIŠNJE RASTE 15 POSTO

SVJETSKO TRŽIŠTE KOŠERA TRENUTAČNO VRIJEDI VIŠE OD 600 MILIJARDI DOLARA, A U SAD-U KOŠER KONZUMIRA ČAK 90 POSTO NEŽIDOVSKIH KONZUMENATA.

Desecima hrvatskih tvrtki s košer certifikatom za više od 1000 proizvoda ovih se dana pridružila i bjelovarska Sirela u sastavu Dukat grupe - najveći proizvođač maslaca, svježih, polutvrdih i tvrdih sireva u Hrvatskoj. **Zna li se da su košer proizvođači u svijetu, pa i u nas sve traženiji jer jamče proizvodnju u strogo kontroliranim uvjetima i uz strogu kontrolu sirovina, nije čudno što se sve više domaćih proizvođača okreće košer certifikatu što ga u Hrvatskoj dodjeljuje Židovska zajednica Bet Israel na čelu s glavnim rabinom dr. sc. Kotelom Da-Donom.**

Maraska prva

Rabin Da-Don kaže kako je prije 12-ak godina, kad je došao u Hrvatsku, Maraska prva dobila košer certifikat, potom i Zvijezda, a danas, primjerice, samo bjelovarski Koestlin ima više od 100 košer proizvoda. Iako su u početku certifikate tražili za izvoz, i u Agrokoru, Badelu, Zvečevu, Trentonu, Meggleu, Viri, Našem Klasju..., **u oko 50 hrvatskih proizvođačkih tvrtki brzo su shvatili potencijal košera i na lokalnom tržištu, posebice u turizmu, te ga već smatraju i svojom obvezom.**

Certificirana košer hrana u skladu sa strogim židovskim propisima i običajima **povećat će, naime, prodaju određenog proizvoda oko 20 posto, a osim toga znači i njegovu dodanu vrijednost.** Zasad je teško reći koliki je udio košera u Hrvatskoj. No, u svjetskim razmjerima, kao i halal, košer je, doznajemo, rastao dvoznamenkasto i u krizi. Rabin Da-Don kaže kako tržište košer hrane godišnje raste 15, a nekošer od 4 do 5 posto. Svake godine u svijetu se certificira oko 3000 novih košer proizvoda, tako da ukupno svjetsko tržište trenutačno vrijedi više od 600 milijardi dolara.

SAD glavno tržište košera

Dok halal još uvijek većinom gravitira prema muslimanskim zemljama, populaciji koja čini četvrtinu svjetskog stanovništva, košer konzumira manje od 45 posto Židova. **Ne računajući Izrael, gdje se 99 posto stanovnika pridržava košer zakona,** glavno tržište je SAD, gdje je prodaja košera sa 142 milijarde dolara u 2003., u 2010. skočila već na oko 250 milijardi.

Od oko 7-8 milijuna Židova u SAD-u se samo njih 10-ak posto drži vjerskih uvjerenja i strogo su košer, tako da je u košer kolaču američkih trgovaca, kojega već čini oko 60 posto ukupne prodaje hrane, gotovo 90 posto nežidovskih konzumenata. Riječ je o onima koji u košer namirnicama vide još bolju kontrolu podrijetla i obrade i zdraviju prehranu, vegetarijancima, netolerantnima na laktozu..., dijelom čak i muslimanima.

Prema nekim istraživanjima, tako, 55 posto potrošača košer konzumira jer misli da je zdrava hrana, 38 posto vegetarijanaca, 20 posto onih koji se hrane po nutricionističkim pravilima, 16 posto muslimana... ✧

Jolanda Rak Šajin

PORTAL MADE IN CROATIA

ŠTO JE KOŠER CERTIFIKAT?

Košer znači hrana pogodna za ljudsku prehranu u skladu sa židovskim zakonima. Košer hrana mora biti ovjerena, tj. mora imati certifikat. Košer je znak kvalitete i to ne samo za Židove, nego za sve.

Košer certifikat može izdati rabin koji je stručnjak za židovska pravila ishrane. On obilazi proizvodni pogon, kako bi provjerio uvjete proizvodnje te dao savjet kako se proizvodnja može prilagoditi košer pravilima. Rabin provjerava popis svih proizvoda, sirovina i dobavljače, a sve podatke koje dobije na uvid - čuva kao strogo povjerljive. Košer certifikat može biti izdan samo od rabina i Košer organizacija koje uživaju povjerenje Glavnog rabina Izraela. Glavni rabinat Izraela odobrava košer certifikate izdane u inozemstvu. U Hrvatskoj je za izdavanje ovih certifikata ovlašten samo Rabin dr. Kotel Da-Don, glavni rabin u židovskoj vjerskoj zajednici Bet Israel u Hrvatskoj.

Osnove Košera

Za poslove certificiranja u Hrvatskoj zadužen je: Glavni Rabin dr.sc. Kotel Da-Don, Židovska Vjerska Zajednica Bet Israel u Hrvatskoj.

Ukupni udio košer proizvoda u svijetu dosegao je u 2009. godine cca. 600 milijarda dolara godišnjega utrška, što najbolje svjedoči o širini uporabe košer hrane. Na hrvatskom tržištu danas ima nekoliko tisuća Košer proizvoda a više od tisuću ih je proizvedeno u Hrvatskoj. ✨

PORTAL NACIONAL

DUKAT SVJEŽIM SIREVIMA I MASLACU TE SIRELA POLUTVRDIM I TVRDIM SIREVIMA DODIJELJEN KOŠER CERTIFIKAT

Bjelovarska Sirela, uz zagrebački Dukat i karlovačku KIM Mljekaru Karlovac, dio je Dukat mliječne industrije, vodećeg prerađivača mlijeka u Hrvatskoj

Židovska zajednica Bet Izrael u Hrvatskoj dodijelila je košer certifikat bjelovarskoj Sireli, najvećem proizvođaču maslaca, svježih, polutvrđih i tvrdih sireva u Hrvatskoj.

Tako je Sirela danas najveći proizvođač svih vrsta sireva i maslaca čija proizvodnja odgovara strogim košer pravilima i standardima proizvodnje. Osim toga, bjelovarskoj je Sireli 2010. godine dodijeljen EU izvoznčki broj kojim je omogućen plasman cjelokupnog Sirelinog asortimana na tržišta Europske unije.

Košer oznaka jamstvo je stroge kontrole proizvoda i njegovih sastojaka, zbog čega proizvode s košer certifikatom danas sve više traže potrošači ne samo iz vjerskih uvjerenja. ✨

Kotelov žig

ZAMOLJEN OD NOVINARA NACIONALA BORISA BILASA DA PROKOMENTIRA INFORMACIJU O DODJELI KOŠER CERTIFIKATA OBJAVLJENU NA PORTALU NACIONALA OD 19. SIJEČNJA 2011., RABIN ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ NAPISAO JE OVAJ TEKST, KOJI JE PORTAL NACIONALA OBJAVIO

LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ

TAJ CERTIFIKAT NEMA ZA NAS BAŠ NIKAKVU VRIJEDNOST

ZNAK CERTIFIKATA KOJI SE KORISTI PREDSTAVLJA OBMANU KUPACA JER SADRŽI NATPISE „GLAVNI RABIN“ I „HRVATSKA“ (NA ENGLSKOM), ŠTO NEUPUČENE MOŽE NAVESTI NA ZAKLJUČAK DA JE ISPRAVU IZDAO ŽIDOVSKI AUTORITET U ZEMLJI, ŠTO OVDJE NIJE SLUČAJ

Košer certifikat koji izdaje rabin dotične organizacije, Židovska općina Zagreb ne priznaje te isti nema baš nikakvu vrijednost niti značaj za nas, a time ni za veliku većinu židovske populacije u Hrvatskoj, posebice ako se uzme da je više od 90% hrvatskih Židova u članstvu Židovske općine Zagreb.

Taj certifikat ne daje nam jamstva da se njime označeni proizvodi neprekidno nadgledaju od strane, za naš pojam, kvalificiranih osoba, a izražavamo i stanovitu sumnju da ta isprava uključuje primjenu i minimuma za nas prihvatljivih kriterija. Certifikat izdan od dotičnog rabina prema našim saznanjima ne priznaju niti inozemni gosti iz Izraela, EU i SAD-a, barem ne oni s kojima smo u posljednje vrijeme bili u kontaktu. Kako se ne bi doveli u situaciju da moraju konzumirati te proizvode, ta specifična kategorija gostiju svu hranu donosi sa sobom. Iako židovska populacija u Hrvatskoj većinom ne konzumira košer hranu (izuzev rijetkih pojedinaca i Židovske općine Zagreb kao institucije koja ima košer hranu za svoje potrebe), poznato nam je i da sve veći broj naših članova općenito izbjegava kupnju svih, inače popularnih i renomiranih proizvoda s oznakom tog košer certifikata, jer smatraju da njihovom kupnjom potpomažu neprimjerenu zaradu. Mišljenja su i da sam znak certifikata koji se koristi predstavlja obmanu kupaca jer sadrži natpise na engleskom jeziku „Glavni rabin“, i „Hrvatska“, a što bi neupućene moglo navesti na zaključak da je ispravu izdao židovski autoritet u zemlji, što ovdje nije slučaj.

Što se tiče prava na izdavanje certifikata, teoretski ga ima svatko, međutim, postavlja se pitanje čemu i komu će takav certifikat služiti. Židovska općina Zagreb izdala je certifikate, a na zahtjev to čini i sada, ali ih ne naplaćuje, pokrivajući uglavnom samo tehničke troškove. Razlog tomu su iskustva nekih zajednica. Naime, naručitelji certifikata, ponekad niti ne znajući o čemu se zapravo radi, ulaze u ugovorne i financijske obveze s izdavateljem, a da bi kasnije spoznali da za takvo što nema ekonomskog opravdanja. Nakon svega se smatraju obmanutima te za tuđe greške krive cjelokupnu židovsku zajednicu.

Mišljenja smo da je u našim uvjetima, za neke proizvode gotovo nemoguće certifikat izdati i istovremeno iza njega „stajati“. Naime, primjerice u proizvodnji mliječnih proizvoda, morali biste nadzirati bez prekida proces od mužnje na svim punktovima, pa do pakiranja. Već i relativno česta upala mliječnih žlijezda kod muzara može dovesti do neupotrebljivosti mlijeka, a posljedično i krajnjeg proizvoda. Ako se uzme u obzir da nadzor mogu vršiti samo Židovi, i to oni kvalificirani, naša je košer industrija unaprijed diskvalificirana jer dovoljno takvih osoba u Hrvatskoj nema.

Većinu hrvatskih tvrtki koje su pokazale interes za certifikatom upoznali smo s činjenicom da bi prije izdavanja bilo uputno imati unaprijed sklopljen posao na nekom tržištu koje takvu ispravu traži, a da će im na našem tržištu takav certifikat predstavljati isključivo trošak. Isto tako, neke smo uputili na strane organizacije za certificiranje, koje imaju razrađene sustave rada i osoblje, gdje su naknade mnogostruko manje u odnosu na zemlje

Luciano Moše Prelević

gdje se tim poslom bavi samo jedna osoba ili organizacija. Naručitelji su često u zabludi glede pitanja čiji je certifikat valjan, ispravan i općenito priznat. Osnovno je pri tome pravilo da je certifikat valjan, ukoliko ga priznaje krajnji potrošač.

Sama procedura izdavanja certifikata ovisi o vrsti proizvoda koji se želi košerirati. Ona može biti manje ili više komplicirana, rijetko je jednostavna, upravo zbog činjenice da se nadzor ne može prekidati, te da ga mogu obavljati samo kvalificirane osobe. U svakom je slučaju jednostavnija kod proizvoda koji sadrže industrijske sirovine, kod kojih je potrebno provjeriti izvor i sastav, nego kod proizvoda biološkog podrijetla. Pored samih sirovina potrebno je nadzirati opremu i strojeve, te sve procese, a postoje i nezaobilazna druga pravila poput zabrane rada na židovske blagdane, itd.

Princip košera odnosno kašruta kao načina života, a time i prehrane, nažalost je u nekim slučajevima pretvoren u svojevrsnu industriju, i ponegdje doveden do apsurdna. Npr. piće svjetski poznate marke i proizvođača, standardne recepture i procesa proizvodnje, iz istog pogona, može biti košer i ne mora. Sve ovisi o tome je li netko na etiketu naljepio odgovarajuću oznaku. Neki će takvo piće zbog prihvatljive i standardne recepture smatrati košer, dok ga drugi neće popiti bez odgovarajuće potvrde odnosno znaka. Isto tako, nažalost, neki izdavatelji certifikata koriste takve i slične situacije za osobne probitke, naplaćujući beskrupulozne naknade.

Nije nemoguće da neke od prije navedenih definicija kašruta netko od Židova proglasi blasfemičnima, kao što ne bi bilo čudno da netko prigovori opisu nadzora mliječne industrije te da ustvrdi da je to posve netočno, ili da konstatira kako je „oduševljen“ upravo certifikatom koji je inicirao ovaj komentar. Upravo se u toj različitosti mišljenja te širokom spektru židovske filozofije krije i najveće bogatstvo Židova, a svakako se ne krije u ispostavljenom računu za košer certifikat. ✨

MELITA ŠVOB:

UZ BOGAT PROGRAM – ZIMOVANJE ZA DUGO SJEĆANJE

OVOGA SIJEČNJA, PETU GODINU ZAREDOM, NA OPATIJSKOM ZIMOVANJU OKUPILO NAS SE VIŠE NEGO IKADA DO SADA, A ZAHVALJUJUĆI SADRŽAJNOM PROGRAMU, PRILAGOĐENOM ŽIVOTNOJ DOBI ČLANOVA UDRUGE PREŽIVJELIH HOLOKAUSTA, NAŠE ZIMSKO DRUŽENJE PROTEKLO JE U TOPLOJ, PRIVLAČNOJ, ZANIMLJIVOJ I RADOSNOJ ATMOSFERI

Članovi naše Udruge preživjelih Holokausta i ovoga su siječnja – petu godinu zaredom – organizirali jednodnevno „zimovanje“ u Opatiji.

Pripreme su bile rutinske - ponovno agencija Adriatours, ugovaranje cijena za hotel Kristal, obavještavanje članstva u Hrvatskoj, primanje prijava, uplate itd.

Ali, i mi smo osjetili posljedice naše turbulentne sadašnjosti.

Ponajprije, nismo na vrijeme dobili pozitivan odgovor na našu molbu za sredstva Claims «Caffe Europe fonda», koja smo do sada svake godine dobivali. Odgovoreno nam je da još nisu održane neke sjednice..., da još nisu donesene odgovarajuće odluke..., da ipak vjeruju u pozitivni ishod itd. (odluku smo dobili tek nedavno), ali mi smo ušli u rizik i počeli s organizacijom.

Židovska općina Zagreb i njezine organizacije - Udruga preživjelih Holokausta, Ženska sekcija i Senior klub - donirale su sredstva za veliki avans koji smo ove godine morali uplatiti odmah. Pomogli su nam i Savjet za nacionalne manjine i Joint, a cijelu je organizaciju i korespondenciju vodio Istraživački i dokumentacijski centar CENDO samnom na čelu. Planirali smo da nam se pridruže i udruge preživjelih Holokausta iz Beograda i Subotice, ali bilo je prekratkotrajno vrijeme za organizaciju, a omele su nas i vremenske (ne)prilike.

I, kada je izgledalo da je sve već pripremljeno - predavači, gimnastika, muzika, autobus, vodič, izlet na Krk, ručkovi, posjet riječkoj Židovskoj

općini i 101 organizacijska sitnica - uslijedio je novi šok.

Naime, Agencija nas je obavijestila da se zatvara «naš» hotel Kristal, pa da će nas prebaciti u drugi hotel, Ambasador, pod istim uvjetima i da, eto, imamo čak i sreću jer je to hotel s više zvijezdica...Na svako naše pitanje odgovor je bio: „Ništa ne brinite...“.

No, bilo je razloga za brige, i to velike. U direktnom kontaktu s hotelom Ambasador saznala sam da nemamo posebnu dvoranu jer se kod njih održava neki kongres, pa da će naša predavanja biti u nekoj kavanici uz bazen, zatim, da na bazen možemo ići samo od 7 do 8 sati ujutro, da nemamo prostor za gimnastiku, da naš orkestar, koji dolazi iz Osijeka, nema gdje svirati, da je u pitanju i posebna dvorana za šabat večeru, da ne možemo donositi naše vino jer se naplaćuje tzv «čeparina» za doneseno piće, a da o hrani i ne govorimo, da se koktel organizira za sve goste zajedno, a njih je u Ambasadoru oko 500 itd., itd. I, na kraju, na svaki naš upit odgovoreno nam je: «Sve će vam reći u Agenciji», međutim, šefica Agencije otišla je na skijanje!

Tek kad smo rekli da „ne dolazimo zimovati u Agenciju nego u vaš hotel« i da moramo imati uvjete koje smo dogovorili ili nema ništa od našeg dolaska i da tražimo povrat uplata itd... započela je suradnja, sve uspješnija nakon mog ranijeg dolaska u hotel. Da ne duljim, na kraju smo imali sve što smo tražili, i to izvrsno i kvalitetno, a bili smo i ljubazno pozvani da uz posebne povoljne uvjete dođemo i sljedeće godine.

OPATIJA 2011.

Naš program ima osnovne značajke da je napravljen za nas, da su organizatori volonteri, da su i predavači volonteri, da su pozvani zainteresirani iz svih naših općina i da se vodi posebna briga o potrebama i statusu učesnika (čija je prosječna starost 75 do 80 godina). Organizira se i posebni prijevoz za osobe s poteškoćama u kretanju.

Organizacijski odbor s Melitom Švob na čelu sljedećeg je sastava: dr. Jelica Polak-Babić, dr. Sida Steiner-Ozmo, prof. Darko Fischer, Mira Altarac, Kyra Kardun, Lea Kriesbacher, Lea Pintarić i Bojana Hodalić. Veliku pomoć pružili su požrtvovna Mateja Gospodinović i Siniša Jurica, koji je i u Opatiji marljivo snimao i prilagođavao tehniku.

Program je napravljen po našoj već poznatoj i uspješnoj šemi. Svako jutro gimnastika u bazenu i dvorani, stručna i prilagođena učesnicima; vodila ju je volonterski Mira Kern. Prijepodneva su većinom bila slobodna za druženja i šetnje. Poslijepodne su često bila predavanja. No, našlo se vremena i za kartanje i druge društvene igre, uz gorljive igrače i kibice do duboko u noć. Imali smo tri veoma dobra predavanja, koja su održali sami učesnici. Tema predavanja Maje Gorjan iz Splita bila je «Ishrana u starijoj dobi - makrobiotska ishrana», a pritom je priređena i «degustacija» hrane koju je Maja pripremila i donijela; a naše Šibenčanke Luče Šupe i Vera Cvitanović bile su «domaćice».

Drago Kohn iz Osijeka održao je predavanje o očuvanju slavonskih i osječkih židovskih groblja i drugih

objekata, uz bogatu dokumentaciju i projekcije. O novim knjigama Alberta Cohena, Geraldine Brooks, Amosa Oza, Zeruye Shalev i Branka Polića govorila je Narcisa Potežica, direktorica knjižnice u Zagrebu. Održana je promocija moje knjige «Židovska populacija u Hrvatskoj i Zagrebu», poslije koje je bio domjenak. Priređena je i promotivna prodaja knjiga, a utržak je išao za organizacije: Žensku sekciju, Senior klub i Umjetničku radionicu u Domu Lavoslav Schwarz. Održana je i izložba publikacija Židovske općine Zagreb. Dragica Weinberger i Mirjana Radman iz Schwarzovog doma priredile su prodajnu izložbu svojih radova. Domu je doniran cjelokupan prihod od velike tombole, za koju su poklone donijeli sudionici, a vodile su je Jelica Polak-Babić i Kyra Kardun.

Posebna je delegacija, noseći darove i cvijeće, otišla u posjet našoj Žuži Jelinek, koja se oporavlja u svojoj vili. Održana je i godišnja sjednica predsjedništva Unije židovskih žena Hrvatske. Vodila sam je kao predsjednica Unije, a sudjelovale su Mira Altarac-Hadji-Ristić (tajnica) i novoizabrane predsjednice ženskih sekcija iz Splita (Maja Gorjan), Rijeke (Rina Brumini), Zagreba (Kyra Kardun) i Osijeka (Gordana Čer-Krnjajić). Prihvaćeni su izvještaji i planovi za rad.

Već je tradicija da se za zimovanja u Opatiji posjeti Židovska općina Rijeka i njihova sinagoga. Uz ljubazne domaćine, osobito Fišerove, ali i mlade snage, te čaj i slatkiše, brzo je prošlo zajedničko prijepodne koje je završilo ručkom u hotelu Kontinental. Također je organiziran vrlo uspješan izlet na otok Krk. Udobni autobus i izvrsnog vodiča, kao i uvijek, osigurala je Biserka Kohn (Generalturist), a na njezinu preporuku imali smo i odličan ručak u hotelu «Marina» u centru Krka.

Najljepše su bile večeri - uz muziku, viceve (Lea Kriesbacher), pjesmu i ples. Židovski orkestar iz Osijeka (pomogla je i općina Osijek), koji vodi Dragan Štern, «zapalio» je naše

Zimovanje nije prošli bez kupanja

Četiri dame: Gordana Erdec, Mira Kern, Bojana Hodalić i Sida Ozmo-Steiner - zaokupljene rummikubom

društvo, tako da su se odbacivale štake i orile pjesme. Atmosferu je podržao i Saša Kabiljo, gitarom i poznatim židovskim pjesmama i sefardskim romanama.

No, kruna ovog lijepog zimovanja bila je šabatna večer: bilo je vrlo svečano, više od sto ljudi, držani su govori, zdravice, davali pokloni i pohvale, a nakon obilne večere još i naša pjesma. Iz Zagreba su s cijelom opremom i sa svjećicama koje su zapalile naše žene stigli rabin Luciano Moše Prelevič i njegova supruga.

S košer hranom, maces knedlima, gulašom i baklavom stigli su Marija i Zoran, pridružila su se i računovodstva, Bila je tu i cijela riječka Židovska općina s predsjednikom Vladom Konom na čelu. Sudjelovali su i mnogi ugledni gosti: naš predsjednik dr. Ognjen Kraus, direktor Jointa za Balkan Robert Djerassi, gradonačelnik Opatije Ivo Dujmić, direktor hotela Liburnija Tomislav Orlić i posebno dragi gost izraelski veleposlanik u Hrvatskoj Yossi Amrani.

Što kazati na kraju osim da je opet bilo nezaboravno, Okupilo nas se više nego ikada (80), podržana su stara prijateljstva, osvježena sjećanja, povezane općine. Pokazalo se koliko smo još sposobni volontirati i sami se organizirati i za neko vrijeme zaboraviti poteškoće. Zahvalni smo svima koji su podržali ovo divno zimovanje. ☆

Gore:
Organizatorica dr. Melita Švob, rabin Luciano Prelević, veleposlanik Yossi Amrani i predsjednik Općine dr. Ognjen Kraus
Dolje:
Razgovor ugodni Luciana Prelevića, njegove supruge Sare, Lee Kriesbacher i Yossija Amranija

REKORDNA GODINA IZRAELSKOG TURIZMA

S više od tri milijuna posjetitelja, odnosno, čak 700.000 više nego u 2009. godini, prošla je godina, kako je objavilo je izraelsko ministarstvo turizma, bila rekordna za izraelski turizam.

Oko 2,4 milijuna turista bili su kršćanski hodočasnici, rekao je ministar turizma Stas Misezhnikov novinarima u Jeruzalemu, uz napomenu da je 1,5 milijuna turista posjetilo Betlehem (na palestinskoj Zapadnoj obali). "Turizam je most prema miru i dijalog između kultura. Što je najvažnije, turizam može pridonijeti izgradnji povjerenja između naših naroda", istaknuo je Misezhnikov.

Iako se Palestinci žale na nedostatak suradnje s Izraelom na području turizma, Misezhnikov je najavio da će ministarstvo znatno povećati broj izraelskih turističkih vodiča koji imaju dozvolu za ulazak na palestinsko područje, što bi, kako je rekao, bio dobitak za obje strane. "Ako uspijemo dovesti tri nova turista, od kojih će dva posjetiti i palestinska područja, to je dobitak za sve", rekao je izraelski ministar.

Prema podacima Židovske agencije za imigraciju u Izrael, prošle se godine u Izrael uselilo 19.000 židovskih imigranata, što je povećanje od 16 posto prema 2009. godini. Oko 7.700 imigranata stiglo iz zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza, oko 3.500 iz Sjeverne Amerike, a ostali iz Francuske, Etiopije i drugih zemalja. Prosječna dob prošlogodišnjih imigranata je 29 godina, a najstarijem je 99 godina. U skladu sa Zakonom o povratku, Izrael daje državljanstvo svakom Židovu koji to zatraži. ☆

A. C.

IZ DOMAĆIH MEDIJA

Jutarnji list

VRIJEME JE DA HRVATSKA RAZRIJEŠI PRAVA ŽIDOVA

Piše Yossi Amrani
veleposlanik Države Izrael
u Republici Hrvatskoj

Jednom godišnje, sredinom siječnja, skupina starijih Hrvata sastaje se u Opatiji da bi proveli tjedan u opuštanju, druženju i ponovnom susretu. Oni su Židovi koji su preživjeli holokaust. Taj je skup zasnovan na prijateljstvu i zajedničkom podrijetlu a uvijek slavi život. Prošlost je prisutna, ona je dio njih, ali nikada nije prepreka za puno uživanje u životu. Svake im se godine pridružim na njihovom skupu.

Posjetim ih da bih odao priznanje njihovim postignućima, da bih proslavio njihovu pobjedu – život, činjenicu da su živi. Neki su bili u Jasenovcu i preživjeli. Neki su bili u Auschwitzu i preživjeli.

Nastavili su živjeti, ali se još uvijek sjećaju agonije, patnje, nedostatka humanosti i onih mnogih koji se nisu vratili iz logora. Svaki put kad im se pridružim za večeru na sabbat, gledam im lica, tople oči i bore koje je učinilo vrijeme i osjećam se počašćenim.

Za njih, i za mnoge poput njih, koje ne treba podsjećati na događaje iz prošlosti, povijest nije samo velika riječ ili ideja. Povijest je za njih dio onoga što jesu. Za njih, žive svjedoke prošlosti, strašno poglavlje holokausta se ne može poreći ili sakriti. Imamo sreću da su s nama i da od njih možemo naučiti najvažniju lekciju.

* Portugalski nobelovac za književnost José Saramago se u svom velikom i ozbiljnom djelu bavi značenjem života, smrću, biti ljudskoga bića u krajnjim situacijama i površnošću društva.

Iako o sjećanju i pamćenju Saramago nije napisao poseban roman, možemo se samo pitati što bi od nas bilo bez sjećanja i pamćenja. Lekcija koju sam naučio od ljudi koji se svake godine okupljaju u Opatiji jest da život, pravi život, ne može zanemariti sjećanje i pamćenje. Kao čovječanstvo, kao zajednica pojedinaca, ne možemo marginalizirati povijest i jednostavno ići dalje. Nikakav vođa, nikakva zemlja, nikakav narod ne može prekinuti s poviješću. Mi, ljudska bića nemamo tu moć. Ignorira-

nje prošlosti, otpisivanje povijesti, čini nas ranjivima u budućnosti.

* Ljudi koji se okupljaju u Opatiji, dr. Melita Švob i njezini mnogobrojni prijatelji ne gledaju na prošlost s ljutnjom ili sa željom za osvetom. Oni prošlost, zajedničku ili pojedinačnu, vide kao priču o iskušenjima i pobjedi. U prvom redu, njihova priča o preživljavanju je osobna pobjeda, ali i kolektivna pobjeda, priča o naciji, o narodu koji se uzdiže iz pepela da bi stvorio naciju, domovinu, život za židovski narod.

Sjećanje nije prepreka budućnosti. Naprotiv, samo uz pamćenje i poštovanje prošlosti može moderno društvo ispuniti svoju sudbinu i svoju budućnost. Zanemarivanje povijesti, hinjenje da smo raskrstili s prošlošću, samo će obogaljiti moderne nacije.

Dok Hrvatska napreduje u tranziciji da postane demokratsko i otvoreno društvo, odgovorna je prema prošlosti i mora nastaviti s energičnim podučavanjem mladih naraštaja, mora staviti zrcalo pred lica ekstremista i fašista i ispraviti nekadašnje nepravde. Vrijeme je da Hrvatska razriješ pravne procese koji su u tijeku, a koji se tiču prava Židova i židovske zajednice kao dijelova društva. ☆

ŠTO JE (S) KLEZMER(OM) U HRVATSKOJ?

Povod promišljanju o klezmeru u Hrvatskoj ugodan je trosatni razgovor s Nevenom Tabakovićem, profesionalnim klarinetistom i frontmenom sastava Jewers. Jewersi su prvi i jedini klezmer sastav na ovim prostorima. Osnovan je 2002. godine u okviru Židovske općine Zagreb. Čine ga četiri mlada akademski obrazovana muzičara. Osim što su predstavili klezmer hrvatskoj publici, kritika ih je prepoznala kao interesantne, inovativne i kvalitetnije sastave u Hrvatskoj. Svoju popularnost duguju brojnim nastupima, i to na različitim scenama: od Dubrovačkih ljetnih igara do B.P. cluba, od uličnih festivala do Dvorane Lisinski. Glazbu Jewersa nije lako opisati. Svoj stil nazivaju globalni klezmer¹, što ujedinjuje američki, balkanski, bliskoistočni i

istočno-europski klezmer začinjjen jazzom, ciganskom glazbom, hrvatskim folklorom, rock i latino ritmovima, uz bogatu i inventivnu improvizaciju. Godine 2003. Anubis records izdao je njihov prvi album "Jewbox", a drugi, live album, snimljen je 2004. godine u Novom Sadu.

Za razumijevanje stila i repertoara kojim se ovaj sastav bavi, potrebno je razjasniti osnovne pojmove o klezmer glazbi. Prema stručnim tekstovima, klezmer je glazbena tradicija istočnoeuropskih Židova Aškenaza. Izvode ga profesionalni glazbenici zvani klezmorim, a sastoji se velikim dijelom od plesnih melodija i zabavnih instrumentalnih skladbi za vjenčanja i druge proslave.

JEWERSI, KAO AKADEMSKI MUZIČARI I PROFESIONALCI KOJI POZNAJU GLAZBENE STILOVE, NAPRAVILI SU HRVATSKI KLEZMER, ŽIDOVSKU GLAZBU KOJU U HRVATSKOJ RADO SLUŠAJU I MNOGI NEŽIDIVI

Osebnostne stilske značajke

Riječ "klezmer" dolazi iz kombinacije hebrejskih riječi "kley", tj. "glazbalo" i "zemer", tj. "pjesma" iz čega dolazi "kli zemer", što doslovno znači "alat za pjesmu" tj. glazbeni instrument. Isprva je taj pojam označavao glazbene instrumente, a tek kasnije se postupno koristi za same glazbenike. Tek je sredinom i drugom polovicom 20. stoljeća počeo označavati glazbeni žanr koji se naziva i "jidiš glazbom", a ponekad i "freilech glazbom" što u prijevodu znači "vesela glazba".

Ono što slušno prepoznajemo kao klezmer stil jesu karakteristične, izražajne melodije nalik na ljudski glas, koje povremeno podsjećaju na smijanje i plakanje. To nije slučajno, budući da

stil imitira hazane i liturgijske napjeve. Klezmer stil koristi glazbene ukrase kao što su dreydlekh (jidiš: glazbeni ukras) i krekht (jecaj), koje vrlo često slušno prepoznajemo u vodećem solo instrumentu poput klarineta ili violine, kao početni ukras koji je veći od raspona male terce i može ići skoro da raspona sekste, po čemu se razlikuje od ukrasa u klasičnoj glazbi. Klezmer je osebnostna mješavina raznih tradicionalnih stilova koji međusobno utječu jedni na druge.

Prema riječima Nevena Tabakovića, klezmer je u židovskoj tradiciji relativno mlad glazbeni smjer koji datira oko 500 godina unatrag. Zadnjih 300 godina je u formi u kojoj ga prepoznajemo danas s obzirom na način izvodenja, vrstu instrumenata i ornamentiku koju koristi. Specifična gore navedena ornamentika je ona koja boji glazbu u klezmer stilu. Zadnjih osamdeset godina dolazi do razvoja bandova, ansambala i kombiniranja raznih instrumenata. Najveće razlike u boji klezmer zvuka uočavaju se s obzirom na to koji instrument vodi solističku dionicu. U tom posljednjem razdoblju razvoja klezmer stila, solističke dionice nisu povjerene samo fidl-u (violini) nego vodeću dionicu preuzima i klarinet. S jedne strane je to židovska zabavna glazba, ali klezmer ima i višu svrhu od puke zabave. Klezmorim stvaraju klezmer kako bi prenijeli određenu poruku, kao i svaki drugi pop-rock muzičar ili kao bilo koji glazbeni pravac 20. stoljeća

Poput svake zabavne glazbe u kojoj se često koriste „remake“ verzije određenih hitova, klezmer na svoj način radi remake u slučaju kada preuzima niz narodnih tema.

Uloga klezmera je preuzimanje i odašiljanje poruke. Interesantan je podatak o ulozi klezmera za vrijeme Holokausta, kada su se glazbom prenosile poruke unutar geta, te su se odašiljale poruke o onome što se unutar zida događa. U tom smislu klezmer je tada uistinu

odradio smisao i put prenošenja poruke.

Klezmer se prenosio s oca na sina usmenom predajom. Nije se zapisivao i uglavnom se niti danas ne zapisuje, tako da nije moguće naći zapisane notne materijale iz kojih bi se moglo rekonstruirati kako je klezmer izgledao prije 300 ili 150 godina.

Danas se klezmer može podučavati. Postoje akademije i kursevi gdje je moguće od vrhunskih i akademski obrazovanih glazbenika naučiti tajne klezmer muziciranja. Takvu poduku širio je i Neven Tabaković na Ljetnoj akademiji u Pirovcu. Tečaj koji je vodio, podučavao je o klezmer glazbi, gdje je i kada bila i jest zastupljena, što ta glazba jest, a što nije. U Hrvatskoj je uočen interes za sviranjem takve glazbe, ali je malo onih koji se uistinu žele dubinski posvetiti ovome načinu muziciranja. U svijetu je ponuda i potražnja za takvom vrstom poduke puno razvijenija. U Amsterdamu postoji radionica i festival za brzu akademsku poduku klezmera, gdje se i sam Neven Tabaković usavršavao kod izvornih klezmer glazbenika. Želja voditelja Jewersa je potaknuti interes za slušanje, učenje i izvođenje klezmera na ovim prostorima u puno većem intenzitetu nego što je to danas. U svijetu je klezmer trend, ali svaki trend ima svoje trajanje. Vrijedilo bi ideju klezmera na ovim prostorima podržati prije nego se iskra ugasi.

Glazba koja mami emocije

Kako objasniti pojavu klezmer banda u Hrvatskoj u posljednjih osam godina, kada u Hrvatskoj tradicije klezmera nema? Klezmer je uobičajen u koherentnim zajednicama židovske kulture koje su živjele poput poznatih "štetla"². U Hrvatskoj, koliko je poznato, takvih zajednica aškenaskih Židova nije bilo jer su se po dolasku iz prethodnih postojbina, relativno brzo integrirali, te vjerovatno iz tog razloga nije bilo intenzivnijeg i generacijski pamćenog klezmera

na ovim prostorima (op.a.). Po sjećanju Nevenove bake, "ona je u Osijeku u djetinjstvu čula nešto slično klezmer glazbi". To su bili židovski glazbenici koji su u određenim prigodama dolazili svirati u osječki kraj iz susjedne Mađarske. Na taj način je upamćen klezmer zvuk u Hrvatskoj, ali ne kao nešto što se s koljena na koljeno, generacijski negovalo među samim Židovima na ovim prostorima.

Klezmer se još za plemenske faze u razvoju židovskog naroda prenosio s oca na sina, dok se kasnije dijasporom rasprišio na sve strane svijeta, te spojio tradicionalne elemente židovske glazbe s elementima glazbe u čiju su se zemlju naselili, uz prožimanje kultura, prožimanje i elemenata zabavne glazbe u sklopu te kulture.

Danas osim prožimanja kultura, u izvođenju klezmera postoji prožimanje židovskih i nežidovskih kultura samih izvođača. Jaka je intencija među voditeljima klezmer sastava da se samo Židovi bave klezmerom, ali danas to nije dovoljno pošteno jer postoji veliki krug ljudi koji slušaju i zanimaju se za klezmer, a nisu židovskog podrijetla. Iz iskustva raznih klezmer sastava pokazuje se da ipak Židovi najbolje shvaćaju tu vrst glazbe, a vrlo često u ansambl uzimaju crna ili Roma jer imaju vezu s tom glazbom na sličan način i doživljavaju je na sličan način kao Židovi. Prema riječima voditelja Jewersa, Židovi klezmer doživljavaju kao vrlo dinamičnu glazbu, punu osjećaja, jer je to prvenstveno glazba koja "mami" emocije. U procesu doživljavanja, klezmer se čini poput sevdalinke koja dovodi do izljeva i poticanja najdubljih i najtužnijih emocija ili se ponekad može doživjeti kao tužna glazba sa sretnim završetkom. Svaka ta glazba ima svoju priču, koja je vezana uz emotivno doživljavanje te glazbe. Muzičari koji tu glazbu produciraju moraju tu glazbu osjećati i vladati stilom.

¹ World music ili Global music je opći pojam za globalnu glazbu kao što je tradicionalna glazba ili narodna glazba određene kulture u kojoj je stvorena i u kojoj se upotrebljava. Izvode ju izvorni glazbenici i najčešće je usko vezana s glazbom i kulturom njihove matične kulture i njihovih korijena.

² shtetl, "grad", izgovara se slično kao južnonjemačka "Städtle", "gradić, mali grad"; ;stetelin, stetlin, stetel) što označava mali grad s velikom židovskom populacijom u centralnoj i istočnoj Europi do Holokausta. Štetlovi su se utemeljivali u 19. stoljeću, najčešće u područjima gdje su se Židovi naselili u sklopu Ruskog carstva, Kraljevine Poljske, Galicije i Rumunjske. Koncept "shtetl culture" se koristi kao metafora za tradicionalni način života Židova centralne Europe u 19. stoljeću. Stetlovi su predstavljeni kao pobožne zajednice koje slijede ortodoksnu judaizam. Izrazito su socijalno stabilne i nepromjenjive uprkos vanjskim utjecajima ili napadima.

Židovska glazba za sve prigode?

Teza oko koje se lome mnogi klezmeristi: što je to klasični klezmer sastav ili što je to tradicionalni klezmer sastav? Što je to tradicionalni klezmer u bilo kojem pogledu? Koji je sastav, koji se instrumentarij koristi...? Za Nevena Tabakovića takvo je pitanje isto kao i pitanje: što je to tradicionalna pizza? Odgovor je: vrsta pite na koju staviš sve što si imao kod kuće. To je tradicionalno isto klezmer. "Tradicionalni klezmer je zafrkantska muzika". Bilo je i situacija kada klezmer nije uvijek bio samo zabava. Nije uvijek bio "židovska glazba za sve prigode". Ponekad se svirao i u mimohodima (pogrebnim povorkama), ali u tom slučaju ga nije izvodio cijeli sastav. Za takvu situaciju nije mogao zvučati zabavno, nego je samo jedan instrument (ili eventualno dva) svirao na sprovodu nekome tko je svirao klezmer ili je imao specijalnu želju da mu se neka određena skladba svira u takvoj situaciji. Zvučno je to podsjećalo na vapaj, što je bilo prigodno posljednjem ispraćaju.

Tradicionalno, uobičajeni klezmer sastav u Njemačkoj i u jednom dijelu Poljske, bila je violina³, bas, šuškalice i zvečke za udaranje ritma. U to doba nije bilo bubnjeva, niti kahona⁴ ili darabuke⁵ koja se vrlo često danas koristi za održavanje ritmičkog impulsa. U Rusiji se koristila balalajka, neka vrsta gitare ili lutnja, a u Njemačkoj ud-lutnja⁶. Violina i bas su uvijek bili zastupljeni, gdje god se Židovi nalazili. Harmonika je mlađi instrument, došla je kasnije u uporabu zbog svoje skupoće. Koristila se i truba, odnosno klarino-truba ili piccolo-truba. Instrumenti u sastavu moraju biti po principu: vodeći instrument za solo dionicu je instrument koji može rastopiti dušu. Klezmer se prenosio s oca na sina i s instrumentom koji se nasljeđivao u obitelji. Ovisno o podrijetlu, izvođač je u dijasporu sa sobom ponio i instrument koji je naslijedio te ga je i koristio. U novijem sastavu uobičajeno je zastupljena violina i harmonika, što danas može zamijeniti klarinet. Bas je obvezan, kao harmonijska podloga. U skorije vrijeme znao se uključiti i klavir, ali on nije baš pogodan jer je statičan instrument. Udaraljke su u klezmer došle dolaskom swinga.

Tabaković nastavlja kako prije 300 godina ritam nije bio potreban kao pokretačka sila. Bilo je dovoljno da ritam udaraju nogom oni koji sviraju bas ili violinu. Nekad su ljudi živjeli u puno većoj tišini nego mi danas. Klezmer danas ne može pokrenuti čovjeka na način kako ga je mogao pokrenuti prije 150 godina. Glazba pokreće, ali danas mnogo teže. Zov glazbe je bio puno intenzivniji. Klezmer nije tradicionalna glazba, živi na tradicionalnim elementima, ali nije tradicionalna. Klezmer provocira emocije, imitirajući zvukove jauka i šofara, što vrlo efektno čini truba ili klarinet.

³ (Fidl' je jidiš riječ za violinu, odnosno instrument koji stoljećima zvučno izražava židovsku muzikalnost, emociju i duh)

⁴ cajón (španjol. Kahon)- sanduk, ladica ili kutija je udaraljkaški instrument u obliku kutije porijeklom iz Perua koji se svira udarajući dlanovima po prednjoj stranici, koja ja najčešće načinjena od šperploče.

⁵ Darabuka se ipak nije koristila u tom dijelu Europe. Njezina uporaba ograničena je na vrlo istočnu uporabu. Darabuka, česti naziv eng. „The Goblet drum” ili” Chalice drum”, u prijevodu: bubanj u obliku čaše ili kupe koji se svira rukama u zemljama Bliskog Istoka. Njegova tanka rezonantna glava omogućuje prepoznatljiv šuštav i oštar zvuk.

⁶ ud - bliskoistočni naziv za vrstu lutnje

⁷ Klezmer mol tonalitet je u stvarnosti frigijski način (op.a.).

Sociološka uloga klezmera

Muzičari kažu da forma ne postoji, za razliku od muzikologa koji vole sve definirati pa i formu u klezmeru. Svaka pjesma se u klezmeru može svirati u najmanje tri različita stila. Isti motiv će se na različite načine improvizirati, ovisno o publici kojoj je namijenjen, tako da u improvizaciji nema stroge forme. Preko 90 posto klezmera je u molu. Takva glazba je obično karakternom melodramatična, odnosno tugaljiva. Klezmer izvrće mol do takve karikature da on postaje veselje. Nijedna glazba u molu ne gubi molski prizvuk kao klezmer glazba⁷. Ciganska glazba ima puno dodirnih točaka s klezmerom. Koristi više vrsta slušnih molova koji su uvijek prepoznatljiviji kao tugaljivi, dok klezmer gubi taj tužni prizvuk. Ornamentika nije kao u klasičnoj glazbi. Triler najčešće počinje brzo, nije važno s kojim tonom počinje, obično u intervalu većem od terce, čak do sekste, što je vrlo uočljivo kod klarineta. Takav ukras stvara napetost i koristi se na početku ili u sredini, za razliku od klasične glazbe koja ukrase vrlo često koristi u kadenciranju.

Ornamentika je u klezmeru poziv, zazov, kao šofar ili uzvik koji privlači pažnju.

Klezmer je glazba koja se održala kao provokacija; izražava emociju, odražava situaciju i šalje poruku. Počeo se razvijati kao potreba iz naroda; reakcija proizašla iz naroda u određenom trenutku povijesti. Klezmer, gdje god bio i održavao se, uvijek prati događaje. Ostaje u trendu. Jewsersi ostaju u hrvatskom trendu kada određenu hrvatsku tradicionalnu pjesmu obrade u klezmer stilu. U tom slučaju, slušatelj čuje nešto prepoznatljivo što ga podsjeća na starogradsku glazbu u Hrvatskoj.

Na našim područjima nije bilo klezmera. Jako je teško bilo oformiti stil koji bi odgovarao ovome području, odnosno i ukusu samih izvođača. Jewsersi, kao akademski muzičari i profesionalci koji poznaju glazbene stilove, napravili su hrvatski klezmer na umjetan način odnosno stil klezmera iz područja naših krajeva.

Klezmer je glazba za Židove, koju u Hrvatskoj slušaju brojni nežidovi.

Klezmer je buket koji u stvaranju ima bezbroj boja.

Svako podneblje ima svoj stil

U Izraelu se klezmer svira puno. Postoje festivali na kojima gostuju sastavi i ansambli sa svih strana svijeta. Jedan od najpoznatijih klezmer festivala na kojem je posljednjih godina gostovalo preko 160 bandova je **Tzfat [Safed] Klezmer Festival**.

Prošlog kolovoza su se i Jewsersi prijavili na ovaj značajni festival, te vrlo uspješno predstavili hrvatski klezmer. Osjećali su veliku odgovornost budući da nisu znali kako će pravi klezmer majstori prihvatiti jednu novu zvučnu boju, što hrvatski klezmer u globalnom klezmeru uistinu jest. Predstavili su se pred vrlo različitim kulturama i to s vrlo velikim uspjehom. Došavši na takav festival, shvatili su što sve može biti klezmer. "Ono što se zove izraelski klezmer je nešto zvučno toliko orijentalno, potpuno jemenskog istočnog prizvuka s puno međutonova. Čovjeku se čini kako to uopće nije klezmer, ali jemenski klezmer jest suština europskog klezmera.

„Tamo je bilo moguće razumjeti korijene židovske glazbe i osjećati se dijelom velike židovske obitelji”, iznosi svoje dojmove Neven Tabaković. Tek dolazak na takav festival razjasni što to klezmer danas jest i koliko je svjetsko bogatstvo u glazbenoj različitosti. Ono što mi, u Hrvatskoj, podrazumijevamo klezmerom danas je europski i američki klezmer, ali svako podneblje ima svoj klezmer. Bogatstvo i glazbena sloboda je što svaki od klezmer glazbenika može na takvom festivalu kao što je Tzfat [Safed] Klezmer Festival, razmijeniti glazbeno iskustvo s dotad potpuno nepoznatom glazbom i u novom stvaranju glazbe iskoristiti određene elemente, te ju uklopiti u svoj klezmer izraz i stil.

Kako su stasali Jewsersi

Članovi i osnivači Jewsersa, Neven i Ozren Tabaković, prije početka bavljenja ovom vrstom glazbe nisu znali što bi to bio klezmer na ovim prostorima. Nisu poznavali klezmer stil, ali su na nagovor Nevenove tete, koja je nešto slično čula u Kanadi i uočila veliku popularnost takve vrste glazbe, zaronili kao profesionalni glazbenici u ovu vrstu muziciranja. U suradnji s bratom Ozrenom, Neven je započeo jednostavne svirke koje su do sada prerasle u vrlo vješte klezmer improvizacije. U sastavu su kao instrumenti za glazbeni dijalog prisutni čelo i gitara, koje vrlo vješto sviraju Neven Šverko i Mario Igrec. Jewsersi ponekad koriste harmoniku i bas, koji svira Dinko Stipaničev. Ideal bi bio, kada bi to financijski bilo moguće, u bandu imati klarinet, bas, harmoniku, violinu i bubnjeve. Takav stalni postav stvorio bi potpuno novi glazbeni smjer na ovim prostorima. Nisu do sada surađivali sa stranim glazbenicima, jer je to vrlo nezgodno kada se svira "on spot", bez pripreme na licu mjesta. Uhodani band kad svira, u svirci uživo, izlazi iz zadane forme i kada se glazbenici uhodano dobro razumiju nastaje klezmer iznenađenje. Klezmer je dinamična glazba i za glazbenike je izazov sama improvizacija.

U Hrvatskoj Jewsers fanovi nisu sami Židovi, što je neobična pojava, jer je klezmer židovska zabavna glazba. Očito se suprotnosti privlače, ali bi Jewsersi voljeli kada bi među ljubiteljima klezmera bilo više pripadnika židovske zajednice. Kažu da je za njih lako biti klezmer band u Hrvatskoj jer nemaju konkurenciju, ali pravo priznanje za struku dolazi kada se svira pred 6.000 klezmer ljubitelja koji razumiju klezmer. Paradoks u Hrvatskoj je da, pokušavajući stvoriti kulturu slušanja klezmera među Židovima, uspjeh postigneš kod nežidova. Neven daje i razlog takvom razvoju situacije. Problem je što

Mario Igrec, član sastava Jewsers

Židovi u Hrvatskoj, kad je riječ o klezmeru, ne znaju za što bi se uhvatili, budući da nije bilo tradicije. Ljudi koji još danas pamte, ne povezuju se s time na način da je klezmer dio njihove prošlosti.

Danas klezmer u Hrvatskoj postoji. Židovske općine mogu biti obogaćene za nešto što je dio židovske tradicije. Jewsersi će novi nosač zvuka napraviti kada se stvore za to potrebni financijski preduvjeti. Nitko od članova benda ne živi od samog sviranja u bendu; svatko živi od nekog drugog posla. Želja im je živjeti profesionalno od klezmera kao što žive bendovi poput njih stotinjak kilometara od Zagreba. Nadaju se financijskoj potpori Židovske općine Zagreb s obzirom na to da oni i jesu Band Židovske općine Zagreb. Voljeli bi da su više angažirani u životu židovske zajednice u Hrvatskoj, jer su jedini klezmer band koji nikad nije svirao na židovskom vjenčanju, a u opisu je klezmer glazbe da je to glazba za vjenčanja. Klezmera u Hrvatskoj nije bilo. Jewsersi ga nisu donijeli nego su ga u Hrvatskoj stvorili. Jewsersi mogu i nadalje pridonositi obnovi i stvaranju židovske tradicije na ovome području. Pokazali su se i dokazali kao profesionalni glazbenici koji ustrajno rade na svojoj kvaliteti i napreduju u svome zvuku.

Svaka glazba ima svoje trajanje. Klezmer kod nas je in kao što je i u inozemstvu, ali taj trend će s vremenom kopniti. Nadamo se da će Jewsersi ustrajati u svome entuzijazmu, te da će za svoj trud dobiti odgovarajuću podršku. Mazeltov! ✨

Tamara Jurkić Sviben

OKRUGLI STOL

MULTIKULTURALIZAM I
KSENOFOBIA U EUROPI DANAS

KAKO OSTVARITI SUŽIVOT VELIKIH CIVILIZACIJA KOJE SE NADAHNJUJU RAZLIČITIM VRIJEDNOSTIMA I KOJE SU NEKOĆ I MEĐUSOBNO RATOVALE, KADA SE ONE NAĐU U SITUACIJI DA MORAJU DIJELITI ISTI TERITORIJ I ISTI POLITIČKI PROSTOR?

Okrugli stol na temu „Multikulturalizam i ksenofobija u suvremenoj Europi“ organiziran je 27. siječnja u Zagrebu u organizaciji Foruma Instituta za migracije i narodnosti. Sudionici su bili iz različitih struka, znanstvenih institucija, vladinog i nevladinog sektora.

Središnja tema bila je ksenofobija kao nezaobilazan društveni fenomen koji sve više zahvaća Europu, a koji bi se mogao preslikati i na hrvatsko društvo

Potaknut nedavnim događajima diljem zapadne Europe, a posebice istupima njemačke kancelarke Angele Merkel, koja otvoreno govori o kraju multikulturalizma u Njemačkoj, Forum Instituta za migracije i narodnosti smatrao je potrebnim ne samo znanstveno problematizirati politiku multikulturalizma i fenomen ksenofobije, već i u medijima promovirati recentne teorije i empirijska saznanja vodećih politologa, sociologa, povjesničara i antropologa.

Općenito se smatra da je poslijeratni koncept, nakon pobjede antifašističke koalicije u Drugom svjetskom ratu, utjecao na razvoj multikulturalnog društva. Danas se postavlja važno pitanje: je li taj koncept doista mrtav ili ga treba prilagoditi novim izazovima?

Profesor Milan Mesić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu rekao je da vijesti o smrti multikulturalizma kruže Europom već duže vrijeme, još od kraja osamdesetih godina prošloga stoljeća, kada je vrhovni vođa iranske islamske revolucije ajatolah Homeini fetvom osudio na smrt Salmana Rushdieja zbog njegovih „Sotonskih stihova“. Mesić smatra važnim znati razliku između multikulturalnosti i multikulturalizma, jer je, kako je rekao: „Multikulturalnost je činjenica, stanje društva u kojem ima više kultura, dok je multikulturalizam viđenje takve stvarnosti i kao takav nije mrtav“.

Profesor Zoran Kurelić s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu održao je vrlo dinamično i zanimljivo predavanje u kojem je istaknuo da ne postoji fenomen liberalnog multikulturalizma, dodajući kako je pravih liberala sve manje.

„Priznanje možeš tražiti ako ne postoji unaprijed stečen stav o inferiornosti druge skupine. Evaluacija drugog nije moguća bez reevaluacije sebe“, naglasio je Kurelić. On smatra da je u nekim slučajevima potrebna intervencija države, a kao primjer naveo je obrazovanje Roma: „Dopusti li Hrvatska Romima da obrazuju svoju djecu kako oni hoće i da li uopće hoće, većina Roma ostat će neobrazovana“ zaključio je Kurelić.

Gore:
Angela Merkel

Dolje:
Salman
Rushdie

Luka Maderić, predstojnik Ureda za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske u svom je izlaganju istaknuo da je pitanje multikulturalnosti posebno važno u kontekstu promišljanja jednakosti, odnosno društvene nejednakosti. Ako govorimo o kulturi, odnosno o pripadnosti različitim kulturnim grupama, važno je imati na umu da upravo pripadnost različitim kulturnim grupama može značajno utjecati na nejednake životne izgleda pojedinaca, te je stoga važna uloga države u osmišljavanju i provođenju mjera i politike koja će omogućiti jednakost svim građanima i građankama. Na kraju svog izlaganja on je naglasio pitanje na koje, prema njegovom mišljenju, mora naći odgovor svako suvremeno društvo, a to pitanje je: kako ostvariti suživot velikih civilizacija, koje se nadahnjuju različitim vrijednostima i koje su zbog suprotstavljenosti nekada ratovale, kada se te civilizacije nađu u situaciji da moraju dijeliti isti teritorij i isti politički prostor? ✨

N.B.

HRVATSKA - IZRAEL

ČAKOVEC I KIRYAT TIVON –
GRADOVI PRIJATELJI

Gradonačelnici
David Ariely i Branko Šalamon
neposredno nakon
potpisivanja povelje

VIŠEGODIŠNJU MEĐUSOBNU SURADNJU ČAKOVEC I IZRAELSKI GRAD KIRYAT TIVON OKRUNILI SU POTPISIVANJEM POVELJE O PRIJATELJSTVU I SURADNJI

Čakovec je od 28. siječnja grad-prijatelj s izraelskim gradom Kiryat Tivonom; toga su dana u zgradi Scheier u Čakovcu, dvojica gradonačelnika, Branko Šalamon i David Ariely, potpisali povelju o prijateljstvu i suradnji dvaju gradova. Uz župana, članove gradskog poglavarstva i lokalnih vlasti, goste iz Izraela i članove Židovske općine Čakovec, svečanom činu potpisivanja prisustvovali su Yossi Amrani, veleposlanik Izraela u Hrvatskoj, prof. dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj, izaslanik Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija Velimir Ramljak i mnogi drugi.

Potpisivanje povelje rezultat je kontakata između dvaju gradova koji, u duhu prijateljstva, traju već tri godine, s ciljem još bolje i šire prvenstveno kulturne suradnje.

Grad Kiryat Tivon ima oko 16.000 stanovnika. U blizini je Haife. Čakovcu je Kiryat Tivon treći grad prijatelj i suradnik, uz Braunschweig u Njemačkoj i Compiègne u Francuskoj. Delegacija Čakovca bila je prije tri godine u posjetu Kiryat Tivonu.

S velikim sam veseljem, ali i ponosom tada prihvatio poziv gradonačelnika Branka Šalamona da sudjelujem u delegaciji. Bilo je to priznanje, ali i zahvalnost nekada velikoj, značajnoj i utjecajnoj Židovskoj općini Čakovec.

Prve kontakte između dva grada uspostavio je Ivan Del Vecchio, nekadašnji veleposlanik Hrvatske u Izraelu, a među začetnicima ideje o prijateljstvu Čakovca i Kiryat Tivona svakako je Izraelka Eva Nahir, rođena Čakovčanka, koja je i danas izvanredno aktivna i vitalna. Prilikom boravka u Izraelu, posjetila ju je cijela naša delegacija. Na sve nas ostavila je izuzetno povoljan dojam. Njezin nas je veseli duh sve ispunio i pratio. Nažalost, na dan potpisivanja povelje o prijateljstvu ona nije bila s nama, već u svom kibucu, Shar Hamakimu, žaleći što više nema toliko snage i energije da krene na toliki put i dođe u Čakovec. Nadam se da će ove riječi stići do nje.

Uz različite poteškoće, pripremanje potpisivanja povelje dosta je dugo trajalo. Najveći doprinos realizaciji cjelokupnog projekta dala je Zorica Matković, veleposlanica Republike Hrvatske u Izraelu. Bez njezine pomoći vjerojatno bismo još bili u fazi dogovaranja. Žao mi je što nije mogla prisustvovati samom činu potpisivanja.

Nažalost, nije mu prisustvovala ni Eva Schwartz, kći posljednjeg predratnog predsjednika Židovske općine Čakovec, koja živi u Budimpešti. Želje nije nedostajalo, ali snage jest.

U realizaciju projekta aktivno se uključio i Yossi Amrani, veleposlanik Izraela u Hrvatskoj, na čemu mu od srca zahvaljujem.

Hvala i mr.sc. Dragici Kemeter, pravnici iz Poglavarstva grada Čakovca, koja je odradila tehničku pripremu.

Židovska općina Čakovec danas je mala, ali prepoznatljiva općina s različitim aktivnostima usmjerenima prema jednome cilju: da sebi ne dopustimo brisanje uspomena na one koji su ovdje ne tako davno živjeli, na narod koji je kroz četiri stoljeća postojanja na ovom području aktivno sudjelovao u razvoju i napretku zajednice i cjelokupnog društva. Iako Židovska općina nije brojna, voljni smo i uvijek ćemo se truditi da aktivno djelujemo na ostvarivanju kvalitetnije, sretnije i uspješnije budućnosti lokalne zajednice u kojoj živimo i u kojoj su živjeli naši roditelji, djedovi i bake. Svojim aktivnim sudjelovanjem u dogovorima o sporazumu o prijateljstvu naših dvaju gradova, to smo, vjerujem, i potvrdili.

Delegacija Tivona provela je u Čakovcu četiri dana. Četiri naporna dana, upoznavajući gradska poduzeća, najjače predstavnike gospodarstva Čakovca i Međimurja, kao i prirodne ljepote novog grada-prijatelja i njegove okolice. Kratak posjet Židovskoj općini Zagreb, gdje ih je dočekao rabin Luciano Moše Prelević, ali i dvoje Čakovčana - Truda Preis i Oto Konstein - upotpunio je njihove lijepe dojmove.

Vjerujem da smo svim svojim aktivnostima, a osobito ovom o kojoj je ovdje riječ, pokazali da se židovske općine mogu, pa i moraju, što aktivnije uključiti u život zajednice u kojoj žive. I ovo je, rekao bih, potvrda da suradnjom i zajedništvom koristimo sredini u kojoj živimo i koja nas stoga cijeni i poštuje. ✨

Andrej Pal, dr. med.
predsjednik Židovske općine Čakovec

snimio Dražen Kovač

IZ POVIJESTI HOLOKAUSTA

TRAGEDIJA OBITELJI
KRAJANSKI

VARAŽDIN JE BIO PRVI GRAD U NDH KOJIM SU SE USTAŠE MOGLI POHVALITI KAO RASNO ČISTIM – IZ NJEGA SU TOKOM 1941. I 1942. ODVEDENI SVI ŽIDOV I DO KOJIH SU USTAŠE MOGLI DOĆI. NEKOLICINA PREŽIVJELIH POSVJEDOČILA JE POSLIJE RATA O UŽASU USTAŠKOG TERORA KOJI NIJE ZAOKUPAO TU NAJSTARIJU REGISTRIRANU ŽIDOVSKU ZAJEDNICU U HRVATSKOJ. OVO JE PRIČA O JEDNOJ VARAŽDINSKOJ OBITELJI KOJA JE PROŠLA TAJ UŽAS.

Lijevo:
Dr. Artur Krajanski

Desno:
Jelislava Krajanski

Benjamin Kräterblüth došao je u Varaždin oko 1860. godine. Židovska zajednica u gradu tada je bila zaokupljena izgradnjom velike sinagoge na Zapadnom groblju, koja je svečano otvorena dvije godine kasnije. Godine 1868. Kräterblüth je kupio ljekarnu tadašnjeg gradskog apotekara Lellisa. Ljekarna se oduvijek zvala „K zlatnom anđelu“. Izloge su joj krasila dva velika pozlaćena anđela. Godine 1894. rodio mu se sin Artur, koji je krenuo očevim stopama: završio je farmaceutski studij u Beču, a doktorirao u Budimpešti.

Kräuterblüth je u prijevodu ljekovito bilje, što znači da se ta obitelj već generacijama bavila ljekovitim biljem i ljekovima. Arturov brat Ernest svršio je studij prava, a usporedno s tim i studij violine na Muzičkoj akademiji u Beču. Nakon uspostave nove države, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, obojica mijenjaju svoja prezimena iz Kräuterblüth u Krajanski.

Artur i njegova supruga Jelislava imali su dvoje djece – Franju, rođenog 1920. i dvije godine mlađu kći Evu. Artur je bio poznati varaždinski ljekarnik, bavio se i pisanjem znanstvenih članaka s tematikom iz povijesti farmakologije. U suradnji s poznatim muzeologom prof. Filićem, otvorio je u Gradskom muzeju „Staru apoteku“ za koju je darovao instrumentarije i predmete koji su se koristili u ljekarnama prije više stoljeća.

Život u Gundulićevoj 9, u samom centru Varaždina, bio je tipičan za ono vrijeme. U kući je stanovala Arturova obitelj, a u stanu iznad ljekarne ostarjeli Benjamin i njegova supruga. Kućom su odzvanjali zvuci glazbe jer je cijela obitelj bila muzički obrazovana i vrlo nadarena, a Jelislava je davale satove klavira malim Varaždincima. Dani su prolazili uobičajenim tokom, ljekarna je dobro poslovala, djeca su polako upisivala više škole. Najveće zadovoljstvo predstavljao je odlazak u veliki vinograd blizu Tonimira kod Varaždinskih Toplica. Vikendica je uvijek bila puna gostiju.

Kako se rat približavao, napetost je rasla i u Varaždinu. Artur je stalno slušao vijesti na radiju pa su mu bile poznate nacističke rasne teorije u okupiranoj Europi. Iako u naponu radne snage, gotovo je potpuno oslijepio te se više nije snalazio u svom poslu, zbog čega je još više postao pesimističan. Govorio je da neće živ dočekati Nijemce jer je slutio sudbinu Židova. Na dan napada Nijemaca na Jugoslaviju izvršio je samoubojstvo. To je duboko potreslo cijelu obitelj. Dr. Artur je pokopan na brzinu na židovskom groblju, u predvečerje, bez ikakvog obreda.

Već idućih dana Nijemci dolaze u Varaždin. Svi Židovi moraju kupiti židovske znakove i cijelo ih vrijeme nositi. U nekoliko sljedećih mjeseci nije se gotovo ni izlazilo na ulicu. Ljekarnu Krajanskih je preuzela mr. Marija

Dumenčić, povjerenica imenovana od ustaša. Iako je prije rata radila u ljekarni i stanovala i hranila se u njihovoj kući, prekinula im je svaku financijsku potporu tako da je obitelj Krajanski ubrzo ostala bez ičega. Nisu imali ni mogućnosti da nekamo pobjegnu.

Uskoro je počelo najgore. Ustaše su 12. srpnja započeli s velikom akcijom hapšenja varaždinskih Židova. „.. Slušali smo u strahu tutanj kamiona, buku motorkotača, korčanje grupe ljudi čije su cokule odjekivale ulicom. Kasno uvečer ispred naše kuće stao je kamion. U naš stan ušla je grupa meni potpuno nepoznatih ljudi. Ne znam jesu li to bile ustaše ili građanska zaštita. Vremena nam uopće nisu dali, nego kako su došli, potjerali su moju majku, mene i brata niz stepenice na ulicu iza kamiona čiji je motor radio. Kamion je bio pun Židova ... ulicama Varaždina doveo nas pred jašionu, nedaleko zatvora u Miličkoj ulici. Izbacili su nas iz kamiona i ugurali u već punu jašionu. U tom našem prvom zatvoru bile su skoro sve židovske obitelji iz Varaždina, mislim da nas je bilo po prilici oko 600 ...“, izjavila je u svojim sjećanjima poslije rata Eva Krajanski, Arturova kći.

Sljedećeg dana, 13. srpnja, ustaše su nahrupile u jašionu i umorne i ponižene Židove grubo počeli gurati prema izlaznim vratima. S malim ruksacima i torbama u rukama stajali su kao na prozivci, pa su ih redom potjerali varaždinskim ulicama prema željezničkom kolodvoru. „... Na ulazu u marvinske vagone, podijeljeni smo u grupe. Jedan poznati ustaša rekao je da nas voze direktno u Zagreb, na stari Velesajam, u veliko i središnje sabiralište Židova i Srba. Krenuli smo najprije polako, a onda sve brže ujednačenim ritmom. U polumračnom vagonu, u jednoličnom ritmu kotača, krenuli smo mi Židovi Varaždina u deportaciju poput milijuna Židova u desecima tisuća sličnih vagona. Marvinski vagon je uvijek služio za prijevoz konja, goveda, svinja i ovaca, a nas su tada kad smo ušli u te vagone oborili na razinu životinja. Na Zagrebačkom velesajmu ostali smo nekih 5-6 dana, a tada su nas opet ukrcali u marvinske vagone i deportirali u Gospić ...“ sjećala se Eva.

Vagoni su bili pretrpani ljudima, ležalo se na podu, jedni preko drugih. U vagonu je bio i varaždinski rabin Glück – sjedio je na jednom sanduku usred izbezumljene grupe žena i svojim tihim glasom ih tješio. Djelovao je umirujuće i ohrabrujuće, poput blagog sedativa.

U Gospiću su sišli s vagona i u dugačkoj koloni odvedeni do dvorišta županijskog zatvora, a iste večeri do kina. U tom kinu su bili i drugi Židovi iz ostalih hrvatskih gradova, tako da je ubrzo sve bilo prenatrpano. Spavalo se na golom betonskom podu. Kino-predstave su se i dalje održavale, a za to vrijeme su Židovi bili otjerani u neko dvorište. Eva Krajanski se razboljela i ustaše su je prebacile u obližnju bolnicu. Tamo ju je primio dr. Dane Vuković koji ju je skrivao od ustaša sljedeća dva mjeseca. Ali i u bolnici je doživljavala prijetnje od drugih pacijenata ili proustaški orijentiranog medicinskog osoblja. Kroz prozor sobe gle-

dala je izravno u dvorište ustaške vojarne i vidjela mnoge zločine nad Srbima. Gledala je kako ih vezane žicom iz noći u noć odvođe.

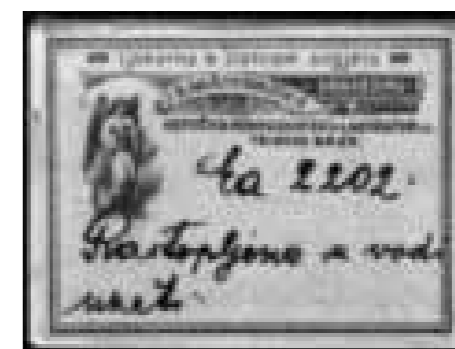
Mnogi Židovi odvedeni su na Pag. Dr. Žiga Lapter često ju je posjećivao i prenosio obavijesti iz logora. Početkom rujna ustaše su raspustili logor i muškarce deportirali u Jasenovac, dok su žene poslane u bosansku Kruščicu, a kasnije u Lobor-grad. Eva Krajanski je uz pomoć krivotvorenih isprava pobjegla na otok Preko. Tu ju je pričekao njen zaručnik Đuro Akerman. Na Preku nije bilo ustaša, već samo Talijani, pa nije bilo progona kao u NDH. Malo prije nego su joj majku odveli u Auschwitz, dobila je jedno njeno pismo – posljednji glas od nje. Ona se u logoru Gornja Rijeka brinula o 40 siročadi. Njena majka Jelislava, kao i mnoge varaždinske Židovke koje su bile u tom logoru, završile su 1942. u Auschwitzu. Iz tog se transporta smrti nitko nije vratio.

Kada su ih Talijani htjeli vratiti u NDH, Eva i Đuro bježe u Split, a odatle na Brač. No Talijani su ih uhvatili i deportirali na Rab gdje se nalazio njihov logor za Židove. Po kapitulaciji Italije, odlaze s partizanima u Liku. Eva je kao ljekarnica raspoređena u partizansku bolnicu na Papuku. Kraj rata je dočekala u Osijeku.

Poslije rata Eva Krajanski Akerman je posjetila Varaždin. Nije našla nikog iz svoje obitelji – u Holokaustu su nestali njen brat Franjo, majka, stric i baka. Ostala je posve sama. U njevoj rodnoj kući u Gundulićevoj tada su živjeli potpuno nepoznati ljudi. Prije odlaska iz Varaždina, jedan obiteljski poznanik dao joj je kutiju koju joj je ostavila majka Jelislava 1941. godine, neposredno prije deportacije. Bila je puna majčinog nakita. Eva je nekako uspjela skupiti ostatke pokućstva svojih roditelja, uključujući mamin klavir koji je odvezla u stan u Zadru. Zaposlila se i radila u Medicinskom centru i sa 60 godina otišla u zasluženu mirovinu. Tragediju svoje obitelji opisala je na 16 stranica opsežnog svjedočanstva. ✨

Milivoj Dretar

Kutijica iz ljekarne „K zlatnom anđelu“
Gradski muzej Varaždin

Efraim Zuroff

IZVJEŠTAJ JERUZALEMSKOG
CENTRA SIMON WIESENTHAL

AŠNER JOŠ MEĐU NAJTRAŽENIJIMA

NJEMAČKOJ JE PRVI PUT PRIPALA NAJVIŠA OCJENA ZA
PROGON NACISTIČKIH RATNIH ZLOČINACA, DOK JE HRVATSKA
DOBILA OCJENU E, KAO ZEMLJA "U KOJOJ NEMA POZNATIH
OSUMNJIČENIH, I KOJA NE ČINI PRAKTIČNE KORAKE DA
PRONAĐE NOVE SLUČAJEVE".

U novom godišnjem izvješću jeruzalemskog Centra Simon Wiesenthal, koji se odnosi na razdoblje od travnja 2009. do ožujka 2010. godine, Hrvatska je zajedno s Argentinom, Finskom, Grčkom, Rusijom i Slovenijom u kategoriji E, u kojoj su zemlje "u kojima nema poznatih osumnjičenika i koje ne čine praktične korake da bi otkrile nove slučajeve". Hrvatska je u prošlom izvješću dobila istu ocjenu.

Prvi put je još jedna zemlja, uz SAD, dobila najvišu ocjenu u progonu osumnjičenih nacističkih ratnih zločinaca, a to je Njemačka. Ocjena A pokriva zemlje s visokim i uspješnim stupnjem istrage i progona.

Direktor Centra Efraim Zuroff kazao je da je Mađarska loše ocijenjena jer nije zatvorila Sandora Kepira, osumnjičenog za masovno ubojstvo civila 1944. godine, a slično je prošla i Kanada jer nije izručila bivše nacističke čak ni kad im je oduzela državljanstva. Ukrajina pak, nije do sada provela nijednu istragu o lokalnim nacističkim ratnim zločincima.

Devet zemalja dobilo je loše ocjene, a pet ocjenu D, zbog "nedovoljnih ili neuspješnih napora" u progonu bivših nacističkih. U skupini D je i Austrija jer nije procesuirala bivšeg šefa ustaške policije u Požegi Milivoja Ašnera, koji živi u toj zemlji nakon što je pobjegao iz Hrvatske.

Zuroff je u izvješću naveo da je u zadnjih nekoliko godina porastao broj zemalja koje su počele nove istrage, iako je od

kraja Drugoga svjetskog rata prošlo 65 godina. U razdoblju koje pokriva novo izvješće otvoreno je ukupno 456 novih slučajeva, prema 63 godinu dana prije.

U izvješću je i popis najtraženijih nacističkih ratnih zločinaca. Na drugom mjestu na tom popisu nalazi se Milivoj Ašner. ☆

N.B.

POSljednji LOVAC NA NACISTE

Direktor Centra Simon Wiesenthal u Jeruzalemu je Efraim Zuroff, izraelsko-američki povjesničar, koji je igrao važnu ulogu u otkrivanju nacista koji su izvedeni pred lice pravde u proteklih 28 godina. Zbog toga Zuroffa često nazivaju "Posljednjim lovcem na nacističke". Centar Simon Wiesenthal u Jeruzalemu istražuje nacističke zločine a jednom godišnje objavljuje izvješće o istragama i izručenjima nacista diljem svijeta. Zuroff je u Hrvatskoj poznat po tome što je ušao u trag zapovjedniku logora Jasenovac, Dinku Šakiću, koji se nalazio u Argentini. ☆

ZAHVALA

Knjižnica Židovske općine Zagreb najljepše zahvaljuje svojoj članici Gizeli Weinberger na većem broju darovanih knjiga vrijednoga sadržaja na različite židovske teme, iz ostavštine njezinoga pokojnog supruga dr. Laze Weinbergera. Do sada su knjige dijelom obrađene i dostupne za korištenje u knjižnici i za posudbu. ☆

NAJSKUPLJA KUĆA U IZRAELU

U siječnju ove godine prodana je najskuplja kuća u Izraelu. Milijarder Teddy Sagi kupio je kuću u mjestu Herzliya Pituah za 38 milijuna dolara.

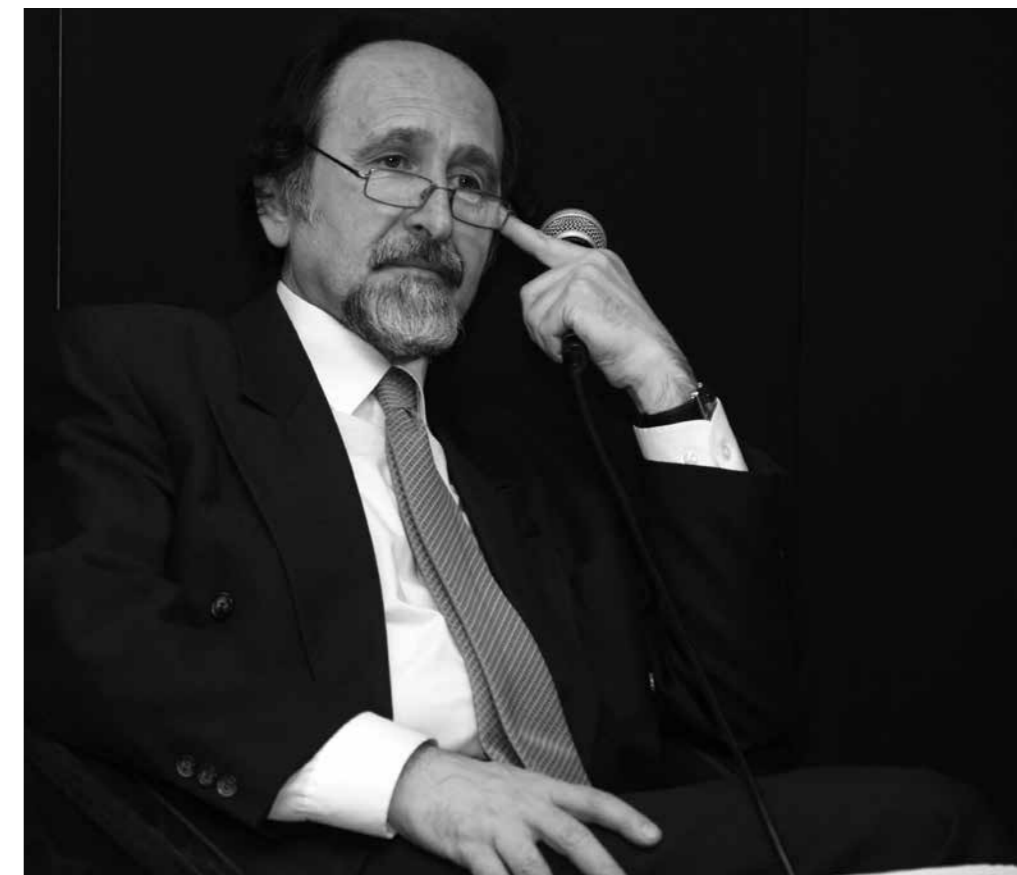
Sagi je dioničar u tvrtki Playtech, koja se bavi razvojem softwera za kompjutorske igrice, a kuću je kupio od medijskog mogula Zakija Raaba, koji je tu kuću kupio prije pet godina i tada za nju platio 24 milijuna dolara.

Kuća ima dvije tisuće četvornih metara, na kojima su, među ostalim, vinski podrum, soba za fitness, sigurna soba, bazen i dizalo kojim se dolazi do privatne plaže na moru. ☆

S TRIBINE
KULTURNOG DRUŠTVA
"FREIBERGER"

O POVIJESTI ŽIDOVA U BJELOVARU

ISTRAŽIVANJA O POVIJESTI
ŽIDOVA U BJELOVARU,
KOJIMA SE VEĆ GODINAMA
BAVI MLADEN MEDAR,
DIREKTOR MUZEJA
GRADA BJELOVARA,
SVJEDOČE O NJIHOVOJ
ZAPAŽENOJ ULOZI U
DRUŠTVENOM, KULTURNOM
I GOSPODARSKOM RAZVOJU
GRADA U RAZDOBLJU
OD DRUGE POLOVICE 18.
STOLJEĆA PA SVE DO
HOLOKAUSTA

Mladen Medar

Mladen Medar, arheolog i povjesničar umjetnosti, ravnatelj Gradskog muzeja Bjelovar, održao je 22. veljače u Židovskoj općini Zagreb, na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“, predavanje, popraćeno projekcijom fotografija, o povijesti Židova u Bjelovaru. Obuhvatio je razdoblje od sredine 18. stoljeća, kada je zabilježeno prvo naseljavanje Židova na tom području pa sve do Holokausta, koji je i od bjelovarskih Židova malo tko preživio. Rezultati dugogodišnjih istraživanja Mladena Medara pokazuju da su Židovi u spomenutom razdoblju imali zapaženu ulogu u društvenom, kulturnom i gospodarskom razvoju Bjelovara.

U uvodnom dijelu svoga predavanja Mladen Medar je podsjetio da je carica Marija Terezija, u skladu sa svojom strogom vjerskom politikom, osobito prema protestantima i Židovima, zabranila njihovo naseljavanje na području Vojne granice. Unatoč tome, zapovjednik Varaždinskog generalata Vojne granice, radi opskrbe svoje pukovnije, dopušta židovskim trgovcima, koji su dolazili iz cijele Europe, a najviše iz Mađarske, stalni boravak u Varaždinu i Koprivnici, a i u Bjelovaru, koji od 1756. postaje sjedište ovog Generalata.

Dolazak Židova u Varaždinski generalat, nastavio je Medar, poklapa se s dolaskom njemačkih, čeških i slovenskih obrtnika kojima su osigurane i cehovske povlastice. Godine 1773. Habsburgovci dodatno zaoštavaju svoju politiku prema židovskim trgovcima. Međutim, već nekoliko godina kasnije, 1781., car Josip II, u skladu s načelima prosvijećenog apsolutizma, donosi Patent o vjerskoj toleranciji koji

je, između ostaloga, po prvi put, omogućio slobodu vjerovanja, ravnopravnost školovanja, slobodu kretanja i naseljavanja te osigurao puno veća prava svim nekatoličkim vjerama, što se u velikoj mjeri odnosilo i na Židove. Unatoč tome, Židovi se i nadalje nisu smjeli baviti cehovskim zaštićenim obrtima, ni trgovati tim proizvodima, nisu smjeli posjedovati kuću ili zemljište ni baviti se poljoprivredom.

Ipak, od 1871., kada im je dopušteno naseljavanje na tom području, broj Židova u Bjelovaru osjetno raste. Tako je, prema popisu stanovništva 1871. godine, u Bjelovaru bilo tek 15 Židova, a već 1880. godine 97, deset godina kasnije 216, a na kraju stoljeća 306. Početkom dvadesetog stoljeća dolazi do stanovitog opadanja broja Židova, ali nakon Prvog svjetskog rata - 1921. godine - zabilježen je osjetan porast broja Židova, bilo ih je više od 300. Nakon toga broj Židova u Bjelovaru ponovno se smanjuje i, prema popisu iz 1931., iznosi 360.

U osvrtu na vjerske aktivnosti židovske zajednice u Bjelovaru, Medar je, među ostalim, spomenuo da je vjeroispovjedna židovska općina u Bjelovaru osnovana 1877. godine i da joj je utemeljitelj bio ugledni bjelovarski knjižar i tiskar Jakob Fleischmann koji je do svoje smrti, 1902. godine, bio njen predstojnik. Prva sinagoga u Bjelovaru, koja prema klasifikaciji spada u sinagoge-kuće, izgrađena je 1882. godine na raskrižju ulica Strossmayerove i Andrije Kačića Miošića. Danas se, napomenuo je Mladen Medar, o tom prvom hramu ne zna gotovo ništa.

nastavak na slijedećoj strani

nastavak s prethodne strane

Kako su godine prolazile, a broj Židova se povećavao, mali hram više nije mogao zadovoljiti potrebe ove zajednice. Godine 1913. donesena je odluka o izgradnji velike sinagoge u Ulici Ivana Mažuranića. Ona je izgrađena 1917. u stilu bečke secesije. Kotarski rabin, a zatim i nadrabin, bio je Samuel D. Tauber punih 37 godina, a 1927., nakon njegove smrti, rabin postaje dr. David Ginsberg.

U to vrijeme, točnije 1929. godine, u Bjelovaru je, prema Medarovim istraživanjima, živjelo oko 600 Židova. U Zagrebačkoj ulici bili su smješteni dućani uglednih židovskih trgovaca, uglavnom mješovitom robom. U vlasništvu Židova bilo je i nekoliko tvornica. Uloživši svoj kapital, Židovi su u to doba pretvorili Bjelovar u industrijsko središte regije i značajan centar za izvoz brašna u srednju Europu. Jedan od najočitijih primjera za doprinos industrijskom razvoju grada bila je skromna pekarnica židovskog pekara Wolfa, koja je tijekom vremena prerasla u tvornicu keksa i vafla, da bi se na kraju udružila s mađarskom kompanijom „Koesltin“, čije se ime i danas održalo na tržištu.

Židovi su, rekao je u nastavku svog predavanja Mladen Medar, znatno pridonijeli i ukupnom razvoju Bjelovara: među ostalim, osnovali su i djelovali u raznim društvima, a obogatili su i društveni i kulturni život grada sportskim, glazbenim i kazališnim gostovanjima.

Taj se razvitak, rekao je Medar, naglo prekida 1941. godine, početkom Drugog svjetskog rata. Uspostavom NDH bjelovarski Židovi dijele tragičnu sudbinu svih Židova u Hrvatskoj. Krajem srpnja i početkom kolovoza 1941. godine počinju masovna hapšenja i deportacije u logore. Od travnja

do rujna 1941. godine 11 bjelovarskih Židova počinilo je samoubojstvo, najčešće trovanjem. Prva grupa Židova odvedena je u logor u Gospiću, a druga i treća grupa u Zagrebački zbor, odakle su deportirani u logore Jasenovac, Staru Gradišku i Lorbor. Jedan manji broj, uglavnom liječnika i članova njihovih obitelji, vraćeni su u Bjelovar i zatočeni u zgradi tzv. „Židovskog logora“. Tek nekoliko bjelovarskih Židova uspjelo je emigrirati ili dobiti propusnicu za odlazak u Hrvatsko primorje, koje je tada bilo pod talijanskom okupacijom.

Uoči rata u Bjelovaru su živjela 303 Židova, u Bjelovarskom kotaru 50, a u cijelom okrugu 683. Od 288 bjelovarskih Židova deportiranih u logore 262 su ubijena. Od svih odvedenih u logore, na životu ih je ostalo samo 35. Sinagoga je bila zatvorena, pretvorena u skladište opljačkane židovske imovine, a kasnije u njemačko vojno skladište.

Godine 1951. zgrada sinagoge je adaptirana za potrebe bjelovarskog kazališta i tim zahvatima je u spomeničkom smislu devastirana. Danas je u toj zgradi Dom kulture, a i dio Muzičke škole „Vatroslav Lisinski“. Velika dvorana služi za različita svečana događanja u gradu.

Zaključujući svoje predavanje, Mladen Medar je rekao da je danas u Bjelovaru, uz spomenutu zgradu nekadašnje sinagoge, djelomično sačuvan i dio starog židovskog groblja, a na bjelovarske Židove podsjećaju i malobrojni, ali dragocjeni predmeti koji se čuvaju u kulturno-povijesnom dijelu Gradskog muzeja Bjelovar (Fond Judaica). ✨

Ozren Kobsa

IZ DOMAĆIH MEDIJA

Virovitički list
VIROVITIČKO PODRAVSKI TJEDNIK

OPĆINI DAROVANI LACKOVIĆEVI CRTEŽI

Predsjednik Židovske općine Virovitica Željko Weiss primio je od Virovitičanke Gordane Maroja, koja živi u Zagrebu, vrijednu donaciju – četiri crteža poznatog hrvatskog umjetnika Ivana Lackovića Croate. Gordana Maroja posjeduje kolekciju originalnih Lackovićevih crteža, među kojima ima i onih sa židovskom tematikom. Budući da je sentimentalno vezana za svoj grad Viroviticu i često posjećuje portal Informativnog centra Virovitice, saznala je za postojanje Židovske općine, kojoj je odlučila darovati crteže. To je i učinila 6. siječnja, kada je u prostorijama Židovske općine (bivša vojarna) Željku Weissu predala crteže u nazočnosti mr.sc. Antuna Mihokovića, pročelnika za društvene djelatnosti grada. Predsjednik Weiss zahvalio je Gordani Maroja na toj hvalevrijednoj gesti. ✨

Željko Weiss prima poklon od Gordane Maroja

OBILJEŽEN DAN ESPERANTA

U SPOMEN NA TVORCA ZAJEDNIČKOG JEZIKA SVIJETA

ODRASTAJUĆI U BIALYSTOKU, GDJE SE GOVORIO JIDIŠ, NJEMAČKI, HEBREJSKI, POLJSKI, ARMENSKI, LITAVSKI I RUSKI, LAZAR LUDWIG ZAMENHOF, KREATOR ESPERANTA, JOŠ JE KAO DJEČAK DOŠAO NA ZAMISAO O JEZIKU KOJIM BI SE SPORAZUMIJEVALI LJUDI RAZLIČITIH NACIONALNOSTI I MATERINJIH JEZIKA

Dan esperanta 2010. - Zamenhof tago 2010.- hrvatski su esperantisti potkraj prosinca prošle godine obilježili bogatim kulturno-umjetničkim programom i tako se pridružili brojnim esperantistima diljem svijeta koji toga dana obilježavaju i promiču esperantsku kulturu. Program i druženje u prostorijama Židovske općine Zagreb zajednički su organizirali Esperantsko društvo "Bude Borjan", koje u Zagrebu djeluje od 1945. godine i Udruženje slijepih esperantista Hrvatske, koje bilježi gotovo četiri desetljeća postojanja i rada, a u realizaciji programa sudjelovao je i Hrvatski savez za esperanto - Kroata Esperanto-Ligo (KEL).

Dan esperanta i esperantske kulture održava se u spomen na osnivača i utemeljitelja esperanta - jezika mira - Lazara Ludwiga Zamenhova, poljskog liječnika židovskoga podrijetla, rođenog 15. prosinca 1859. u Bialystoku (tada Rusija, danas Poljska), koji je umro u Varšavi 14. travnja 1917. godine.

Na zamisao o zajedničkom jeziku svijeta došao je Zamenhof još u djetinjstvu, dok se školovao u Bialystoku, sredini u kojoj se govorio jidiš, njemački, hebrejski, poljski, armenski, litavski i ruski, a u školi su se učili latinski, grčki, engleski i francuski jezik. Živeći u takvom "jezičnom Babilonu", Zamenhof je već kao petnaestogodišnji gimnazijalac razmišljao o jedinstvenom jeziku kojim bi se sporazumijevali ljudi različitih materinjih jezika i nacionalnosti. Završivši studij medicine, prionuo je na rad na novom jeziku, pa se već u

srpnju 1887. pojavio prvi njegov jezični priručnik koji je potpisao pseudonimom "Doktor Esperanto", po čemu je poslije jezik i dobio naziv. Esperanto na esperantu znači "onaj koji se nada". Bila je to skromna knjižica od četrdesetak stranica, s malim rječnikom i Zamenhofovim stihovima na esperantu. Uskoro je bila prevedena na niz svjetskih jezika, a desetak godina nakon izlaska, pojavila se i na hrvatskom.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata, u Holokaustu, istrijebljena je gotovo sva Zamenhofova obitelj. Sina Adama nacisti su ubili u Varšavi, a obje kćeri, Lidiju i Sofiju, usmrtili su u plinskim komorama koncentracijskog logora Treblinka. Preživio je samo njegov unuk, Louis-Cristopher Zaleski-Zamenhof, koji živi u Francuskoj.

Esperanto dugo nije bio službeno priznat jezik. Za njegovu je afirmaciju bio posebno važan 38. svjetski kongres esperantista održan 1953. godine u Zagrebu. Sljedeće godine Opća skupština UNESCO-a prvi je put priznala odgojnu, kulturnu i znanstvenu vrijednost esperanta. Zagreb je 2001. godine bio domaćin 86. svjetskog kongresa esperantista s oko 2000 sudionika iz 59 zemalja. Tom je prilikom Zagreb dobio na dar skulpturu danskog kipara Jaspersa Neergaarda "La Futuro", koja je postavljena na Kennedyjevom trgu. Osnivač esperanta ima i svoju ulicu u hrvatskom glavnom gradu. ✨

N. B.

ODAKLE JE HOMO SAPIENS?

Ljudski zubi stari 400.000 godina, pronađeni u špilji blizu izraelskog grada Rosh HaAyina, najstariji su dokaz o postojanju modernog čovjeka i pokazuju da je živio mnogo ranije nego se dosad smatralo, objavilo je u siječnju ove godine Sveučilište u Tel Avivu.

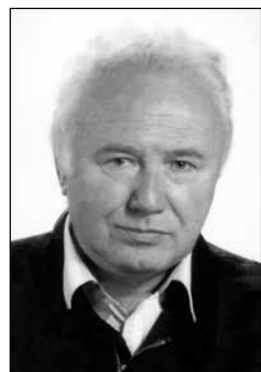
Dosad najstariji ljudski ostaci, pronađeni u Africi, bili su stari 200.000 godina, što je znanstvenike navelo na zaključak da je homo sapiens potekao upravo s tog kontinenta.

Špilja u blizini Rosh HaAyina, istočno od Tel Aviva, otkrivena je još 2000. godine. Zubi koji su u njoj bili

pronađeni, morfološki su analizirani. Snimke učinjene rentgenom i CT-om pokazale su da su vrlo slični zubima današnjeg čovjeka. Također su vrlo slični nalazima iz dviju lokacija na sjeveru Izraela, objavilo je telavivsko sveučilište.

Znanstvenici koji rade na nalazištu smatraju da će njihovo otkriće vjerojatno promijeniti danas prevladavajuće mišljenje prema kojem je čovjek potekao iz Afrike. ✨

T.R.

Fredi Kramer

ZVJEZDARNICA FREDIJA KRAMERA

VIKTOR HAJON – ZVIJEZDA NEPOBJEDIVOG “JUGA”

U ovoj kolunni predstaviti ću Viktora Hajona, vrhunskog športaša, poznatog dubrovačkog antifašista, partizana, novinara i gospodarstvenika.

Rođen u Dubrovniku 3. svibnja 1916. od oca Bernarda i majke Darinke, umro u Zagrebu 27. travnja 1982. Imao troje djece, Maju iz prvog braka, s Mirom Hofman i Tinu i Ivu iz braka s Biljanom.

Njegov bogat, izuzetno sadržajan život tekao je u Dubrovniku, na Rabu, Visu, u Gorskom kotaru, Opatiji, Istri, Zagrebu i Milanu. Koliko god se uspješno snalazio u svim tim sredinama, u srcu mu je uvijek i iznad svega bio njegov rodni Dubrovnik.

Pripremajući ovaj prilog razgovarao sam s njegovom udovicom Biljanom, njegovim najstarijim prijateljem dr. Šimom Staventijem, nećakom Borisom Engelom, Vidojem Horovicem i slavnim vaterpolistima, olimpijcima Ćirom Kovačićem i prof. dr. Hrvojem Kačićem.

Hajon je bio član plivačkog i vaterpolo kluba Jug osnovanog 1923. godine. Do početka Drugog svjetskog rata Jug je postizao zavidne međunarodne uspjehe. U vaterpolu su bili tako jaki da su 27. kolovoza 1937., kao reprezentacija Jugoslavije, u dubrovačkoj luci pobijedili Čehoslovačku sa 3:2! Sastav reprezentacije na toj utakmici bio je: Mato Kunčević, Viktor Hajon, Vinko Cvjetković, Zdravko Samardžić, Luka Ciganović, Željko Statinger i Bogdan Tošović. Samo dva dana kasnije odigrana je vaterpolo utakmica Dubrovnik-Prag 3:1, na kojoj je umjesto Vinka Cvjetkovića nastupio Miljenko Orlić.

U posljednjoj natjecateljskoj sezoni prije rata, 1940. godine, Jug se okitio četrnaestim naslovom prvaka Jugoslavije. U osam ligaških utakmica za Jug je nastupilo sljedećih deset igrača: Mato Kunčević, Viktor Hajon, Ivo Štakula, Zdravko Samardžić, Teo Dinković, Luka Ciganović, Željko Statinger, Bogdan Tošović, Jozo Dabrović i Drago Betner. Rat je prekinuo aktivnost mnogih sportskih klubova, pa tako i Juga, koji je u svojim redovima imao velik broj izuzetno darovitih plivača i vaterpolista. Stoga nije čudno što se zlatnim vremenima Juga običava nazivati međuratno razdoblje.

Mladi Hajon se vrlo brzo uključio u antifašistički pokret, kojem je ostao vjeran cijeloga života. Od prvih ratnih dana bio je među onima koji su bili obespravljani, ponižavani i proganjani. Kao i u drugim dijelovima NDH, Židovi su i u Dubrovniku, čim je proglašena NDH, morali na prsima nositi „sramotni žig“ – slovo Ž ili Davidovu zvijezdu. I domaći, dubrovački Židovi, kao i mnogi izbjegli iz drugih dijelova Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Austrije, Mađarske, Čehoslovačke, Njemačke i Poljske bili su isprva internirani u Kupařima i na Lopudu. Teror je iz dana u dan postajao sve žešći i učestala su odvođenja u konclogore. U prosincu

1942. deset zatočenika iz talijanskog zatvora na Lapadu odvedeno je u logor Mamula. Među njima je bio i Viktor Hajon. Potom je, u lipnju 1943., deportiran na Rabu, odakle je nekoliko puta pokušao bijeg, ali bez uspjeha. Nakon što su ga posve iscrpljenog ribari izvukli na lošinjsku obalu, stigao je na Vis, koji je tada već bio u rukama partizana.

Hajon je još uoči Drugog svjetskog rata postao član KPJ i dubrovačkog Mjesnog komiteta. Početkom rata, dok je bio interniran u Kupařima, bio je tajnik partijske organizacije logoraša, a kasnije, u logoru na Rabu, bio je član logorskog komiteta KPH, koji je povezivao židovske i slovenske rapske logoraše.

Nakon kapitulacije Italije, rujna 1943. logoraši su oslobođeni i Hajon je preostale ratne godine proveo uglavnom kao partizanski borac u Gorskom kotaru i Istri. Ubrzo nakon završetka rata demobilizira se, dolazi u Zagreb i počinje raditi kao novinar u Vjesniku i Globusu, a zatim odlazi u Ministarstvo industrije, pa u vanjskotrgovinsku tvrtku Astru, čije predstavništvo u Milanu vodi duže od dva desetljeća.

O športašu Viktoru Hajonu svoja su nam sjećanja ispričali proslavljeni hrvatski vaterpolisti-olimpijci Zdravko Ćiro Kovačić i prof.dr. Hrvoje Kačić.

Zdravko Ćiro Kovačić, dobitnik srebrnih medalja na Olimpijskim igrama u Helsinkiju 1952. i Melbourneu 1956.: „O Viktoru Hajonu sam mnogo lijepih riječi čuo od njegovih suigrača Luke Ciganovića, Ive Štakule i Vlade Ivkovića, koji su u reprezentaciji Jugoslavije igrali i samnom na raznim natjecanjima. Svi su bili jedinstveni u ocjeni njegove uzorne sportske ličnosti. Osobno sam ga poznao, budući da je poslije rata bio u Plivačkom savezu. Jednom smo se Jobo Curtini i ja sastali s njime pred Kazalištem u Rijeci. Uočivši kako nismo baš njelegantnije odjeveni, darovao nam je po tri metra finog štofa za odijela. U razdoblju kada sam radio u predstavništvu Jugolinije u Genovi, nekoliko puta smo se vidjeli. On je tada bio predstavnik Astre u Milanu.

Hrvoje Kačić, dobitnik srebrne medalje na Olimpijskim igrama u Melbourneu 1956. i športaš Hrvatske 1957. godine: „Moji stariji kolege iz Juga pričali su mi o Viktoru Hajonu kao o istaknutom članu homogene momčadi slavnog predratnog Juga. Bio je vođa, borben i uvijek pun optimizma. Jednom se založio za mene da mi se vrati pu-

Lijevo: Hajon kao vaterpolist

Desno: Momčad Juga koja je 1937., kao reprezentacija Jugoslavije, pobijedila Čehoslovačku: slijeva udesno Bogdan Tošović, Vinko Cvjetković, Luka Ciganović, Željko Statinger, Viktor Hajon, Zdravko Samardžić i Mato Kunčević

tovnica kako bih mogao otići s momčadi na natjecanje u inozemstvu. Bio je čovjek odluke, stava i volje, uvijek spreman pomoći prijateljima i ljudima u nevolji. Znao se založiti za nekoga i na svoju štetu. Bio je takav.”

Završit ću riječima Hajonovog najstarijeg prijatelja, Šime Staventija: „Bio je ponosit, gord, jasnih i čvrstih opredjeljenja i stavova, čovjek iza kojeg su stajala samo dobra djela, iza kojeg se nisu vukli nikakvi repovi“. ✨

PREMINULA SUPRUGA IZRAELSKOG PREDSDJEDNIKA

Supruga izraelskog predsjednika Shimona Peresa, Sonia Peres preminula je 20. siječnja u 87-oj godini života. Imala je troje odrasle djece, osmero unučadi i dvoje prauučadi.

Sonia Peres, djevojački Gellman, rođena je 1923. godine u Ukrajini, a u tadašnju Palestinu doselila se 1927. godine. Njezini roditelji živjeli su i radili u selu Ben Shemen, gdje je upoznala i svog budućeg supruga. Godine 1942. pridružila se britanskoj vojsci gdje je kao bolničarka radila u vojnoj bolnici u blizini Kaira. Kasnije je počela voziti kamione za britansku vojsku i nekoliko puta je kamionom prošla cijelu Europu. Sonia i Shimon Peres vjenčali su se u svibnju 1945. godine. Bili su među osnivačima kibuca Alumot. Sonia Peres bila je religiozna, poštovala je košer, često je tražila savjete od rabina.

Sonia Peres bila je vrlo privatna osoba i rijetko se pojavljivala na političkim događajima. Godine 2007., kada je njezin suprug postao predsjednik Izraela, ona je odlučila da se ne preseli u službenu rezidenciju Beit Hanassi, pa su od tada živjeli odvojeno. Na vijest o smrti supruge Shimon Peres se odmah vratio u svoj dom u Tel Avi-

vu. Prošloga ljeta Shimon Peres je u intervjuu za izraelski list Yedioth Ahronoth govorio o svom životu bez supruge: „Da, ponekad sam vrlo usamljen. Sonia mi nedostaje. Miris doma, njezina pileća juha. Nedostaje mi njezino društvo. Ona je bila i ostaje zauvijek ljubav moga života“.

Tisuće ljudi, uključujući i visoke državne dužnosnike i prijatelje, ispratili su Soniu Peres na njezinom sprovodu u selu Ben Shemen. Iako je trebala biti pokopana na dijelu jeruzalemskog groblja na brdu Herzl, predviđenom za visoke dužnosnike, predsjednikova supruga zatražila je da bude pokopana na groblju u selu u kojem je upoznala svoga supruga. „Zavolio sam je na prvi pogled. Ona je ljubav mog života. I ta će ljubav ostati u mom srcu sve dok ne zatvorim oči. Naučio sam od nje više nego što sam ja nju mogao naučiti“, rekao je izraelski predsjednik opraštajući se od svoje supruge. „Ovo je teški trenutak za mene, i ne mogu reći sve ono što mi je na srcu. Ali tako sam ponosan da mi je Bog dao mogućnost da živim s tom ženom...Za mene, ona je bila ono što ljudsko biće treba biti“, istaknuo je. ✨

T.R.

Autorica Melita Švob i promotori Vjeran Katunarić i Ognjen Čaldarević

NOVE KNJIGE

OKRUNJENA VIŠEGODIŠNJA ISTRAŽIVANJA

NAJNOVIJA KNJIGA DR. MELITE ŠVOB „ŽIDOVSKA POPULACIJA U HRVATSKOJ I ZAGREBU“, TEMELJI SE NA REZULTATIMA VIŠEGODIŠNJIH ISTRAŽIVANJA PODATAKA IZ POPISA STANOVNIŠTVA U POSLJEDNJIH 150 GODINA

„Židovska populacija u Hrvatskoj i Zagrebu“, nova knjiga dr. Melite Švob, osnivačice i direktorice Istraživačkog i dokumentacijskog centra CENDO i članice vodstava mnogih važnih i utjecajnih domaćih i međunarodnih židovskih organizacija i institucija, nedavno je ugledala svjetlo dana. Predstavljanje ove knjige – a to je četvrta knjiga Melite Švob o Židovima u Hrvatskoj - nastale kao rezultat dugogodišnjeg kontinuiranog stručnog i znanstvenog bavljenja autorice sociodemografskim kretanjima židovske populacije u Hrvatskoj i, posebno, u gradu Zagrebu, održano je 15. veljače u organizaciji Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiberg“ u auditoriju Židovske općine Zagreb. Najava nove knjige Melite Švob, koju su izdali CENDO i Židovska općina Zagreb, pobudila je veliko zanimanje u javnosti, pa je auditorij bio ispunjen gotovo do posljednjeg mjesta, a među prisutnima bili su i predstavnici Ministarstva kulture, Grada Zagreba, židovskih općina, Chabada i drugih institucija i organizacija iz Hrvatske, a i iz Slovenije. O knjizi su, uz autoricu, govorili redovni sveučilišni profesori, sociolozi prof. dr. Ognjen Čaldarević i prof.dr. Vjeran Katunarić.

Knjiga „Židovska populacija u Hrvatskoj i Zagrebu“ nastala je na temelju istraživanja popisa stanovništva u Hrvatskoj u zadnjih 150 godina (od 1857. do 2001.). U knjigu su uvršte-

ni podaci o naseljavanju i migracijama Židova u Hrvatskoj, njihovom postupnom uključivanju u javni i gospodarski život zajednice, a, dakako, i posljedice Holokausta na židovsku populaciju u Hrvatskoj. Glavna poglavlja u knjizi, koja obiluje statističkim i vrijednim kartografskim prikazima kao i fotografijama, govore o migracijama židovske populacije u Zagrebu i Hrvatskoj, kretanju broja Židova u Hrvatskoj i Zagrebu u razdoblju od 1857. do 2001. godine te o socioekonomskim obilježjima židovskog i ukupnog stanovništva Zagreba.

Dio knjige o Židovima u Zagrebu donosi dokumentarno najzanimljivije podatke: od popisa Židova u biskupskom Kapitolu, njihovih ženidbi i udaja, popisa židovskih imena do njihovih zanimanja. U sljedećim poglavljima autorica detaljnije analizira socioekonomsku strukturu židovskih stanovnika u Zagrebu: dob, spol, stanovanje, kućanstva, obiteljski sastav, neka ekonomska obilježja, obrazovnu strukturu, zdravstvene probleme i sl. Knjiga donosi obilje vrijednih informacija, a iz analize se može prepoznati i autoričino široko poznavanje povijesnog, zemljopisnog, ekonomskog i političkog konteksta koji su uvjetovali burna kretanja židovske populacije.

Kao jedan od promotora knjige, prof.dr. Vjeran Katunarić, iznijevši glavne elemente u strukturi knjige, posebno se za-

držao na predstavljanju autorice. Kao njen dugogodišnji suradnik, istakao je njene izvanredne stručne i ljudske kvalitete, ocijenivši je također kao sposobnog lidera i izvršnu organizatoricu projekata.

Katunarić je također konstatirao da je u Hrvatskoj danas, uz talijansku nacionalnu manjinu, židovska manjina najbolje inkorporirana i najbolje prihvaćena u zajednici. Ni za vrijeme Domovinskog rata tradicionalni kršćanski antisemitizam, koji je u povijesti Europe odavna prisutan, nije u Hrvatskoj došao do izražaja. Treba vjerovati, istakao je Katunarić, da je takva, dobra sadašnjost Židova, naroda koji u svojoj povijesti obilato trpio prezir, vječnu krivicu i progone, zapravo nova stranica povijesti na ovom tlu, odnosno, parafrazirajući Marxa, prava povijest kakvu zaslužuju svi napaćeni narodi. Nova knjiga Melite Švob doprinos je poznavanju prošlosti, koja se ne smije ponoviti, i naznaka bolje budućnosti, rekao je Vjeran Katunarić.

Prof.dr. Ognjen Čaldarević u svom je izlaganju naglasio da je očigledan veliki napor uložen u prikupljanje, sistematizaciju, sortiranje i analizu podataka na kojima se temelji ova knjiga. Uz to, napomenuo je, vješto su kombinirani „suhoparni“ statistički podaci s opisima pojedinačnih sudbina ljudi, čime je knjiga znatno dobila na životnosti.

Čaldarević se založio za multikulturalnost i borbu za očuvanje vlastite supstance svakog naroda, koja se prepoznaje u kulturi, religiji, umjetnosti i sl., jer, kako je rekao, samo u dinamičnoj suradnji svih entiteta i njihovoj šarolikosti, pridonosi se različitosti svijeta u kojem živimo. Kao dobar primjer za svoj stav naveo je primjer američkog društva u kojem su svi stanovnici ponajprije Amerikanci, iako spominju i svoje nacionalno porijeklo. Na kraju je istakao kako očekuje da

nas Melita Švob i dalje ugodno iznenađuje svojim djelima, a tome će svakako pridonijeti njena konstantna intelektualna radoznalost, upornost, znanstvena akribija i velika energija.

Autorica knjige dr. Melita Švob, toplo je zahvalila svim suradnicima i istraživačima koji su dali svoj doprinos u stvaranju ove knjige, posebno onima koji su joj dali određene podatke i pridonijeli suvremenom oblikovanju tabela, grafikona i kartograma. Naglasila je također da je svaki od popisa stanovništva, koji predstavljaju bazu ove knjige, specifičan i važan na svoj način, ali se ne može usporediti s drugima zbog različitosti pitanja i teritorijalnih jedinica na kojima je provoden. U ovoj knjizi se podaci o Židovima u Zagrebu prvi put uspoređuju s populacijom grada Zagreba u razdoblju od 1900. do 2001. godine. Prema saznanjima autorice to je prva takva multidisciplinarna sinteza. Židovi toliko dugo žive u Hrvatskoj i Zagrebu, toliko su dali ovoj zajednici, kao i ona njima, da je bilo potrebno objediniti sliku o strukturi stanovništva i cjelokupnost života sagledati sa svih strana, istakla je na kraju dr. Melita Švob. ☆

Ozren Kobsa

IZ STRANIH MEDIJA

THE JERUSALEM POST

BREAKING NEWS 24 HOURS A DAY

ŽIDOVI, RELIGIOZNI ILI NE, U VRHU SU AMERIČKOG „INDEKSA BOLJITKA“

Piše Joana Paraszczuk

ATEISTI, KATOLICI, MORMONI, MUSLIMANI – SVI SU ONI IZA ŽIDOVA; U GALLUPOVOJ ANALIZI TVRDI SE KAKO POSTOJI „SNAŽNA POZITIVNA POVEZNICA RELIGIOZNOSTI I BOLJITKA“

NEW YORK – Kad je riječ o sreći, nema skupine koja se može uspoređivati s američkim Židovima. Kad je riječ o „boljitku“, u ispitivanjima zaista postižu najbolje rezultate – premda se čak više od polovine američkih

Židova smatra „nereligioznima“, kaže se u novim istraživanjima u sklopu Gallup-Healthways Well-Being Indexa. Istraživanje je provedeno među više od 550.000 osoba koje su ocjenjivane po odgovorima na pitanja na temelju kojih se

nastavak na sljedećoj strani

nastavak s prethodne strane

moglo donositi zaključke o njihovu emocionalnom zdravlju, općem zdravstvenom stanju, radnom okruženju te navikama i oblicima ponašanja što mogu utjecati na zdravlje. Židovi su došli na prvo mjesto, ispred nereligioznih ili ateista/agnostika, katolika, mormona, muslimana i pripadnika drugih vjera. Protestanti su postigli najslabije rezultate.

Pojedine su skupine potom podijeljene u podskupine – na „vrlo religiozne“ (polazeći od važnosti koju vjera zauzima u njihovim životima); „nereligiozne“ (one koji kažu da im vjera nije važna); i „umjereno religiozne“ (koji su negdje u sredini između spomenutih dviju kategorija).

Više od polovine – 55 posto – Židova u Americi svrstano je u „nereligiozne“, dok ih je 16 posto „vrlo religioznih.“ Sedamdeset pet posto mormona, pak, vjeruje da su „vrlo religiozni“, što je najviši postotak od svih ispitivanih vjerskih zajednica. Nereligiozni Amerikanci po rezultatima zauzimaju drugo mjesto u ovom istraživanju. Gallup-Healthways objašnjava da je ova skupina – premda brojčano mala – tako dobar rezultat postigla vjerojatno zato što uključuje Amerikance bez vjerske afilijacije (koji mogu biti religiozni, ali ne pripadaju nijednoj određenoj vjerskoj skupini), jednako kao i ateiste i agnostike.

„Vrlo religiozni“ općenito su postigli bolje rezultate u ovom ispitivanju u svakoj od podskupina nego njihovi nereligi-

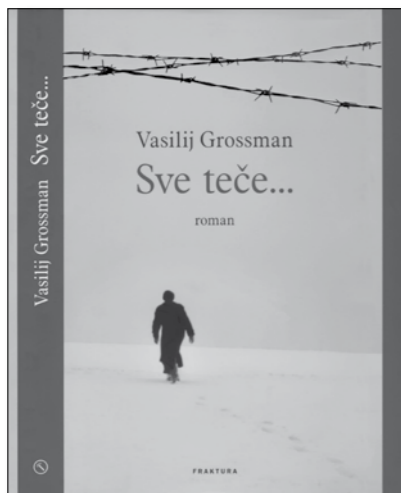
zni sugrađani – možda, kako istraživači naznačuju, i stoga što odražavaju „socijalne aspekte pohađanja vjerskih ustanova.“

Američki se Židovi ne javljaju kao iznimka u ovim izračunima; najreligiozniji su se Židovi plasirali u sam vrh po rezultatima. „Istraživanje potvrđuje tu snažnu pozitivnu poveznicu religioznosti i boljitka, na postojanje koje je Gallup-Healthways već bio upozorio bez obzira na vrstu vjeroispovijesti,“ kaže se u analizi Gallupa o prikupljenim podacima. „Nadalje, ta je poveznica uglavnom neovisna o podjelama na vrlo religiozne, umjereno religiozne i nereligiozne unutar svake od vjerskih skupina – a daleko je čvršće povezana sa samom vjerom.“

U istraživanju se iznosi podatak da je ukupno 44 posto Amerikanaca vrlo religiozno, 27 ih je posto umjereno religiozno i 30 posto nereligiozno.

Vođena kroz razdoblje od sedam mjeseci, anketa je rezultat partnerstva Gallupa i Healthwaysa, tvrtke iz Tennesseeja koja se bavi istraživanjem stanja zdravlja. Istraživanje je provedeno metodom slučajnog uzorka među 554.066 odraslih osoba, a margina pogreške kreće se u rasponu od plus do minus pola posto. ✨

Preveo s engleskog Zoran Bošnjak

NOVE KNJIGE

KAKO JE TO BILO MOGUĆE?

ROMAN „SVE TEČE“ VASILIJ GROSSMANA, RUSKO-UKRAJINSKOG PISCA ŽIDOVSKIH KORIJENA, KOJI KNJIŽEVNA KRITIKA SVRSTAVA MEĐU NAJPOTRESNIJA DJELA O ŽIVOTU U SOVJETSKOM SAVEZU U DOBA STALJINIZMA, NA TRIBINI KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ PREDSTAVILI SU VELIMIR VISKOVIĆ, ZDRAVKO ZIMA, FIKRET CACAN I SEID SERDAREVIĆ

U organizaciji Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“ u Židovskoj općini Zagreb predstavljen je 1. veljače roman „Sve teče“ Vasilija Grossmana, rusko-ukrajinskog književnika židovskih korijena.

O ovom romanu, po ocjeni književne kritike širom svijeta jednom od najpotresnijih o životu u Sovjetskom Savezu u vrijeme staljinizma, govorili su Velimir Visković, književni kritičar i leksikograf, Zdravko Zima, književni kritičar i kolumnist „Novog lista“, Fikret Cacan, prevoditelj i Seid Serdarević, glavni urednik nakladničke kuće „Fraktura“, koja je objavila knjigu. Ulomke iz romana čitala je Vlatka Bjegović, dugogodišnja spikerica Hrvatskog radija.

Govoreći o autoru romana kao o velikoj figuri književnosti 20. stoljeća, Seid Serdarević je opisao njegovu sudbinu u rasponu od slavjenog pisca do intelektualca koji je, pobunivši

se protiv jednoumlja staljinističkog režima i progovorivši u svojim djelima o užasima gulaga, doživio zabranu tiskanja svojih djela u tadašnjem SSSR-u. Grossman je u romanu „Sve teče“, kroz život i razmišljanja Ivana Grigorjeviča, čovjeka koji je, kao i mnogi drugi, nevin proveo 29 godina u gulagu, rastočio ideju revolucije i borbe za pravdu, koja se izgubila u dramatičnom gladomoru u Ukrajini, u zatvorima u Moskvi i Petrogradu te zauvijek nestala u Sibiru.

Spomenuvši da nam Grossman ovim romanom poručuje kako je čovjek sposoban i spreman prilagoditi se svemu (logoraši koji odbijaju otići iz logora, glad u Ukrajini, žitnici

Velimir Visković, Fikret Cacan, Zdravko Zima i Seid Serdarević predstavljaju Grossmanov roman okupljenima u auditoriju Židovske općine Zagreb

Europe, koja u nekim slučajevima završava ljudožderstvom), Velimir Visković je istakao da je u konačnici glavna poruka ove knjige da ni jedna ideologija i ni jedan državni režim ne smiju postati toliko sveti da ljudski život postaje moneta u postizanju viših ciljeva. Svaka ideologija koja teži biti istinski humana, rekao je Visković, mora cijeniti posebnosti svake ljudske sudbine i poštovati glavne elemente ljudske slobode. Stoga je ova knjiga - bez obzira na zamjerke zbog toga što iz narativnog prelazi u esejistički način pisanja - važna za svakog intelektualca koji želi promišljati područje ljudske slobode, zaključio je Visković.

Nadovezujući se na svoje predgovornike, Fikret Cacan je istakao da je Vasilij Semjonovič Grossman (1905. - 1964.), po struci inženjer kemije, nakon uspjeha svojih prvih djela odlučio postati profesionalni pisac. Godine 1934. objavio je novelu o životu rudara „Glyukauf“ i priču o građanskom ratu „U gradu Berdičevu“. Grossman je bio vojnik na bjeloruskoj i ukrajinskoj fronti tijekom Drugog svjetskog rata. Za sudjelovanje u bici za Staljingrad nagrađen je Ordenom crvene zvijezde. Godine 1942. piše novelu „Besmrtni narod“. Najveći uspjeh postiže knjigom „Treblinski pakao“, u kojoj piše o Holokaustu. Roman „Za pravu stvar“ govori o Staljingradskoj bitci. Roman „Život i sudbina“, na kojem je radio od pedesetih godina, objavljen je u SSSR-u tek 1998., a kod nas se upravo priprema tiskanje tog romana. Taj je roman 1961. konfisciran od KGB-a, ali je sačuvana kopija došla do Zapada. Zajedno s romanom konfiscirana je i novela „Sve teče“. Njenu novu varijantu Grossman završava 1963. U ino-

zemstvu je objavljena 1970., zahvaljujući angažmanu fizičara Saharova, a u Sovjetskom Savezu tek 1989., za vrijeme perestrojke. Kod nas je Grossman relativno malo preveden. Bez obzira na moguće zamjerke, roman „Sve teče“ himna je vrijednosti života svakog pojedinca, istakao je Fikret Cacan.

Zdravko Zima je u svom osvrtu na roman naglasio da Grossman, precizno kao kirurg, secira fenomen ljudskog zla i pritom ističe da je problem u prirodi samog čovjeka, koji je spreman na sve da bi opstao. S obzirom na ono što je obilježavalo njemački fašizam i sovjetski komunizam, općenito se smatra da je 20. stoljeće najmračnije razdoblje ljudske povijesti. Međutim, tu tvrdnju, upozorio je Zima, nije teško demantirati, podjednako zbog ljudske prirode, koja se čini nepromjenjivom, ali i zbog povijesnog iskustva koje se u kontinuitetu otkriva kao evidentno nasilje. Potkrijepivši ovu tezu s mnogo detalja o sudbinama likova iz Grossmanovog romana, Zima je istakao da su se u kontinuitetu ruske povijesti sloboda i ropstvo smjenjivali kao dan i noć. Lenjin i Staljin inkarnacija su jednog te istog principa, principa boljarske Rusije koja je, od Ivana Groznog preko Petra Velikog do komunističkih diktatora, dočekala svoj apogej. Dakako da je to tema bez kraja, ali ako posegnemo za Berdjajevim, onda su lenjinizam i staljinizam, sa svim svojim konzekvencama, derivat maksimalizma koji je bitna odlika ruske inteligencije. Poslije svega, rekao je Zima, ostaje Grossmanov roman koji provocira mnoga pitanja, uključujući i ono koje možemo ponavljati do vječnosti, a to je: kako je to bilo moguće? ✨

O. Kobsa

RENEE WEISZ-MALEČEK:

MOJE RATNO DJETINSTVO U KRIŽEVCIMA

ČOVJEK SE RADO SJEĆA MOMENATA I DOGAĐAJA IZ ŽIVOTA KOJI SU BILI LIJEPI I SRETNI, A ONE RUŽNE I NESRETNE VOLI POTISKIVATI IZ SJEĆANJA. MEĐUTIM, KAD SU ZAPOČELI, PA ONDA I UČESTALI, POKUŠAJI REVIZIJE POVIJESNIH ZBIVANJA, ZAKLJUČILA SAM DA JE ZADATAK STARIJIH GENERACIJA, POGOTOVO NAS ŽIDOVA, DA IZNOSIMO ISTINU O VREMENU DRUGOG SVJETSKOG RATA, DA OPIŠEMO ONO ŠTO SE NAMA DOGAĐALO, KAKO SE NE BI ZABORAVILO I KAKO SE NIKADA VIŠE NE BI PONOVILO. UPRAVO JE TO BIO JEDAN OD POTICAJA DA NAPIŠEM OVA MOJA SJEĆANJA.

Uoči Drugog svjetskog rata živjela sam kao dijete u svom rodnom gradu Križevcima, u skladnoj židovskoj građanskoj obitelji. Moji roditelji, pa čak i baka po majčinoj strani, bili su rođeni Križevčani, a djed po majčinoj strani Zagrepčanin. Moja majka Adela Weisz rođ. Schwarz potomak je poznate zagrebačke obitelji Schwarz, koja je dala mnoge značajne pojedince. Majka je bila najstarije dijete Olge rođ. Katz i Vilima Schwarza. Završila je učiteljsku školu u Križevcima i bila tri godine, do udaje, učiteljica na židovskoj školi u Zagrebu. Kasnije se posvetila porodici i radu u židovskim organizacijama, naročito cionističkim. Imala je dva mlađa brata, Zvonimira, koji je kao magistar farmacije radio u apoteci Šajer u Križevcima, i Vladimira, koji je prekinuo studij prava, da bi nakon smrti oca preuzeo knjižaru i tiskaru.

Baka i djed, koji je bio knjižar i izdavač, rano su umrli (1935. i 1937.). pa sam o njima više saznala iz pričanja, nego iz osobnih kontakata. Moj otac, dr. Đuro Weisz, bio je mlađi sin dr. Dragutina Weisza (obojica liječnici) i Auguste rođ. Tauber. Stariji sin, Zlatko, ostao je teški invalid iz Prvog svjetskog rata, a radio je kao bankovni činovnik u Zagrebu. Bio je poznati sportski radnik. S djedom i bakom Weisz bila sam svakodnevno, jer su stanovali u istoj ulici, nasuprot nas.

Deda je bio poznati liječnik, nazvan ocem sirotinje, jer siromašnima nije računao ništa za svoje usluge. Bio je liječnik mjesnih baruna - obitelji Kiepach - ali i radnika, seljaka i, naravno, članova židovske zajednice. Vršio je dužnost gradskog fizika i vodio zdravstvo grada, kako preventivu tako i kurativu.

Svojim pacijentima bio je liječnik i savjetodavac i o osobnim problemima.

Od bake, koja se strogo držala svih vjerskih i tradicionalnih običaja, mnogo sam naučila. Da će sve te običaje poštovati i održavati ona se zavjetovala u trenutku kad se njen muž, moj djed, još kao mlad razbolio od upale pluća i kad joj je bilo rečeno da je situacija tako teška da mu samo Bog može pomoći. Deda je ozdravio, ali ona se toga pridržavala do kraja života (iako je ponekad, za vrijeme rata, zbog toga gladovala).

Kod bake i djeda kuhalo se strogo košer, svetkovali su se praznici, a svaki šabat bio je lijep i svečan. Baka je palila svijeće i izrekla brohu, a zatim se, uz lijepo prostrt stol, blagovalo. Deda je za Pesah održavao seder večere, na kojima bi se skupilo petnaestak osoba - naša križevačka obitelj, moji ujaci, stric iz Zagreba, ranijih godina i netko od rođaka iz Beča, a često i nepoznati Židovi koji bi se slučajno zatekli u Križevcima. Ja sam imala čast izreći „maništano“. Za velike praznike išlo se u hram. Ja sam s mamom i bakom sjedila na balkonu, a muški su bili u prizemlju. Bogoslužje je vodio kantor Bucksbaum. Svi su bili lijepo i svečano obučeni i dotjerani. Muški su nosili polucilindre, a Jakob Hiršl cilindar.

Iako je križevačka Židovska općina bila mala (1940. brojila je samo 117 duša), osim bogoslužja u hramu, društveni život se odvijao u općinskoj zgradi, koja je bila uz hram. Tu je bila velika dvorana za sastanke, predavanja, priredbe i koncerte, te manja prostorija u kojoj smo se kao mala djeca sastajali, slušajući biblijske priče i vježbali programe za prigodne priredbe. Kad smo krenuli u školu tu se svake nedjelje održavao vje-

ronauk. Vrlo aktivni su bili Hevra Kadiša, gospojinsko društvo, omladinsko društvo i cionistička organizacija. U zgradi su bila i dva stana, jedan za kantora i jedan za šamaša Raudnitza. Po pričanju, u ranija vremena, kad je članstvo Općine bilo brojnije, uvježbavale su se i održavale razne priredbe. Poznata je bila Purimska zabava, za koju je Općina najmnila veliku dvoranu u Hrvatskom domu. Dolazili su gosti iz Zagreba i okolnih gradova. Negdje iza 1925. broj se članova Općine smanjivao, jer su mladi završavali studije i odlazili raditi u Zagreb i druge gradove, dok je starija generacija pomalo izumirala.

Tako se lijepo i mirno odvijao obiteljski i društveni život do 1939.-1940. godine, kad se počela osjećati velika napetost, koju ja kao dijete nisam toliko zapazala. Iz Austrije je izbjeglo nekoliko članova obitelji, koji su dočekali vize za odlazak u Ameriku i tako su se spasili. Oni su pričali kakve se strahote tamo događaju, no nitko od naših Židova, pa ni moji roditelji, nažalost nisu mogli ni zamisliti da bi se takovo nešto moglo dogoditi kod nas! Vodile su se diskusije da li bi trebalo otići, ljudi su bili dezorijentirani, ali zbog pogrešne nade svi su, nažalost, ostali u svojim domovima. Godine 1940. umro je moj deda Weisz, što je za mene bio veliki stres. Baka je likvidirala svoje kućanstvo i preselila se k nama.

I tako smo dočekali travanj 1941., okupaciju i proglašenje tzv. NDH. Već nakon nekih pet dana došli su predstavnici nove vlasti i oduzeli nam radio. Bio je to novi Telefunken, koji je tata kupio prije tri mjeseca kako bi slušao vijesti. Ja sam se rasplakala. Naravno, radio aparate oduzeli su svim Židovima.

Nakon kojih dva-tri tjedna uslijedilo je davanje tzv. kontribucije. To je značilo oduzimanje zlatnine (osobnog nakita), srebrnine, štednih knjižica i ostalih vrijednih stvari. Još čuvam popis predanih predmeta sa žigom ustaških vlasti. Uskoro nakon toga, svi Židovi koji su radili u državnoj službi ili poduzećima dobili su otkaz. To se ticalo i mog tate, koji je bio liječnik socijalnog osiguranja, tzv. „okružnog ureda“, unatoč traženja osiguranika da ostane raditi. Moj je otac bio žalostan, ponizen i povrijeđen. Međutim, ostao je raditi u privatnoj praksi, i njegovi ga pacijenti nisu napuštali.

Radnje, dućani i poduzeća bili su židovskim vlasnicima oduzeti po kratkom postupku. Tada je došla na red i uredba o nošenju znakova. Najprije su to bili četverokutni žuti komadi tkanine s otisnutim magen davidom i velikim slovom Ž u crnoj boji. Takav znak nosio se na prsima i na leđima. Kasnije su uvedeni okrugli metalni znakovi, koji su se nosili samo na prsima. Možete si samo zamisliti kako se čovjek osjećao ovako „obilježen“, prolazeći ulicom u malom gradu, gdje je svatko svakoga poznao. Nekim je ljudima bilo neugodno susretati se, jer nisu znali što bi kazali, pa su nastojali izbjeći susrete, dok je manji dio njih - za ono vrijeme hrabrih - prilazio, ispričavao se i bio posebno ljubazan. Kad sam prvi puta došla u školu ovako obilježena, strčale su se moje kolegice i pitale „Što ti je to“ ili takovo nešto. Bilo je teško odgovoriti! Kasnije sam saznala da je sve to bilo „legalno“ prema tadašnjim, tzv. rasnim zakonima. Ja sam u lipnju 1941. završila četvrti razred osnovne škole i time je moje školovanje u razdoblju Drugog svjetskog rata bilo završeno.

Židovskoj općini oduzet je hram i općinska kuća. Hram je oskvrnut, i ustaše sunaprosto namjerno uništavale sav inventar. S tornjića na fasadi izbili su mramorne ploče s Deset zapovijedi, bacili ih i razbili na komade. Uspjeli smo doći do dva komada, od kojih je jedan i danas kod mene, a drugi u Jevrejskom muzeju u Beogradu. Moja majka je uz pomoć nežidovskih dobrih prijatelja (Kolšek i drugi), koji su uz

Renee s roditeljima - Adelom i Durom

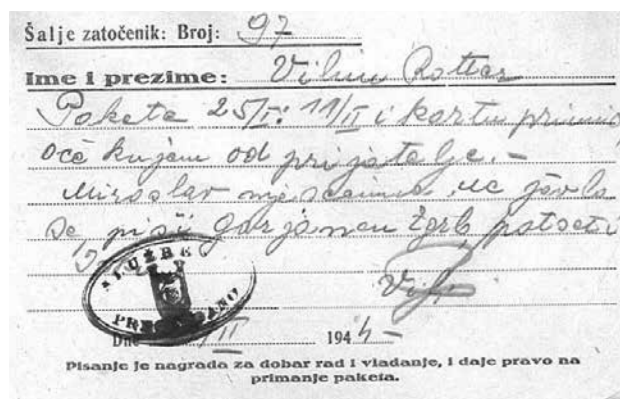
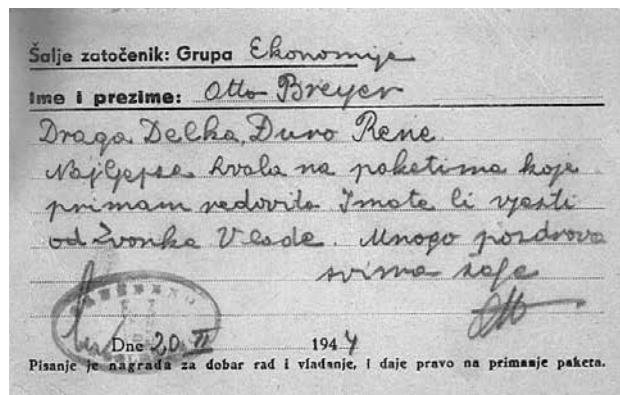
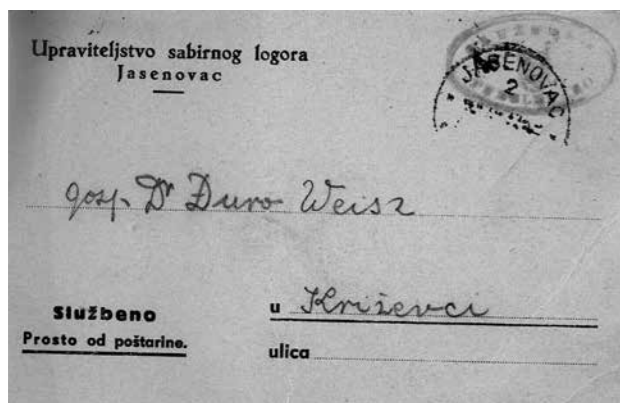
Križevačka sinagoga na razglednici iz tridesetih godina prošloga stoljeća

nju mnogo riskirali, uspjela spasiti dvije tore i dio arhiva Općine, koji je bio izbačen na dvorište. Tore su bile pohranjene kod obitelji Kiepach. Bila je to obitelj baruna njemačkog podrijetla, ali vrlo korektna i nama naklonjena. Deda i tata bili su im decenijama kućni liječnici. Devastirani hram bio je kasnije magazin i građevinski nije bio narušen. Mi smo stanovali gotovo preko puta, pa smo mnogo toga vidjeli.

Od lipnja 1941. pa nadalje Židovke od 18 do 50 godina morale su ići na prisilni rad. Nije to bio neki težak posao - uglavnom uređivanje parkova i groblja - no tendencija je bila da ih se ponizi. Moja mama je također išla na prisilni rad - svakoga dana u razdoblju nešto dužem od 6 mjeseci - dok je baka, koja

je imala više od 50 godina, vodila kućanstvo.

Negdje početkom srpnja 1941. jedne su noći odvedeni muški članovi židovske zajednice u dobi od 16 do 50 godina. U toj su grupi bili i moji ujaci. Jedino je moj tata bio izuzet, jer je nedostajalo liječnika, pa je bio potreban. Saznali smo da su Židovi iz sjeverozapadne Hrvatske bili odvedeni na Zagrebački velesajam. Nekolicina od njih, među njima i moji ujaci, uspjeli su potplatiti ustaše, dajući im sve što su imali za propusnice do Karlovca i Sušaka. Na taj način, dospjevi u talijansku zonu, spasili su si život. Uhićeni su u Sušaku, pa su prošli zatvore u Rijeci i Trstu i bili transportirani vlakom u Kalabriju, u logor Ferramonti-Tarsia.

Pisma iz logora

Otuda su nam se uspjeli javiti. Godine 1944. oslobodili su ih saveznici.

Međutim, od 1942. počele su dolaziti posebne dopisnice od zatočenih u Staroj Gradiški i Jasenovcu. Bile su to molbe za hranu i upiti o bližnjima. Budući da je tata radio u privatnoj praksi, dobivao je često prehrambene artikle umjesto plaće, pa smo sve što smo mogli i što se držalo nekoliko dana (mama je pekla neke pogače) pakirali u pakete i slali poznatima i nepoznatima koji su se tako javljali. Moja je dužnost bila otpremiti pakete poštom. Saznali smo da su i drugi članovi obitelji, iz Zagreba i Bjelovara, u logorima, pa i moj stric Zlatko, teški invalid iz Prvog svjetskog rata. Stradao je u Staroj Gradiški, kao i svi odvedeni Križevčani.

Za Židove je uveden policijski sat od 19 do 7 sati. Živjeli smo u stalnom strahu od odvođenja. Pogotovo noću, kad se čuo bat koraka straže; samo smo čekali hoće li se zastaviti i lupati na vrata. Imali smo spakovane ruksake s malo odjeće i hranom. Već 1941. pred zimu jedne su noći odvedene žene i djeca, a ostali su samo starci. Nikad nismo saznali kamo su odvedeni, ali se nitko nije vratio. Ponovno jedne noći u proljeće 1942. pokupili su preostale starce. Saznali smo da su odvedeni u sabiralište u Bjelovar. Tada je moja mama u očaju otišla do grkokatoličkog biskupa Bukatka i molila ga da se, u ime humanosti, zauzme za starce. I, stvarno, intervencija je uspjela i grupa je vraćena. No, kojih tri mjeseca kasnije jedne su noći odvedeni u nepovrat.

U kući u kojoj smo stanovali imali smo dobre i hrabre susjede-prijatelje, obitelji Gibas, Plasajec, Golubić i Maurin. Kod Gibasovih smo slušali Radio London. To nam je u onim teškim i deprimirajućim vremenima bilo veliko ohrabrenje, ali za naše susjede i nas vrlo opasno. Ostali susjedi su nam spremili ostatak vrijednih stvari i ohrabrivali nas.

Ja nisam smjela ići u školu, u kino, na priredbe itd., bila sam uglavnom kod kuće, radila sam u vrtu, a kod gđe Maurin, švelje, naučila sam šivati (što je bilo jedino dobro u toj situaciji). Nabavili smo udžbenike za školu, a mama mi je pomagala u učenju. Moje kolegice iz razreda posjećivale su me gotovo svaki dan i pokazivale što treba učiti. Bile su to Blaženka Martinčić, Maja Škalko, Dragica Konfic, ponekad i druge. Negdje, mislim 1942., pričale su mi da je u razred došla nova učenica. Jednog dana na ulici susrela sam svoje dvije kolegice i novu učenicu. Nekako se desilo da sam s njom ostala malo po strani. Ona mi je prišla blizu i prišapnula nešto kao – ne daj se, izdrži, opet ćeš ići u školu i sve će biti dobro. Ostala sam zapanjena, jer nisam znala nije li to neka provokacija. Ona je shvatila moj strah i rekla: „Ne boj se, moja je mama Židovka, znam kako ti je“. Bila je to Mira Gruden, sestra našeg Živka Grudena. U ono vrijeme bilo mi je to veliko ohrabrenje, kakvih je tada bilo vrlo malo i kad je sve izgledalo bezizlazno.

Ne znam koliko su moji roditelji znali što se događa u logorima. Vjerujem da je tata bio informiran, ali je želio poštediti baku i mamu, a pogotovo mene. Kad bi moji roditelji povremeno saznali da se sprema neka ustaška akcija, sklanjali su me

u više navrata preko noći kod prijatelja. Tata je saznao i za partizanski pokret i od 1943. preko svojih pacijenata iz okolnih sela, slao partizanima lijekove i zavojni materijal. Imao je veliku sreću da nikad nisu nikog uhvatili.

Početkom 1944. jednoga smo dana, preko pacijentice, dobili pismo s Kalnika, gdje je u to vrijeme bio Kalnički partizanski odred. Poslao ga je Božo Švarc, bivši učenik moje mame iz Židovske škole. On je bio jedan od vrlo rijetkih koji se uspio spasiti s Jadovna; dospio je u Jasenovac, ali je uspio pobjeći i priključiti se partizanima. Pismo je završavalo sa: „Smrt fašizmu – sloboda narodu!“ Bio je to melem za nas. Pismo nismo željeli uništiti, već ga je tata stavio u tanku limenu kutiju za injekcijske igle i ukopao u glinu na vrhu visoke kaljeve peći. Na sreću, Božo je preživio, a pismo je nakon rata dobila njegova majka.

Godine 1944. moj otac se teško razbolio. Aktivirala mu se plućna tuberkuloza, za koju tada još nije bilo lijekova. Morao je prestati raditi, i odmah su mu u ordinaciju i čekaonicu naselili najprije njemačkog, a zatim domobranskog liječničkog pomoćnika, odnosno bolničara. Srećom, obojica su se vrlo pristojno ponašali. Tata je umro u rujnu 1944., pa smo ostali u još težem položaju, sada potpuno nezaštićeni. Za mene je to bio strašan šok, jer ja nisam bila svjesna koliko je tata teško bolestan. Na sprovodu je bilo dosta ljudi, a nekoliko građana se usudilo nositi lijes do groba. A ja sam nad grobom izrekla kadiš!

Počela su za nas još teža vremena. Već drugi dan nakon sprovoda iz ustaškog redarstva su nam, uz ordinaciju i čekaonicu, oduzeli i jednu veliku sobu. Poslali su ustaškog funkcionera sa ženom da se tu nastane. Bili smo u velikom strahu kako će se to dalje odvijati. Nakon dva dana taj ustaša, naš novi sustanar, pozvao je moju mamu k sebi na razgovor. Baka i ja smo bili jako preplašeni, no mama se vratila smireno. Nakon izvjesnog vremena nam je ispričala da je taj oštri ustaša suradnik partizana, a žena mu je Židovka, pod tuđim imenom! Tako smo imali sreću, jer kad bi

Dr. Renee Weisz-Maleček i dandanas čuva znakove kakvima su odmah nakon proglašenja NDH bili obilježeni Židovi, pa tako i ona, iako joj je bilo tek 11 godina

se pojavio tko od vlasti, gospodin Horvat – tako se zvao – rekao bi „Ne mijesajte se, oni su moja briga“, pa smo bili donekle zaštićeni. Mama je morala. Jednog dana sam na ulici susrela Nevenku Novak (kćerku našeg prvog pilota), koja je bila apsolvantica matematike. Pitala me je da li učim i kako mi ide matematika. Kazala sam da mi je teško, jer mi nitko ne zna rastumačiti neke pojmove i zadatke. Ona mi je kazala da dođem do nje, pa će mi ona rastumačiti gradivo. Tako sam redovito dolazila na instrukcije, za koje si nije dala platiti ni pare. Kasnije sam se zagrijala za matematiku i Nevenki imam zahvaliti što sam u školi i kasnije bila dobar matematičar.

Rat se pomalo približavao kraju, što smo saznali iz emisija Radio Londona.

Početkom svibnja 1945. pucnjava je najavlivala blizinu fronte, pa smo s ostalim stanarima bili često, pa tako i u noći od 6. na 7. svibnja, u podrumu (skloništu). Najednom je pucnjava prestala. Netko je provirio iz podruma i čuo dolazak vojske i vidio nekoliko krasnih šarenih raketa, koje su se vinule u zrak. Znali smo da smo slobodni! Bilo je to nevideno veselje i ushićenje. Tek smo kasnije saznali da smo opet imali veliku sreću. Postojala je lista koga treba „likvidirati“ prije povlačenja ustaša i Njemaca. Na njoj smo među ostalima bili baka, mama i ja. Da su partizani došli samo jedan dan kasnije, to bi se bilo i dogodilo..

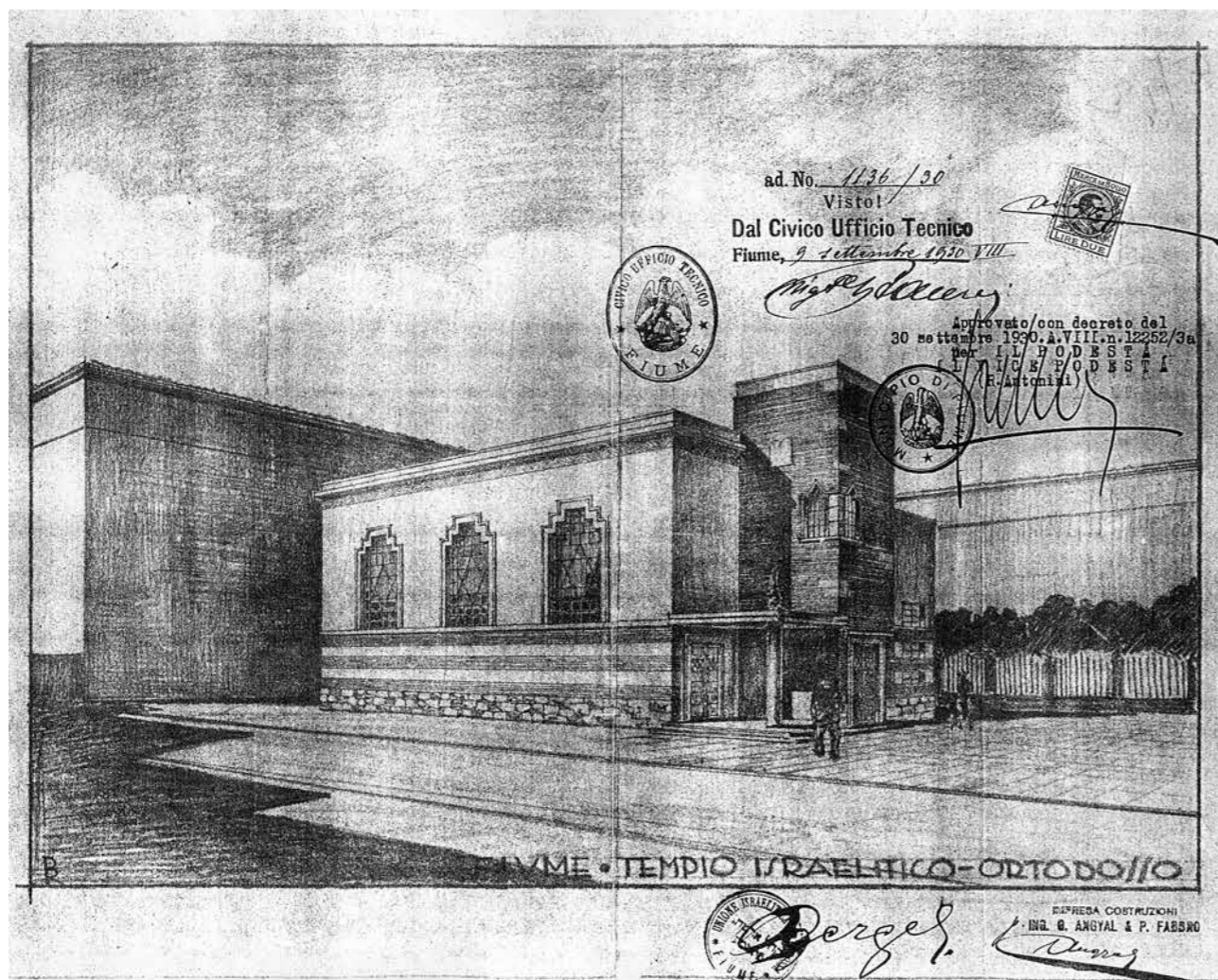
Počela je proslava i prilagođivanje novom životu. U kući nam je bio smješten štab jedinice, a svi drugovi bili su vrlo dragi, korektni i pristojni. Ostali

su samo dva dana i pošli dalje. Netko tko to sve nije doživio ne može si ni zamisliti što znači biti jednak drugima

i živjeti bez straha. Primila sam se intenzivno učenja i u lipnju i srpnju položila prvi i drugi razred gimnazije, a početkom rujna treći i četvrti, pa sam krenula redovito u peti razred sa svojim nekadašnjim kolegicama, sada i kolegama.

Međutim, bilo je još uvijek strašnih momenata: kad smo očekivali da će se netko od odvedenih ljudi vratiti, a – vratio se nije baš nitko! Stradalo je 37 članova naše obitelji iz Hrvatske, Češke i Austrije.

Bila sam sretna što mogu ići u školu, učiti, ići na priredbe, u kino, na radne akcije, na izlete, jednom riječi živjeti u slobodi i jednakosti. Zamišljala sam da će svijet nakon strahota Holokausta i ratova postati bolji. Poticaj mi je bio što sam usred strašnih događaja upoznala ljude koji su bili plemeniti, humani, hrabri i požrtvovalni, koji su na razne načine pomagali progonjenima i potlačenima, riskirajući često i vlastiti život. No u današnjim prilikama – gotovo 70 godina poslije – ne smijemo dopustiti revidiranje povijesti, sve do negiranja Holokausta. Moramo se uvijek i svuda boriti za ravnopravnost svih, bez obzira na nacionalnost, vjeru, rasu; za toleranciju, a protiv antisemitizma, rasizma i ksenofobije. Nastojmo to objasniti mladoj generaciji, kako ne bi potpala pod loše utjecaje – sa željom da se strahote ne zaborave i nikad ne ponove. ✨

ZLATKO KARAČ: IZ REGISTRA SINAGOGA U HRVATSKOJ (9)

RIJEČKA ORTODOKSNA SINAGOGA

NA ARHITEKTONSKOM FAKULTETU SVEUČILIŠTA U ZAGREBU DOVRŠENA JE IZRADA REGISTRA SINAGOGA U HRVATSKOJ U KOJEMU JE PO JEDNOOBRAZNOG MODELU OBRADENO STOTINJAK SINAGOGALNIH GRAĐEVINA. KAO PRIKAZ PROJEKTA, VODITELJ ISTRAŽIVANJA ARH. ZLATKO KARAČ U NASTAVCIMA PREZENTIRA „KATALOŠKE JEDINICE“ NAŠIH SINAGOGA NASTALIH U POSLJEDNJEM SLOJU IZGRADNJE, TIJEKOM 20. STOLJEĆA

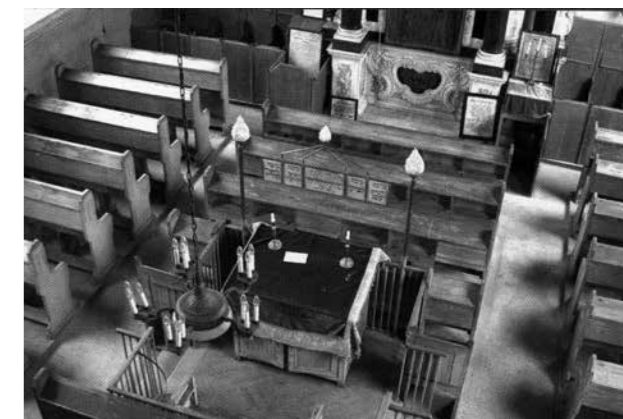
Nakon triju sefardskih provizorno uređenih bogomolja (18.-19. st.), zatim velike aškenaske kupolne sinagoge reformiranog obreda (poč. 20. st.), te dviju ortodoksnih „kapela“ iz 20-ih godina, brojna je riječka židovska zajednica između dva svjetska rata realizirala i svoju sedmu sinagogu po redu – ortodoksnu malu hram, zvan scuola ili mala šul.

Godine 1920. utemeljena je samostalna Unione degli Israeliti Ortodossi di Fiume. Manju bogomolju prvotno su uredili u Via Giovanni Ciotta (danas Barčićeva ul.), potom u Viale Deak (Krešimirova ul.). Od Općine Rijeka 27. I. 1928. kupili su za 10.000 lira zemljište površine 769 m² za izgradnju novog hrama. Za izradu prvog projekta čini se da je bio angažiran ing. G. Farkas, koji se spominje u povijesnim izvorima Židovske općine, no svu daljnju (sačuvanu) dokumentaciju sinagoge potpisali su građevinski inženjeri V. G. Angyal i P. Fabbro (koji su 1925.-1927. već stekli reference na projektu opatijske sinagoge).

Objekt je soliterne impostacije, decentno povučen u dubinu parcele s ogradom prema ulici, izduženoga „kutijastog“ volumena položenog u smjeru istok-zapad; glavno pročelje je sjeverno, ulaz zapadni.

Prva varijanta projekta iz rujna 1930., u odnosu na konačno realiziranu, predviđala je izvedbu okvirne nosive konstrukcije s poligonalno lomljenom gredom zaobljene konture u interijeru (poput tvorničke hale); oblikovanje je bilo posve reducirano, donekle nekreativno, bez ukrasa i religijskih simbola, pa stoga nije prihvaćeno.

Druga varijanta, iz lipnja 1931., predstavljala je čišće konstruktivno rješenje, gdje je dvozglojni armiranobetonski okvir riješen s kosim uglovnim vutama i ravnim gredama ras-

Lijeva strana: Perspektivni prikaz sinagoge iz idejnog projekta (V. G. Angyal, P. Fabbro, 1930.)

Desna strana: lijevo: Vanjski izgled sinagoge nakon obnove / desno: Pogled na interijer sinagoge nakon obnove

pona 9,95 m, a debljina nosivih stupova „skrivena“ je u šupljem dvostrukom zidu; oblikovno su bolje dizajnirani prozori dvorane sa stepenasim završetkom i simbolom magen Davida u rasteru prozorskog ostakljenja te je modernije akcentuirana stubišna verikala od fugirane opeke.

U konačnici je 1931./32. realizirana treća modificirana varijanta s dopunskim dotjerivanjem detalja, zadržavajući glavne odrednice prethodnog projekta. Dojam moderniteta osobito podržava asimetrična kubistička kompozicija zapadnog pročelja s glavnim ulazom „preko ugla“, naglašenim korpusom stubišta i uglovnim prozorom s oblikovnim reminiscencijama na art déco detalje. Jednostavni glatko ožbukani volumen molitvene dvorane samo je u parapetnoj zoni naglašen razdjelnom linijom vijenca ispod prozora i horizontalnim trakama koloristički kontrastne fugirane opeke te podnožja od kamena. Iznad prozora u žbuci je apliciran reljefni motiv šesterokrake „Davidove zvijezde“; uz ulaz je recentno postavljena spomen-ploča palim Židovima u Drugom svjetskom ratu sa znakom menor.

Raskošni barokni aron ha-kodesh od mramora izrađen u Conegliano Venetu, prvotno je stajao u tršćanskoj sinagogi

Scuola grande, kasnije je prenesen u Anconu, a od tamo je 1934. kao donacija poslan u Rijeku. Propovjedna bima za rabina je u sredini prostora, sukladno ortodoksnom konceptu sinagogalnog prostora; katna galerija za žene (esrat naschim) je od molitvenog prostora odvojena rešetkastom ogradom. Jedini ukrasi u interijeru su oslikani vijenac ispod stropa i stilizirani vegetabilni reljef podno linije prozora.

Uz sinagogu je u zapadnom dijelu parcele projektirana pomoćna jednokatna zgrada s obrednim kupkama za žene (mikve) i stanom čuvara.

Riječka je sinagoga posljednja koja je u Hrvatskoj uopće izgrađena, pri tome i jedina s jasnim oblikovnim kôdom rane moderne, uz tek poneki detalj art déco stilizacije.

Godine 2008. dovršena je cjelovita uzorna obnova sinagoge vrijedna oko dva milijuna kuna, koja je tijekom više faza trajala gotovo 15 godina (arh. Vladi Bralić). Jedina je naša namjenski građena sinagoga koja je i danas u izvornoj obrednoj funkciji. Zaštićeni je spomenik kulture. ✨

O HOLOKAUSTU NA FARSIJU

Izraelski memorijalni centar Holokausta Yad Vashem u Jeruzalemu pokrenuo je potkraj siječnja YouTube kanal s ciljem da i tim putem reagira na poricanja genocida nad Židovima u Drugom svjetskom ratu, koja često javno izriče iranski predsjednik Mahmud Ahmadinežad.

Kanal nudi svjedočenja preživjelih žrtava Holokausta, od kojih su mnoga snimana posebno za iransko gledateljstvo te fotografije žrtava koncentracijskog logora Auschwitz. Titlovi su na farsiju, tj. nacionalnom iranskom, odnosno, tzv. novoperzijskom jeziku, kojim govori 22 milijuna ljudi u Iranu i još dva milijuna u drugim zemljama. Uz kanal na YouTubeu, Yad Vashem je pokrenuo i internetsku stranicu na farsiju.

Avner Shalem, ravnatelj Yad Vashema izrazio je nadu da će se uspostavljanjem takve izravne veze s iranskim korisnicima interneta pobuditi suosjećanje Iranaca prema žrtvama Holokausta. Također je rekao da očekuje da će autentične snimke Holokausta obezvrijediti nastojanja iranskog predsjednika Mahmuda Ahmadinežada da porekne genocid nad Židovima u Drugom svjetskom ratu.

Kanal je pokrenut uoči ovogodišnjeg Dana sjećanja na žrtve Holokausta, koji se obilježava na dan oslobođenja Auschwitz, 27. siječnja. ✨

THE JERUSALEM POST

BREAKING NEWS 24 HOURS A DAY

UČITI JUDAIZAM OD GABRIELLE GIFFORDS

Unatoč našoj snažnoj izraženoj želji da se dođe do općeprihvaćene definicije Židova, ne možemo zanemariti činjenicu da su brojni „ne-Židovi“ židovskiji od „židovske“ im subraće.

Pridružujući se molitvama za brzi i potpuni oporavak zastupnice u Predstavničkom domu SAD Gabrielle Giffords, ne možemo ne zabilježiti i istaknuti divljenje načinu na koji je kongreskinja iz Arizone – a nadamo se da će to biti i ubuduće – oličenje vrednota i uloge židovstva.

Upravo je njezin „osjećaj za bit židovskog sustava vrijednosti, kad je riječ o odnosu prema strancu“, utjecao na Gabrielle Giffords kad je u svojoj vlastitoj, graničnoj državi, zauzimala stajalište o spornom i osjetljivom problemu odnosa prema strancima bez valjanih dokumenata, kaže Josh Protas, bivši direktor Židovskog vijeća Tusconareae za odnose među zajednicama. Istodobno, ona nije ni na tren smetnula s uma moguću zabrinutost i strahove svojih birača zbog nekontroliranog ilegalnog priljeva stranaca.

Možda je to posljedica njezina poznavanja vojnih i obrambenih izazova s kojima se suočava Izrael. Kao zastupnica iz Osmog izbornog okruga Arizone, Gabrielle Giffords morala je premošćivati vrlo raznorodna politička mišljenja, kako u liberalnom Tusconu, tako i u njezovu ruralnom zaleđu.

Primjenjujući osobito Židovima svojstvenu strategiju, pokazivala je spremnost saslušati vrlo različita mišljenja. U stvari, tijekom jedne od takvih prigoda u kojima se pokazuje intelektualna otvorenost – na jednom od njezinih „Kongresa na vašem uglu“ upriličenog na ulazu u veliki trgovački centar u Tusconu – snaga i strpljenje Giffordsove, kao pozornog i pažljivog zakonodavca, zloupotrebjeni su na jedan užasan način i, kad je povučen okidač, pokazali su svu njezinu tragičnu ranjivost.

Značajke židovstva u Gabrielle Giffords možda su, kako se zaključuje u jednom memorandumu američkog Ministarstva za domovinsku sigurnost, poslužile kao motiv za zločin. Za čovjeka koji je povukao okidač, Jareda Loughnera, vjeruje se da je održavao veze s American Renaissance, protuvladinom, protudoseljeničkom, anticionističkom i antisemitskom organizacijom. U tom memorandumu naglašava se da je Gabrielle prva Židovka izabrana na tako visok položaj u Arizoni te da se kao mogući motiv ispituje Loughnerov navodni antisemitizam.

Gabrielle Giffords

Doduše, prema halahi Gabrielle Giffords nije Židovka. Jer, dok joj je otac Židov, majka joj je kršćanka, pripadnica Kristove crkve.

Ipak, takvo je obiteljsko podrijetlo nije spriječilo da 2006. godine ustvrdi: „Ako u mojoj obitelji želite da se nešto učini, onda se obratite Židovkama, jer one daleko najbolje znaju kako nešto napraviti i izvesti.“

Prema izraelskoj novinskoj agenciji, njezin djed Akiba Hornstein promijenio je svoje prezime u Giffords nakon što se iz New York preselio u Arizonu, „djelomice stoga što nije želio da njegovo židovstvo u njemu nepoznatom ozračju izaziva podozrenje.“ Možda je djedov urođeni poriv za samoodržanjem bio nepogrešiv. Napad na zastupnicu iz Arizone nedvojbeno izaziva zabrinutost zbog oživljavanja antisemitizma (kao i dubokih podjela kad je riječ o političkom diskursu suvremene Amerike).

No napad, nakon kojeg su u prvi plan dospjele neke vrlo plemenite i izričito židovske značajke ličnosti Gabrielle Giffords, također osvjetljava i promjene kroz koje u Americi prolazi ži-

dovski identitet. Proteklih godina odgovor na pitanje „Tko je Židov?“ formira se tako da obuhvaća sve širi krug pojedinaca i skupina. Djelomice je to posljedica odluke reformističkog pokreta iz 1983. godine da se počne priznavati i podrijetlo po ocu. Ta odluka, prema kojoj je i Gabrielle Giffords Židovka u punom smislu riječi, olakšala je kongreskinji da se uključi u svoju lokalnu reformističku shul, tj. kongregacijski centar za poduku, gdje se počela približavati i judaizmu nakon svog puta u Izrael 2001. godine, kada kod nje i započinje mijena vjere.

No, proširena definicija židovskog i židovstva ne ograničava se samo na reformistički pokret. Sličan je trend snažno zahvatio i konzervativni judaizam, kako je to naglasio Dr. Adam Ferziger, viši znanstveni suradnik pri Rappaport centru za izučavanje asimilacije pri Sveučilištu Bar-Ilan, u članku objavljenom u

Journal of Jewish Studies što ga izdaje Sveučilište Oxford. U tom članku, pod naslovom „Between Catholic Israel and the 'K'rov Yisrael: Non-Jews in Conservative Synagogues (1982-2009)“ (Između katoličkog Izraela i 'K'rov Yisraela: ne-Židovi u konzervativnim sinagogama u razdoblju 1982.-2009.), Ferziger kaže da potomci iz mješovitih brakova u kojima žena nije Židovka – dakle, oni koji, prema halahi nisu Židovi – nisu više nužno izvan zajednica i aktivnog obrednog života ni u američkim kongregacijama židovske konzervativne struje. Prva je promjena te politike izazvana dosad nezabilježeno visokim stopama vjenčanja između pripadnika različitih vjeroispovijesti u posljednjih nekoliko desetljeća dvadesetog stoljeća. Drugi mogući razlog mogao bi se kriti u činjenici da se, poput Gabrielle Giffords, sve veći broj ljudi svjesno odlučuju da se identificiraju kao Židovi, a da, s druge strane, ne pokazuju nikakvu namjeru da se podvrgnu konverziji.

Kao što je i razumljivo, izraelski Zakon o povratku prilagođava se tom složenom realitetu židovstva, pa osobama poput Gabrielle, njezina supruga i njihovih potomaka automatski daje državljanstvo. Kritičari Zakona o povratku vjerojatno će primijetiti da je temeljem tog Zakona državljanstvo dobilo 300.000 useljenika iz Sovjetskog Saveza koji nisu Židovi po majci. No, zar je moguće te „ne-Židove“ isključiti unatoč činjenici da se golema većina njih posve integrirala u izraelsko društvo, da služe u obrambenim snagama i da su postali korisni i vrijedni građani? Je li zamislivo isključivati osobu poput Gabrielle Giffords, kao još jednu „ne-Židovku“, iako je ona po svemu nedvojbeno Židovka?

Uza svu želju da se dođe do općeprihvaćene definicije i takvog odgovora na pitanje „Tko je Židov?“ na kojem bi se mogao ujediniti židovski narod, ne može se zanemarivati složena datost da su brojni „ne-Židovi“ po svojim obilježjima mnogo židovskiji nego njihova „židovska“ subraća. Upravo je takav primjer i takva osoba kongreskinja Gabrielle Giffords. ✨

Preveo s engleskog Zoran Bošnjak

DOBROVOLJNI PRILOZI

ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA

Sonja Pekota u povodu smrti Vere Vinković Wolner	500,00 kn
Obitelj Goldner umjesto cvijeća na grob Stanka Nicka	400,00 kn
Obitelj Oblat-Roguljić umjesto cvijeća na grob roditelja	200,00 kn
Obitelj Weisz-Maleček u povodu godišnjice smrti majke Adele Weisz	400,00 kn
Obitelj Krešić umjesto cvijeća na grob Stanka Nicka	520,00 kn
Obitelj Weisz-Maleček u povodu smrti Stanka Nicka	500,00 kn
Obitelj Lustig	400,00 kn
Obitelj Gvozdan uz sjećanje na roditelje	20.000,00 kn
Obitelj Weisz-Maleček umjesto cvijeća na grob Tee Čimbur	200,00 kn
Eugenija Žuskin	1.700,00 kn
Mirjana Radman u povodu šeste godišnjice smrti voljenog supruga Josipa Radmana (26.1.2005.)	200,00 kn
Mirjana Radman u povodu prve godišnjice smrti voljene prijateljice Dore Barbarić (26.1.2010.)	300,00 kn
Žuži Jelinek u povodu stogodišnjice Doma	15.000,00 kn
Obitelj Oblat-Roguljić umjesto cvijeća na grob roditelja	200,00 kn
Obitelj Švarc-Weber u povodu stogodišnjice Doma	200,00 kn
Obitelj Porges	4.000,00 kn
Obitelj Breyer	11.500,00 kn
Ivana Klasnić	500,00 kn
Mladen Novak	200,00 kn

ZA SOCIJALNE POTREBE ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

Mila Ajzenštajn-Stojić u znak sjećanja na supruga dr. Jeronima Stojića	200,00 kn
--	------------------

NESVAKIDAŠNJA FILMSKA PREMIJERA U PRAGU

NICHOLAS WINTON – BRITANSKI OSKAR SCHINDLER

FILM „NICKIJEVA OBITELJ“ SLOVAČKOG REDATELJA MATEJA MINCA, KOJI JE PREMIJERNO IZVEDEN OVOGA SIJEČNJA U PRAGU, ISTINITA JE, DIJELOM I DOKUMENTARNA, PRIČA O NICHOLASU WINTONU, KOJI JE NA PRAGU DRUGOG SVJETSKOG RATA SPASIO VIŠE STOTINA ŽIDOVSKJE DJECE IZ TADAŠNJE ČEHOSLOVAČKE

Film o Nicholasu Wintonu koji je organizirao masovne evakuacije djece, uglavnom židovske, kako bi ih spasio od sigurne smrti u nacističkim koncentracijskim logorima, nedavno je imao svjetsku premijeru u Pragu.

Sir Nicholas Winton organizirao je neposredno uoči izbijanja Drugog svjetskog rata, 1939. godine, osam vlakova koji su prevezli 669 djece, većinom židovske, iz Čehoslovačke preko Njemačke u Veliku Britaniju. Djeca su smještena u skrbi obitelji, većinom u Engleskoj, a manji broj djece prebačen je u Švedsku.

Film "Nickijeva obitelj", slovačkog redatelja Mateja Minca, djelomično dokumentarac, potanko opisuje cjelokupnu operaciju spašavanja djece.

Premijeri filma u Pragu prisustvovao je njegov glavni junak, Sir Nicholas Winton, koji danas ima 101 godinu. Kada je u invalidskim kolicima dovezen na pozornicu, pozdravljen je dugim ovacijama. Na pozornici mu se pridružio zamjenik predsjednika češkog parlamenta Premisl Sobotka, koji je norveškom veleposlaniku u Pragu Jensenu Eikaasu uručio dokument kojim se Wintona predlaže za Nobelovu nagradu za mir. Prijedlog je potpisan od nekoliko stotina tisuća ljudi. Eikaas je tom prilikom rekao da Winton "ima sve vrijednosti koje imaju dobitnici najviše nagrade za mir na svijetu".

U jednom od najdirljivijih trenutaka filma, majka - neodlučna što da učini - kroz prozor vlaka uzima kćer, a zatim je, u trenutku kada vlak već kreće, vraća u vlak. "Imala je samo trenutak da donese odluku. To je istinita priča", rekao je redatelj filma, čija je ekipa, kako je rekao, uspjela pronaći 260 spašenih. "Ono što je Winton učinio, nevjerojatno je", kazala je Zuzana Maresova, jedna od spašenih. Procjenjuje se da "Wintonova djeca" danas imaju oko pet tisuća potomaka.

Godine 2002. tadašnji britanski premijer Tony Blair nazvao je Wintona "britanskim Schindlerom".

Wintonovi roditelji bili su njemačko-židovskog porijekla, ali su prešli na kršćanstvo. Sam Nicholas, rođen 1909., bio je

Sir Nicholas Winton prigodom 101. rođendana

kršten. Još prije njegova rođenja, 1907., obitelj se iz Njemačke preselila u London i dotadašnje prezime Wertheim promijenila u Winton.

Uoči Božića 1938. godine Winton je trebao otputovati u Švicarsku na skijanje, ali je, umjesto toga, odlučio otići u Prag i pomoći prijatelju koji je bio angažiran u spašavanju židovskih izbjeglica. Winton je ubrzo u Pragu sam stvorio organizaciju za pomoć djeci iz židovskih obitelji u Čehoslovačkoj. U studenome 1938. godine, ubrzo nakon Kristalne noći, britanski parlament prihvatio je mjeru koja je omogućavala ulazak u Veliku Britaniju izbjeglica mlađih od 17 godina, pod uvjetom da imaju gdje biti i da imaju 50 funti kao garanciju za povratnu kartu u svoju domovinu. Winton je pronašao domove za 669 djece. Roditelji velike većine te spašene djece završili su u Auschwitzu.

Winton se kasnije priključio britanskoj vojsci. O svom spašavanju židovske djece nije pričao i sve dok njegova supruga Greta nije, 1988., na tavanu pronašla mnoge dokumente o tome, za njegov se podvig nije znalo. Dokumenti sadržavaju popise djece, imena njihovih roditelja, imena i adrese obitelji koje su ih preuzele. Nakon što su poslana pisma na te adrese, 80 "Wintonove djece" pronađeno je u Velikoj Britaniji.

Svijet je ovu priču otkrio 1988. godine, kada je emitirana emisija BBC-a "That's Life!". Winton je sjedio u publici. Kad su pokazani Wintonovi dokumenti i ispričana njegova priča, voditelj programa upitao je ima li među publikom onih kojima je Winton spasio život te ih zamolio da ustanu. U tom trenutku više od dvadeset osoba iz publike ustalo je, okružilo Wintona i zapljeskalo mu.

Nicholas Winton dobio je mnoga britanska i češka priznanja, a za svoj 100. rođendan vozio se u avionu kojim je pilotirala Judy Leden, kćerka jednoga od dječaka spašenih njegovom akcijom u Čehoslovačkoj na pragu Drugog svjetskog rata. ✨

A. C.

KANADA

SPOMENIK NEČISTOJ SAVJESTI

Kanada podiže spomenik stotinama Židova koje je uoči Drugog svjetskog rata odbila primiti. U svibnju 1939. godine, oko tisuću europskih Židova izbjeglo je iz nacističke Njemačke i brodom St. Louis krenulo na Kubu, koja im je izdala vize. Nakon tjedan dana plovidbe, brod je stigao u Havanu. Međutim, poslije višednevnog čekanja, 937 putnika obaviješteno je da je Kuba promijenila odluku i da brod mora napustiti Havanu.

Kapetan je usmjerio brod prema obalama SAD-a i Kanade i tražio od vlasti tih zemalja da dopuste dolazak broda s izbjeglicama, ali su obje zemlje taj zahtjev odbile. Brod je bio prisiljen vratiti se u Europu, i oko 250 njegovih putnika sljedećih je godina ubijeno u nacističkim koncentracijskim logorima.

Spomenik nazvan "Kotač savjesti", djelo glasovitog američkog arhitekta Daniela Libeskinda, podiže se na „doku 21“ u Halifaxu.

Predsjednik Kanadskog židovskog kongresa Bernie Farber kazao je da je taj dok izabran jer bi brod St. Louis vjerojatno pristao upravo na njemu da su to dopustile kanadske vlasti. Brod se, naime, nalazio na dva dana plovidbe od Halifaxa kad je Ottawa odbila dozvoliti ulazak židovskih izbjeglica. "St. Louis nije spomenik zarobljen u vremenu povijesti već dio našeg stalnog ljudskog iskustva i moramo ga se sjećati", rekao je Farber.

Arhitekt Daniel Libeskind dijete je preživjelih žrtava Holokausta. Rođen je u Poljskoj 1946. godine i imigrirao u Izrael 1957., da bi se dvije godine kasnije preselio u SAD. Godine 1965. godine postao je američki državljanin. U povodu podizanje spomenika Libeskind je ispričao da se njegov otac, bježeći u SAD, iskrcao na „doku 21“

PREMA PRIJEKTU GLASOVITOG ARHITEKTA DANIELA LIBESKINDA, KANADA PODIŽE SPOMENIK ŽIDOVSKIM IZBJEGLICAMA KOJE JE 1939. ODBILA PRIMITI I OD KOJIH SU MNOGI POTOM UBIJENI U NACISTIČKIM KONCENTRACIJSKIM LOGORIMA

i istaknuo kako je spomenikom želio u doslovnom i metaforičkom smislu pokazati koji su elementi doveli do tragedije putnika broda St. Louis. Velika željezna skulptura izgleda poput mehanizma broskog motora, s riječima "mržnja", "rasizam", "ksenofobija" i "antisemitizam". „Živimo u živome svijetu i dio tog svijeta su i strukture mržnje, antisemitizma i rasizma. Kako da ih zaustavimo? Kako ćemo stvoriti bolji svijet?“, pita se Libeskind.

„Da je Kanada bila dosljedna svojim vrijednostima, da je otvorila vrata izbjeglicama koji su bježali od nacističkog režima, vjerojatno bi ti ljudi prošli upravo ovim putem na kojem mi sada

stojimo“, rekao je kanadski ministar za imigraciju, državljanstvo i multikulturu Jason Kenney. "Za koliko Daniela Libeskinda, za koliko briljantnih umjetnika, graditelja, poduzetnika, za koliko ljudskih bića smo zatvorili vrata za vrijeme najvećeg zločina u ljudskoj povijesti? To nikada nećemo znati", naglasio je ministar Kenney i dodao da je i te kako važno da mladi Kanadani nauče što više o povijesti svoje zemlje.

Po broju primljenih Židova poslije Drugog svjetskog rata, Kanada je treća, odmah iza Izraela i Sjedinjenih Država. ✨

A.C.

Spomenik na doku u Halifaxu

IZ STRANIH MEDIJA

SVIJET KOJEG VIŠE NEMA

U KNJIZI ELIJA TAUBERA „JEVREJSKA ŠTAMPA U BOSNI I HERCEGOVINI (1900 – 2011)“ PRVI PUT JE SUSTAVNO PRIKAZANA I OBRADENA ŽIDOVSKA ŠTAMPA I PERIODIKA U BOSNI I HERCEGOVINI

Ima nečeg naročitog u prilici kada kao domaćin u gradu u kojem živite, gostu ili strancu objašnjavate da je tu gdje upravo stojite bilo moćno drvo, ogranač rijeke ili nešto tome slično, ukorijenjeno i naizgled vječno. Može li povjerovati on čije oko registrira tek jedno od bezličnih parkirališta ili jednu od nebrojeno mnogo betonskih zgradurina. Zapravo, možda je efekat nevjerice manji kod stranca ili gosta nego kod tebe samog. Kao u dvostrukoј ekspoziciji trebali bi se preklapati – slika drveta i betonskog monstruma.

Svijet koji je nepovratno nestao prizivaš tek pričom kojoj se u dragoj melankoliji vraćaš. Tako se nekako osjećam dok strancima pričam o Jevrejima koji su nekada činili temeljnu boju u tkanici ovog grada.

Obavezno im kažem: Zamislite, 1940. godine, ovdje je bilo šezdeset hiljada stanovnika od kojih su dvanaest i po hiljada bili Jevreji. Svaki četvrti ili peti stanovnik Sarajeva bio je Jevrej. A u takvom Sarajevu, oko dvadeset posto stanovništva činili su Jevreji.

Tragedija – a o tragediji je ovdje riječ – se, naravno, ne mjeri ciframa i postocima. Bitna je činjenica da su Jevreji bili u temelju tadašnjeg Sarajeva. Kako istražuje autor ove knjige, prvi zapisi o Jevrejima u Bosni i Hercegovini stižu iz druge polovine šesnaestog vijeka, iz kadijskih šerijatskih sidžila u Sarajevu. Tako su 1565. godine, dvojica jevrejskih trgovaca tražila naplatu nekih svojih dugovanja, a jedan od njih imao je i parnicu sa svojim kiridžijom. Jedna nedovoljno utvrđena činjenica kaže da je oko 1541. godine u Sarajevu bilo trideset do četrdeset Jevreja – Sefarda koji su se bavili trgovinom. Ono što je posebno zanimljivo jeste podatak da su to bili samci koji su najčešće dolazili iz

Soluna i o velikim praznicima vraćali se natrag svojim familijama. Broj Jevreja u drugoj polovini šesnaestog vijeka je toliko narastao da je za njih izgrađeno posebno naselje. Bijaše to u vrijeme Sijavuš-paše Starijeg (Atika). Najveći dio jevrejske kolonije čine trgovci. Kolonija je prilično organizovana. Imaju već svoj hram, opštinu, školu i svoje groblje. Krajem osamnaestog vijeka, oko 1779. godine, bilo je 214 jevrejskih domaćina. Ovo pretpostavlja populaciju od hiljadu duša. Nakon dolaska Austrougarske, 1878. godine, osniva se u Sarajevu „Sefardska izraeličanska vjerska zajednica“. Istovremeno, aškenaski Jevreji iz Galicije, Poljske, Češke, Moravske i drugih zemalja, nastanjuju se u Bosni i Hercegovini. Jedan posmatrač iz 1908. godine zabilježio je da se „Sefardi i Aškenazi znatno razlikuju jedni od drugih“.

Godine 1885. bilježi se u Sarajevu više od 2600 Jevreja. Deset godina kasnije (1895. godina) ovaj broj premašuje četiri hiljade. E da bi početkom dvadesetog vijeka u Sarajevu živjelo više od šest hiljada Jevreja, a u cijeloj državi oko deset hiljada! Između dva svjetska rata, bosanskohercegovački Jevreji čine veliku i značajnu zajednicu. U njoj su trgovci, intelektualci, književnici te umjetnici različitih profila. Zajednica ima nekoliko listova i novina. O tome u najvećem dijelu govori ova knjiga. Najznačajniji književnik je Isak Samokovlija. Tu su obrazovani i ozbiljni: dr. Isak eff. Salom, Javer eff. Baruh, Zeki eff. Rafajlović (Moše Atias), dr. Moric Levi, dr. Marsel Šnajder, i dr. Kalmi Baruh, mladi intelektualci Haim Alkalaj, Eli Finci, Oskar Danon, Alfred Pordes i Erih Koš.

U svojim sjećanjima kompozitor i dirigent Oskar Danon posebno navodi da

je „1938. godine u Sarajevo sa studija iz inostranstva stigao velik broj mladih intelektualaca, pa je grad koji je godinama bio bez značajnijih kulturnih manifestacija odjednom živnuo. U okviru Sarajevske filharmonije pijanistkinja Matusja Blum, balerine: Riki Levi, Ana Rajs i Ubavka Milanković, likovni umjetnici Vojo Dimitrijević, Ismet Mujezinović, Danijel Ozmo, Roman Petrović, inženjeri Jahiel Finci, Emerik Blum, Šuica Salom... osnovali su umjetničko društvo Collegium Artisticum. Organizovali su horske recitacije, predavanja, multimedijiske umjetničke večeri, izložbe... U oktobru 1940. godine, po priči Norberta Frida „Pobuna u piscem stroju“, napravili su predstavu „Zašto plače mala Erna“. U njoj je učestvovalo više od stotinu lica, orkestar, dva hora, baletski hor, recitatori. Prije početka predstave izvedena je himna Collegiuma.

U jednom od tekstova iz 1940. godine, Derviš Korkut navodi: „Specijalno za bosanske Jevreje može se reći da su oni postali više domaći nego što i sami misle“. Derviš Korkut bio je kustos Zemaljskog muzeja koji je 1941. godine, pred nacistima, sačuvao i spasio Sarajevsku hagadu. Sarajevska hagada je jevrejski rukopisni iluminirani kodeks koji je donešen iz srednjovjekovne Španije. Rijetka je i skupocjena knjiga. I danas je u posjedu Zemaljskog muzeja. Ako noću prošetate pored ove sarajevske znamenitosti, na gornjem spratu, u krajnjem desnom kutu, primijetit ćete prozor pod ljubičastim svjetlom. Tu bdije naša Hagada. Četiri puta godišnje pruža vam se prilika da stanete u red sa osobama koje žele da pogledaju ovo čudo četrnaestog vijeka, jedno od najvrednijih svjetskih iluminiranih rukopisa. Hagada je hebrejska riječ. U prijevodu: priča. Knjiga je sastavljena iz

slika koje pričaju priču o postanku svijeta i događaje iz istorije jevrejskog naroda. Tu je i cjelovita priča koja se čita u porodičnom krugu za Seder večer, uoči praznika Pesaha.

Drugi svjetski rat je prijelomnica u priči o Jevrejima u Sarajevu. Već 1940. godine Jevreji su bili žrtve prvih rasnih zakona, kada im je ograničen upis u srednje škole i fakultete. Slijede godine holokausta u kojima je skoro sedamdeset posto bosanskohercegovačkog jevrejskog življa bilo ubijeno.

Već do jula 1941. godine četiri hiljade sarajevskih Jevreja bilo je deportovano u logore. Plan likvidacije bosanskohercegovačkih Jevreja sproveden je kao dio globalnog njemačkog plana njihovog uništenja na području Jugoslavije, odnosno NDH (Nezavisne države Hrvatske). Sve je okončano u periodu od aprila 1941. do kraja avgusta 1942. godine. Ustaška nadzorna služba – Zaštitno redarstvo za grad Sarajevo, obavijestili su svoje pretpostavljene u Zagrebu 23. augusta 1942. godine: „Juče popodne, u 17 sati, otpremljeni su preostali Židovi sa područja Sarajeva u sabirni logor Loborgrad“.

Ovim se datumom formalno zatvara dossier zločina njemačkih nacista i njihovih pomagača nad sarajevskim Jevrejima. Opisujući svoj prvi, poslijeratni susret sa Isakom Samokovlijom, jednim od rijetkih koji su preživjeli pogrom bosanskohercegovačkih Jevreja, književnik Erih Koš zapisuje: „Za njega Sarajevo više nije bilo isto mjesto, budući da u njemu nije bilo ni Saručić, ni nosača Samuela, ni Jevreja koji se ne mole subotom. U holokaustu je Isak Samokovlija izgubio poznanike, prijatelje, daljnje i bliže srodnike, junake svojih pripovjedaka i pozorišnih komada. Ali ono što ga je naročito pogodilo bilo je to što je naslućivao da su tim pokoljem prorijedeći ako ne i iskorišteni i njegovi čitaoci... Bolan osmijeh, krajem usana, bilo je sve vedro što je mogao da iscijedi iz sebe, a od riječi samo one tihe, jednosložne, koje su potvrđivale naša pitanja. Bio je satrven i teško bolestan čovjek. Govorio je tiho, kao iz druge sobe, ništa ga više nije radovalo pa je i mogućnost objavljivanja

svojih pripovjedaka primao samo sa blagim, sjetnim osmijehom bolesnika, svjesnog da mu je kraj blizu te sa lakom ironijom sluša utjehe i ohrabrenja ljekara i poznanika“.

Integralna povijest jevrejskog naroda, kao zajednička povijest naroda i narodnosti koji žive već stoljećima na teritoriji Bosne i Hercegovine nikada nije zapisana i publikovana. Saznanja o ulozi i mjestu jevrejske kulture i tradicije u istoriji Bosne i Hercegovine je nedovoljno istraženo područje i zbog toga gotovo potpuno nepoznato ne samo široj javnosti u BiH već i istoričarima, sociolozima kulture kao i stručnjacima iz drugih oblasti.

Knjiga Elija Taubera „Jevrejska štampa u Bosni i Hercegovini (1900-2011)“ u širem smislu predstavljala analizu pojedinih segmenata i fenomena jevrejske periodike, odnosa, kao i njenog historijskog značaja u očuvanju jevrejske historije, kulture, vjere i tradicije u Bosni i Hercegovini.

Posredstvom validnih činjenica i kritičkom analizom prezentirana je u ovoj knjizi jevrejska štampa, spomenice, kalendari i druga periodika, naslovi, jezik, uticaj štampe na stanovništvo, odnos stanovništva prema jevrejskoj štampi, razvoj štampe, odnos štampe prema socijalnim problemima jevrejskog društva, odnos štampe prema jevrejskim društvima i institucijama, odnose između između jevrejske štampe i pojave cionizma i njegova popularizacija putem jevrejske štampe, kao i očuvanju sefardske kulture, romanse, poslovice i jezika. Ulogu koju je jevrejska štampa imala od njenih samih početaka (1900.), u periodu između dva svjetska rata i danas. Posebna pažnja usmjerena je na razvoj pisane riječi i jezika, te značaju koji je jevrejska štampa imala u smislu podrške jevrejskim intelektualcima, piscima, umjetnicima i rabinima otvarajući im stranice svojih glasila.

Vrijednost ove knjige ogleda se i u bogatoj selektivnoj bibliografiji naslova kompletne štampe i periodike od 1900. godine do danas. „Jevrejska periodika u Bosni i Hercegovini“ predstavlja, po prvi put, sistematizovanu jevrejsku periodiku u BiH i jedina je takve vrste u regionu.

Knjiga koja je pred vama pokušaj je autora Elija Taubera da se to vrijeme jasnije osvijetli. Iako naslovljena kao pregled jevrejske periodike u Bosni i Hercegovini od 1900. godine do danas, njena prava suština je ostala u periodu između prvog i drugog svjetskog rata. Bio je to, naime, period kada je jevrejska štampa i periodika doživjela svoj vrhunac. U tekstovima koji uzbudljivo svjedoče o životu jedne intelektualno i ljudski zanimljive i u svakom pogledu bogate zajednice, teško da ćete pronaći i obris vremena koji će uslijediti, vremena, kada je većina tih ljudi bila brutalno ubijena ili nestala u koncentracionim logorima širom Europe. Pretvorila se u priču koja nas obavezuje na više načina. Ovo je bio naš. ☆

Boro Kantić

Naslovna strana knjige „Jevrejska štampa u BiH“

Adolf Eichmann 1961.,
za vrijeme suđenja u Izraelu

TAJNE IZLAZE NA VIDJELO

NJEMAČKI OBAVJEŠTAJCI ZNALI GDJE JE EICHMANN

PREMA PISANJU „DER SPIEGEL“ I „BILDA“, KOJI SE POZIVAJU NA DO SADA TAJNE DOKUMENTE NJEMAČKIH OBAVJEŠTAJNIH SLUŽBI, ZAPADNONJEMAČKI SU OBAVJEŠTAJCI JOŠ POČETKOM PEDESETIH GODINA ZNALI GDJE SE I POD KOJIM IMENOM KRIJE ADOLF EICHMANN

Njemački list „Der Spiegel“ objavio je nove podatke vezane uz Adolfa Eichmanna. Pozivajući se na tajne dokumente njemačke obavještajne službe, „Der Spiegel“ piše da je Izrael još 1949. godine, dakle jedanaest godina prije nego što je uspješno izveo akciju i prebacio nacističkog ratnog zločinca u Izrael, pokušao uhvatiti ideologa „konačnog rješenja židovskog pitanja“.

Eichmanna su agenti izraelske obavještajne službe Mossad uhvatili 1960. godine u Argentini i prebacili ga u Izrael. Godinu dana kasnije, osuđen je na smrt i 1962. godine obješen. Njegovi su ostaci kremirani, a pepeo je posut po Sredozemnom moru, daleko od obala, kako ni jedna zemlja ne bi bila počivalište tog zločinca.

Koristeći se tajnim dokumentima njemačke obavještajne službe, „Der Spiegel“ opisuje pokušaj da se Eichmann uhititi u Austriji još 1949. godine. Taj pokušaj nije uspio vjerojatno zbog tadašnje loše organizirane obavještajne službe.

Propala operacija temeljila se na krivoj pretpostavci prema kojoj je Eichmann trebao posjetiti svoju suprugu u gradu Bad Aussee u Austriji. Izraelski komandosi čekali su u zrakoplovu na aerodromu u Salzburgu naredbu da uhvate nacističkog ratnog zločinca, ali se Eichmann, koji se tada krio u sjevernoj Njemačkoj, uopće nije pojavio. Prema „Der Spiegelu“ izvor krivih obavještajnih informacija bio je doušnik koji je radio za austrijsku obavještajnu službu, ali i za druge obavještajne službe. Tajni dokumenti njemačke obavještajne službe otkrivaju da je samo uhićenje trebala obaviti austrijska policija i da je Izrael navodno visokom austrijskom dužnosniku unaprijed platio 50.000 šilinga, a da je dotični nakon uspješno izvedene operacije trebao dobiti nagradu u visini od milijun šilinga.

Tjedan dana prije ovog teksta, drugi njemački list, „Bild“, objavio je da su obavještajne službe Zapadne Njemačke znale gdje se Eichmann skriva u Argentini još deset godina prije nego što su ga Izraelci uhvatili. Prema „Bildu“ njemačke obavještajne službe znale su još 1952. godine u kojoj se zemlji i pod kojim imenom krije Eichmann. U njihovim dokumentima iz toga doba navodno piše: „Eichmann se ne skriva u Egiptu već živi u Argentini pod lažnim imenom Clemens. Njegova adresa poznata je glavnom uredniku njemačkog lista u Argentini 'Der Weg'“.

Skrivajući se u Argentini, Eichmann je stvarno živio pod imenom Ricardo Klement. Kad je uspio da mu se njegova supruga i djeca, koja su bila u Austriji, pridruže u Južnoj Americi, obavještajne službe Zapadne Njemačke, saznale su gdje se krije, ali, prema „Bildu“, nisu učinile ništa kako bi ga pokušale uhititi.

Za njemački povjesničarku dr. Bettinu Stangneth, koja se ovom temom bavi već šest godina, novootkriveni dokumenti su „prava senzacija“. „Sve do sada“ naglasila je „nije bilo poznato da su obavještajne službe Zapadne Njemačke znale gdje se Eichmann skriva osam godina prije nego što je bio uhićen“. ☆

N.B.

